

30. august 2005 J.nr. 2722 tpj/jp

☎ 33145949 📧 70 e-mail tpj@akf.dk

Notat

Læse-stave-svages brug af VEU

Torben Pilegaard Jensen
Angelo Rosenstjerne Andersen
Rikke Brown
Eigil Boll Hansen

Indhold

1. Sammenfatning
2. Baggrund og formål
3. Sammenfatning af udvalgte tidligere undersøgelser af læsesvages brug/ikke brug af voksen- og efteruddannelse
4. Udbuddet af VEU rettet mod læse-stave-svage
5. Læse-stave-svages deltagelse i VEU
6. Fremmende og hæmmende faktorer for læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse samt udbytte
7. Datamaterialet
8. Identifikationen af personer med utilstrækkelige læsefærdigheder
9. Population af læsesvage
10. Læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse
11. Faktorer, der virker fremmende for læsesvages deltagelse i VEU
12. Faktorer, der virker hæmmende for læsesvages deltagelse i VEU
13. Læsesvages udbytte af voksen- og videreuddannelse

Referencer

Bilagstabeller til kapitel 5

L:\TEKST\FORLAG\TPJ\VEU\Læse stave svages brug af VEU.doc

Forord

Trepartsudvalget om livslang opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet, som blev nedsat af regeringen i 2004, har bl.a. til opgave at analysere og vurdere den nuværende voksen- og efteruddannelsesindsats i forhold til de fremtidige udfordringer. På den baggrund har udvalget igangsat en række undersøgelser og kortlægninger. Et af dem er en analyse af læse-stave-svages brug af VEU: *Formålet er i overordnet form at afdække muligheder, omfang og nærmere karakter af læse-stave-svages brug af VEU, herunder også at afdække, hvilke faktorer der opfattes som henholdsvis motiverende og hæmmende for deltagelse. Endvidere ønskes deltagernes udbytte af deltagelse i VEU belyst.*

Projektet har inddraget en række forskellige empiriske kilder: officiel statistik, der belyser udbuddet af VEU rettet mod læse-stave-svage, tidligere gennemførte analyser – først og fremmest Second International Adult Literacy Survey (SIALS) – af læse-stave-svages brug/ikke brug af VEU og Brugersurvey 2004, der benyttes til at belyse hæmmende og fremmende faktorer for brug af VEU samt udbytte af VEU. Hertil kommer studier af tidligere gennemførte undersøgelser af læse-stave-svages brug af VEU.

Læseforsker, ph.d. og lektor Elisabeth Arnbak, Danmarks Pædagogiske Universitet har været konsulent på projektet.

Vi håber, notatet lever op til udvalgets ønsker og dermed kan være til nytte i udvalgsarbejdet.

Torben Pilegaard Jensen, august 2005

1. Sammenfatning

Trepartsudvalget om livslang opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet ønsker en analyse, hvis formål er *i overordnet form at afdække muligheder, omfang og nærmere karakter af læse- og stavesvages brug af VEU, herunder også at afdække, hvilke faktorer der opfattes som henholdsvis motiverende og hæmmende for deltagelse. Endvidere ønskes deltagernes udbytte af deltagelse i VEU belyst.*

Af kommissoriet for Trepartsudvalget om Livslang opkvalificering og Uddannelse fremgår det, at for alle på arbejdsmarkedet har voksen- og efteruddannelsessystemet en væsentlig funktion i at fastholde og videreudvikle arbejdsstyrkens kompetencer.

Udvalget har bl.a. til opgave at analysere og vurdere den nuværende voksen- og efteruddannelsesindsats i forhold til de fremtidige udfordringer. I den sammenhæng har udvalget foranlediget en række undersøgelser, herunder 8 delprojekter. Nærværende delprojekt 8 har fokus på de læsesvage. Delprojekt 8 omfatter følgende hovedanalyser:

- Kortlægning af læse- og stavesvage og deres brug af VEU belyst gennem tidligere undersøgelser, herunder særligt SIALS (Second International Adult Literacy Survey) samt nye analyser på SIALS-databasen.
- Udbuddet af VEU rettet mod læse- og stavesvage belyst gennem tilgængeligt statistisk materiale.
- Motiverende og hæmmende faktorer for deltagelse i VEU og udbyttet heraf belyses gennem *Brugersurvey 2004*.

I det følgende sammenfattes resultaterne af undersøgelserne. Der indledes med en opsamling af, hvad tidligere undersøgelser har vist om læse-stave-svages brug/ikke brug af voksen- og efteruddannelse.

1.1 Tidligere undersøgelser af læse-stave-svages brug af VEU

De tidligere undersøgelser (præsenteret i kapitel 3) bidrager med megen vigtig viden om læsesvage og deres brug af voksen- og efteruddannelse. Tilsammen giver undersøgelserne således et godt billede af gruppen af læsesvage, deltagerne i voksen- og efteruddannelse, motiverende og hæmmende faktorer, samt udbytte af deltagelse i voksen- og efteruddannelse. I det følgende præsenteres undersøgelsesresultater inden for disse fem temaer i hovedtræk.

Læsesvage

- Den væsentligste enkeltfaktor, der hænger sammen med risikoen for at være læsesvag, er mangel på uddannelse.
- Blandt dem, der har de ringeste læsefærdigheder, er der en overvægt af ældre, pensionister og hjemmegående.
- Generelt for de læsesvage er ligeledes, at de har en lav indkomst, og at de i ringe grad arbejder med læse- og skriverelaterede opgaver på jobbet.
- Jo lavere i stillingshierarkiet, man er placeret, jo større sandsynlighed for ringe færdigheder, og jo mindre informationsintensivt erhvervet er, jo større risiko har man for at have ringe færdigheder.
- Jo mindre uddannelse ens far har, desto større risiko er der for, at ens færdigheder ikke er så gode.
- Personer med dansk som andet sprog er forholdsvis stærkt repræsenteret blandt de allersvageste læsere.
- Yderligere karakteristika ved de svageste læsere er, at de ser mere tv og læser færre bøger end de dygtigste læsere.

Deltagere

- Danmark er blandt de lande, hvor flest voksne deltager i voksenuddannelse. Således havde 60% af de voksne danskere deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for det seneste år.
- En høj deltagelse i voksenundervisning er generelt kendetegnende for de nordiske lande.
- Læsesvage voksne deltager i voksen- og efteruddannelse i mindre grad end personer med gode læsefærdigheder. Denne tendens er stærkest for dem med mindst uddannelse. Men Danmark er et af de lande, der bedst formår at få de læsesvage, de kortuddannede samt voksne uden for arbejdsmarkedet omfattet af voksenuddannelse.
- Tendensen til, at læsesvage deltager i voksen- og efteruddannelse i mindre grad end personer med gode læsefærdigheder, er mere markant inden for nogle erhverv end andre. Således deltager voksne med ringe færdigheder, der er beskæftiget i fremstillingserhverv, eksempelvis i ringere grad i voksen- og efteruddannelse end voksne med ringe færdigheder, der er beskæftiget inden for erhvervet finans- og forsikringsvirksomhed.
- I 2003 var der knap 16.300 deltagere i den forberedende voksenundervisning i læsning, hvilket kun svarede til 77% af målsætningen ved FVU-lovens vedtagelse for 2003, som var 21.000 deltagere.
- Deltagerne i FVU's grundlæggende læsekurser kan inddeles i følgende grupper, som dog er indbyrdes overlappende: voksne med ønske om fortsat uddannelse, voksne med ønske om opkvalificering i job, ledige/personer uden for erhverv, ordblinde og andre grupper med særlige indlæringsproblemer samt tosprogede flygtninge og indvandrere.

Motiverende faktorer

- Generelt om læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse viser det sig, at forholdsvis få deltager på eget initiativ. Dette peger på, at opfordring fra fx faglige organisationer eller kollektive aftaler til deltagelse i voksen- og efteruddannelse er en vigtig motiverende faktor for denne gruppe.
- Offentlig økonomisk støtte til voksen- og efteruddannelse er en vigtig faktor, når det gælder uddannelse af personer med ringe læsefærdigheder.
- Motiverende faktorer for læsesvages deltagelse i kurser med henblik på at forbedre deres grundlæggende læsefærdigheder er blandt andet et ønske om at afhjælpe deres faktiske læse-stave-skrive-vanskeligheder i hverdagen. Deltagerne har også mere diffuse ønsker som »at blive bedre til at læse og skrive« eller »at få et generelt løft« samt at kunne løse deres læse-stave-skrive-problemer med henblik på videre uddannelse og/eller et bedre job.
- Det er vigtigt for deltagernes fortsatte motivation, at sådanne meget diffuse og generelle mål afløses af overskuelige og specifikke mål forud for deltagelsen i undervisningen.
- Flere undervisningsinstitutioner som VUC'ere og erhvervsskoler motiverer til deltagelse i FVU fra deres ordinære undervisningstilbud fx ved, at eleverne screenes i forhold til læsning og stavning og får et tilbud om FVU, hvis screeningen afslører utilstrækkelige færdigheder. Hermed bliver den enkelte bevidstgjort om sine utilstrækkelige læsefærdigheder og samtidig også om, at bedre læsefærdigheder vil være en fordel i undervisningsinstitutionens ordinære undervisningstilbud.
- I forhold til den virksomhedsforlagte FVU har det vist sig, at frafaldet her er markant lavere end på de almindelige hold. Dette kan hænge sammen med særlige, motiverende faktorer, der knytter sig til denne type undervisning, fx at ledelsen på virksomhederne har en forventning om, at deltagerne gennemfører FVU-forløbet, når det ligger i arbejdstiden, at kollegernes tilstedeværelse kan udgøre en motiverende faktor for den enkelte deltager, samt at undervisningen kan målrettes i forhold til deres fælles daglige udfordringer på arbejdspladsen.
- Når det gælder den forlagte FVU er det også interessant at se på motiverende faktorer i forhold til at rekruttere virksomheder til at deltage i ordningen, eksempelvis spredning af positi-

ve erfaringer med FVU blandt virksomhederne, opsøgende medarbejdere ved udbyderinstitutionerne, som gør virksomhederne opmærksomme på vigtigheden af FVU samt lokale samarbejder om FVU.

Hæmmende faktorer

- I forhold til deltagelse i voksen- og efteruddannelse vedbliver mangel på motivation, mangel på tid og økonomiske forhindringer internationalt at være hovedbarrierer. Danmark er imidlertid det land, hvor færrest voksne oplever økonomiske barrierer for at uddanne sig, og danskerne peger primært på hæmmende faktorer som mangel på tid og travlhed på arbejdet.
- Familieforpligtelser, transportudgifter, manglende kursusplads samt manglende støtte fra arbejdsgiveren er andre barrierer for deltagelse i voksen- og efteruddannelse, der påpeges i forskellige undersøgelser.
- Personlige faktorer viser sig også at kunne være en stor barriere for deltagelse i voksen- og efteruddannelse. Således kan tidligere dårlige erfaringer med skolegang og undervisning i det hele taget fx virke hæmmende for deltagelse i videre uddannelse. Det er også centralt, at der blandt danskerne er en manglende selverkendelse i forhold til egne færdigheder.
- Mange af de læsesvage, som deltager i grundlæggende læseundervisning, synes ikke at have en fornemmelse af, hvad det egentlig kræver af dem at lære sig noget, hvilket må formodes at være en barriere for deres deltagelse i voksendannelse.
- I forhold til FVU peger flere undersøgelser på, at den meget heterogene sammensætning af holdene er problematisk, og det kan tænkes at øge frafaldet og virke som en barriere for deltagelse, når fx voksne med ordblindhedsvanskeligheder, tosprogede voksne med utilstrækkelige danskundskaber eller med generelle indlærings- og sprogsvækkigheder ikke kan få tilgodeset deres behov i FVU-regi.
- Når det gælder den forlagte FVU er det også interessant at se på hæmmende faktorer i forhold til at rekruttere virksomheder til at deltage i ordningen. Sådanne barrierer kan eksempelvis være virksomhedernes prioritering af faglige kurser frem for kurser i grundlæggende læsefærdigheder, og at den enkelte virksomhed ikke kan undvære medarbejdere nok til et FVU-hold.

Udbytte

- Når man spørger folk, om de bruger de færdigheder, de har lært på voksen- og efteruddannelseskurser, svarer de fleste ja. Dette gælder både, når man spørger generelt til kurser ud fra erhvervmæssige/faglige interesser og specifikke grundlæggende læsekurser.
- Gennem før- og eftermåling af kursisters læsefærdigheder har man kunnet påvise forbedringer efter deltagelse i de tidligere læsekurser for voksne. De målte forbedringer er dog relativt begrænsede og gælder ikke for alle deltagere.
- Der er klare sammenhænge mellem deltagernes forskellige forudsætninger og deres udbytte af voksen- og efteruddannelse. Således fremmer det at være uddannelsesvant tilsyneladende udbyttet af undervisningen, og de deltagere, som forbedrer deres læsefærdigheder målbart, har typisk ringe funktionelle læsefærdigheder ved kursusstart og er ofte over 35 år. Ældre mennesker angiver selv et større udbytte, hvilket kan hænge sammen med, at de relativt få ældre, som deltager i voksen- og efteruddannelse, er meget motiverede. Tosprogede deltagere i læsekurser for voksne har ifølge målinger ikke samme udbytte af skriveundervisningen som de dansksprogede deltagere, men de tosprogede deltagere gik mere frem i stavning end de dansksprogede deltagere.
- Voksen- og efteruddannelse giver også ofte et personligt og socialt udbytte. Herunder større selvtillid og bedre selvværd, som fx kan være værdifuldt i forhold til mod på videre uddannelse, jobmæssige udfordringer mv. Deltagerne udvikler også større mod til at melde ud til omgivelserne, at man har et læseproblem, større lyst til at læse og skrive i hverdagen og en

mere realistisk opfattelse af egne færdigheder, hvilket er væsentligt dels i forhold til, at man som voksen kan forbedre sine læse- og skrivefærdigheder, men også i forhold til videre uddannelsesplaner.

Læse- og stavesvages brug af voksen- og videreuddannelse

Kortlægningen af læse- og stavesvages brug af voksen- og videreuddannelse belyses bl.a. gennem data fra »Second International Adult Literacy Survey« (SIALS) fra 1999.

I SIALS måles bl.a. læsefærdigheder ud fra fastsatte færdighedsniveauer, hvor der er brugt testmaterialer fra forskellige lande. Ved færdigheder i læsning forstås den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at forstå og bruge tekster som fx ledere, nyheder i aviser og blade samt skønlitteratur og digte. Testresultaterne omsættes til færdighedspoints på en skala, hvor højere værdier svarer til bedre færdigheder. Skalaen kan grupperes i fem færdighedsniveauer, hvor det er antagelsen, at færdigheder på niveau 3 angiver det kompetenceniveau, der er nødvendigt for på tilfredsstillende måde at kunne klare de komplekse krav, der stilles på arbejde og i dagligdagen. Læsesvage kan altså herudfra defineres som personer på niveau 1 eller 2. SIALS omfatter godt 3.000 personer i alderen 16-65 år, som blev interviewet og testet i 1998.

Analyserne viser, at personer med læsefærdigheder på niveau 1 og 2 (de læsesvage) deltager mindre hyppigt i voksen- og efteruddannelse end personer på højere færdighedsniveauer. Det gælder også, når der tages hensyn til en lang række andre karakteristika ved personerne.

Der er ingen kønsmæssig forskel på læsesvages deltagelse. Læsesvage over 55 år deltager ikke så hyppigt som yngre, og deltagelsen i voksen- og efteruddannelse er særlig lav blandt læsesvage med kun 10. klasse eller mindre. Der ses ingen klar tendens, hvad angår sammenhængen mellem indkomst og deltagelse i voksen- og efteruddannelse, når det gælder de læsesvage.

Hvorvidt man har modtaget specialundervisning på et eller andet tidspunkt viser ingen sammenhæng med deltagelse i voksen- og efteruddannelse blandt personer på niveau 1, men på niveau 2 er der en sammenhæng, så lidt flere, som på et tidspunkt har modtaget specialundervisning på grund af læse- eller stavevanskeligheder, har deltaget i voksen- eller efteruddannelse. Blandt personer på niveau 1 er der en tendens til, at ikke-ordblinde oftere deltager, mens der blandt personer på niveau 2 er en tendens til, at ordblinde oftere deltager. Der er også en interessant forskel med hensyn til selvopfattede skrivefærdigheder. På niveau 1 deltager dem med dårlige selvopfattede skrivefærdigheder sjældent i efteruddannelse, mens de på niveau 2 deltager relativt hyppigt.

Læsesvage, som er beskæftiget inden for finans- eller forsikringsvirksomhed, deltager relativt hyppigt i voksen- og efteruddannelse. Der er dog ikke så mange læsesvage beskæftiget i denne sektor. Omvendt deltager personer på niveau 1, som er beskæftiget i primære erhverv, bygge og anlæg eller engros- og detailhandel ikke så ofte. Læsesvages deltagelse er særlig hyppig i virksomheder med over 500 ansatte. Blandt personer på niveau 1 deltager ledige oftere end beskæftigede i voksen- og efteruddannelse, mens der blandt personer på niveau 2 ikke er nogen forskel.

Endelig deltager læsesvage, som dagligt bruger computer til tekstbehandling, særligt ofte i voksen- og efteruddannelse.

Når der i en analyse af hele populationen tages højde for færdighedsniveau, er der en række faktorer, som viser signifikant sammenhæng med deltagelsen i voksen- og efteruddannelse. Sandsynligheden for deltagelse i voksen- og efteruddannelse aftager med alderen, mens personer med en gymnasial uddannelse, og personer med en kort eller mellemlang videregående uddannelse har højere sandsynlighed for at deltage i voksen- og efteruddannelse end personer med en erhvervsfaglig uddannelse. I forhold til offentligt ansatte har personer i fremstillingsvirksomhed, bygge og anlæg, engros- og detailhandel og i transport/kommunikation lavere sandsynlighed for at deltage i voksen- og efteruddannelse. Personer i primære erhverv og i finans- og forsikringsvirksomhed har ikke hverken lavere eller højere sandsynlighed for at deltage. Til gengæld er det tydeligt, at personer, der ikke har været beskæftiget inden for de seneste 12 måneder, har lavere sandsynlighed for deltagelse. Størrelsen af den virksomhed, man arbejder på, har også betydning for sand-

synligheden for at deltage i voksen- og efteruddannelse. Jo færre ansatte, jo lavere er sandsynligheden for deltagelse.

En tilsvarende analyse er udført separat blandt personer med læsefærdigheder på niveau 1 og 2. Blandt disse personer er der ingen tegn på, at det har betydning for deltagelse, om man taler dansk derhjemme eller ej. Erhvervsforskellene udjævnes, så det kun er personer i transport/kommunikation, og personer der ikke har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder, der har lavere sandsynlighed for deltagelse end offentligt ansatte. Endelig mindskes betydningen af antal ansatte på virksomheden. Blandt dem med de ringeste færdigheder er det nemlig kun personer på virksomheder med færre end 100 ansatte, der har lavere sandsynlighed for deltagelse end personer på virksomheder med mere end 500 ansatte.

Motivation for deltagelse og udbytte

Som øvrige deltager læsesvage hovedsagelig i voksen- og efteruddannelse af faglige årsager, og det er hovedsageligt dem selv og derefter arbejdsgiveren, der har taget initiativ til deltagelsen. Læsesvage på niveau 1 har ikke så ofte som øvrige haft ønske om at deltage i et kursus eller en uddannelse, som de ikke har deltaget i. Endelig oplever læsesvage lige så hyppigt som øvrige, at de bruger de færdigheder eller den viden, som kurset eller uddannelsen har givet.

1.2 Udbuddet af VEU og læse-stave-svages brug af voksenuddannelse

Der er i dag fem forskellige tilbud til voksne, der har brug for at forbedre deres grundlæggende færdigheder i dansk, læsning, stavning og skrivning:

- Forberedende voksenundervisning i læsning (FVU-læsning)
- Dansk på almen voksenuddannelse
- Dansk som andetsprog på almen voksenuddannelse
- Danskuddannelse for voksne udlændinge
- Ordblindeundervisning.

Der findes endvidere på AMU og GVU særligt tilrettelagte kurser og »læseværksteder« for læsesvage i tilknytning til den faglige undervisning.

Der er ikke tilgængelig statistik for aktiviteten i ordblindeundervisningen, og det seneste år med statistik for alle de øvrige undervisningsformer er 2002, hvor i alt omkring 70.000 kursister deltog i en eller anden form for danskundervisning. Der er en overvægt af kvinder. Det fremgår, at der de efterfølgende år har været en stigning i aktiviteten på FVU-læsning.

1.3 Motiverende og hæmmende faktorer for brug af VEU samt udbytte

Disse analyser er gennemført på grundlag af Brugersurvey 2004, som er iværksat på Trepartsudvalgets initiativ. Undersøgelsen her har som sagt fokus på de læsesvage, og for at kunne udskille disse er benyttet screeningsspørgsmål, som er udvalgt på grundlag af analyser på SIALS-databasen. Gruppen af læsesvage er til denne analyse defineret som personer, der vurderer, at deres *læsefærdigheder på dansk er meget begrænsende eller noget begrænsende for deres muligheder på arbejdsmarkedet* eller, *som på et eller andet tidspunkt har modtaget specialundervisning på grund af læse- eller stavevanskeligheder*. Brugersurvey 2004 omfatter altså ikke de faktiske færdigheder, men udelukkende selvvurderede læsefærdigheder, men knap 70% af denne gruppe ville ifølge SIALS-undersøgelsen formodentlig blive testet som havende utilstrækkelige læsefærdigheder.

Motivation og uddannelsesstype

På tværs af de forskellige typer af VEU gælder, at en væsentlig jobrelateret begrundelse for deltagelse er ønsket om at blive bedre til sit arbejde, og at det var nødvendigt i vedkommendes job.

Blandt deltagerne i almen VEU¹ svarer 33%, at de deltager for at blive bedre til deres arbejde, mens 28% svarer, at deltagelse var nødvendig i det job, de bestrider. Blandt deltagerne på interne virksomhedskurser giver 80 hhv. 83% disse svar. 58% af deltagere på erhvervsrettet VEU svarer, at de deltager for at blive bedre til deres arbejde, mens 52% svarer, at det var nødvendigt i det job, de bestrider.

Der er ikke mange væsentlige forskelle mellem læsesvage og ikke-læsesvage i de jobrelaterede begrundelser for at deltage. Dog kan det nævnes, at en større andel af de læsesvage (17%) på almen VEU siger, at de deltager på grund af nye arbejdsopgaver og ud fra et ønske om at kunne beholde deres job (29%). Og i forbindelse med interne virksomhedskurser er der flere ikke-svage læsere, der begrundet deltagelsen med, at de fik nye arbejdsopgaver, og færre svage læsere, der begrundet deltagelsen med, at de gerne vil blive bedre til deres arbejde.

Samlet omkring de jobrelaterede begrundelser kan det konstateres, at der kun er meget begrænsede forskelle mellem de læsesvage og de ikke-læsesvage.

Baggrundskarakteristika og læsesvages motivation for deltagelse i VEU

Ses på motivationen afhængig af, om deltagerne er selvstændige/medhjælpende, lønmodtagere eller ledige/aktiverede, er der en tendens til, at de læsesvage selvstændige og ledige i mindre udstrækning end læsesvage lønmodtagere begrundet deltagelsen med nye arbejdsopgaver og med, at det var nødvendigt for at kunne beholde jobbet. Blandt de ledige læsesvage er der desuden forholdsvis få, der begrundet deltagelse med, at det var nødvendigt i deres (daværende) job og med, at de ønskede at blive bedre til deres arbejde.

Med hensyn til initiativet til deltagelse i VEU oplyser flere selvstændige mv. ikke overraskende, at de selv har taget initiativet.

Mellem de to køn er der kun meget begrænsede forskelle i motivationen for at deltage i VEU blandt læsesvage. Lidt flere mænd – 68% mod 61% kvinder – begrundet deltagelsen med, at det var nødvendigt i deres job. Og lidt flere mænd – 57% mod 47% kvinder – er blevet opfordret til deltagelsen af deres arbejdsgiver/nærmeste leder.

Ligeledes gælder det, når vi ser på *uddannelse*, at der kun ses få forskelle i motivation og baggrund for deltagelse blandt de læsesvage.

Men der ses en svag tendens til, at færre ufaglærte – 55% mod et gennemsnit på 65% – begrundet deltagelsen med, at det var nødvendigt i deres job. Og færre ufaglærte – 54% mod et gennemsnit på 64% – begrundet deltagelsen med, at de fik nye arbejdsopgaver.

Selv om der på enkelte områder er forskelle i motivation og baggrund for deltagelse i forhold til alder, er det markant, at der på de fleste områder ikke kan ses aldersforskelle. Det generelle billede er således, at de ældre arbejdstagere – vel at mærke dem, der deltager i VEU – er lige så motiverede som de yngre. Af aldersmæssige forskelle i motivation og baggrund for deltagelse kan nævnes:

Flere unge – 19% i alderen 18-24 år – begrundet deltagelsen med *nyansat*, mens kun 3% i alderen 55-64 år giver denne begrundelse.

Der ses som forventet en klar sammenhæng mellem alder og begrundelsen om at få *mere uddannelse* efterfølgende: 53% af de unge i alderen 18-24 år har dette motiv for deltagelsen. Det tilsvarende tal for de 55-64-årige er 23%.

På samme måde er der en klar sammenhæng mellem motivet *bedre jobmuligheder i fremtiden* og alder: 66% af de unge i alderen 18-24 år har dette motiv, mens det kun gælder for 23% af de 55-64-årige.

Og så er der grund til at nævne, at ønsket om *personlig udvikling* som motivation for deltagelse – i gennemsnit 68% – gælder for alle uafhængig af alder. De ældre læsesvage arbejdstagere, der deltager i VEU er således lige så motiverede for personlig udvikling som de yngre. Men som

1 Forberedende voksenundervisning (FVU), almen voksenuddannelse (AVU) og hf-enkeltfag.

nævnt deltager forholdsvis langt færre ældre arbejdstagere i VEU, sammenlignet med de yngre aldersgrupper.

Hæmmende faktorer for læsesvages deltagelse i VEU

Analyserne af hæmmende faktorer for deltagelse i VEU omfatter grunden til:

- at nogle slet ikke har været på efteruddannelse i 2002,
- ikke at have været på efteruddannelse, selv om man mener at have brug for det.

Analyserne er gennemført adskilt blandt: selvstændige og medhjælpende ægtefæller, lønmodtagere og ledige.

Blandt de *selvstændige* har ca. halvdelen deltaget i voksen- og efteruddannelse – det gælder både for de læsesvage og de ikke-læsesvage.

40% af alle selvstændige udtrykker, at de har brug for mere efteruddannelse. Der er ingen forskel i vurderingen af behovet for efteruddannelse blandt læsesvage og ikke-læsesvage.

Den oftest angivne grund til, at de endnu ikke har fået en sådan uddannelse blandt dem, der udtrykker behov, er *arbejdspres, travlhed i arbejdet, eller at ingen kan overtage arbejdet*. I alt godt 40% angiver dette som den vigtigste grund, og det gælder både blandt læsesvage og ikke-læsesvage selvstændige.

40% af *lønmodtagerne* udtrykker behov for mere voksen- og efteruddannelse. Og dem, der har deltaget i VEU, udtrykker i højere grad end dem, der ikke har, behov for mere uddannelse.

Også blandt lønmodtagerne er det arbejdspress/travlhed, der er den væsentligste begrundelse – 27% – for ikke at deltage på trods af behovet. Der er ingen forskelle mellem læsesvage og ikke-læsesvage. Det samme gælder for øvrige begrundelser for ikke at deltage blandt dem, der udtrykker behov for det.

Blandt lønmodtagere, som ikke har deltaget i VEU i 2004, og som ikke udtrykker behov for VEU, gives følgende begrundelser i næsten samme omfang – godt 10%: arbejdspress/travlhed, og at vedkommende ikke har lyst til at komme på kursus. Heller ikke blandt disse personer ses forskelle mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

60% af dem, der er *ledige*, udtrykker, at de har behov for mere voksen- og efteruddannelse. Og det er således en større andel end den, vi så blandt selvstændige og lønmodtagere. Der er ingen forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

Den væsentligste grund – 17% – til ikke at have fået den ønskede voksen- og efteruddannelse er blandt de ledige netop, at de lige er blevet ledige. Der ses ingen forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

Læsesvages udbytte af deltagelse i VEU

Uanset om læsesvage har deltaget i et virksomhedsinternt kursus, en erhvervsrettet efteruddannelse eller en almen efteruddannelse, vurderer op mod 90% af deltagerne, at udbyttet i det mindste i nogen grad var tilfredsstillende. Udbyttet af de virksomhedsinterne kurser har først og fremmest haft form af færdigheder og viden, som kunne bruges i det daværende job, mens udbyttet af erhvervsrettet efteruddannelse og almen efteruddannelse lige så vel vurderes at kunne bruges i andre job som i det daværende job. I forhold til viden i øvrigt inden for sværpersonens arbejdsområde vurderer den største andel læsesvage, at de har haft et sådant udbytte af et virksomhedsinternt kursus (74%), mens den mindste andel vurderer et tilsvarende udbytte af almen efteruddannelse (41%).

Læsesvage, der har deltaget i et virksomhedsinternt kursus, angiver således også hyppigere (83%) end deltagerne i erhvervsrettet efteruddannelse (60%) eller almen efteruddannelse (47%), at de bruger det, de lærte, i deres nuværende job. Dette hænger dog bl.a. sammen med, at en større andel af dem, der har deltaget i et virksomhedsinternt kursus, har et arbejde.

Det mere konkrete udbytte af læsesvages deltagelse i virksomhedsinterne kurser og erhvervs-

rettet uddannelse er gode faglige kvalifikationer (73% hhv. 74%), mens deltagerne i almen efteruddannelse hyppigere angiver udbytte i form af bedre muligheder for mere uddannelse (78%), bedre jobmuligheder (80%), større arbejdsglæde (77%) og mere interessant arbejde (71%). I alle de tre former for efteruddannelse angiver en stor andel, at udbyttet har haft form af lyst til at lære mere (interne kurser: 74%, erhvervsrettet efteruddannelse: 78% og almen efteruddannelse: 85%).

Læsesvages udbytte af efteruddannelse adskiller sig først og fremmest fra ikke-læsesvages udbytte blandt deltagere i almen efteruddannelse, hvor en større andel læsesvage vurderer, at de har fået mere selvtillid (77% mod 72%), bedre evne til at samarbejde (67% mod 45%), bedre mulighed for mere uddannelse (78% mod 63%), bedre jobmuligheder (80% mod 59%), større arbejdsglæde (77% mod 54%), mere interessant arbejde (71% mod 50%), højere løn (37% mod 21%) eller bedre mulighed for at beholde deres arbejde (60% mod 43%). Blandt deltagere i virksomhedsinterne kurser eller erhvervsrettet efteruddannelse kan der ikke konstateres store forskelle i læsesvages og ikke-læsesvages oplevede udbytte, men der er en tendens til, at en mindre andel læsesvage vurderer, at de har fået gode faglige kvalifikationer (73% mod 78%) eller større arbejdsglæde (63% mod 69%) gennem deltagelse i virksomhedsinterne kurser. Omvendt er der en tendens til, at en større andel læsesvage end ikke-læsesvage vurderer, at bedre jobmuligheder (73% mod 61%) har været udbyttet af en erhvervsrettet efteruddannelse.

1.4 Perspektivering og diskussion

På et arbejdsmarked, hvor der stilles stadig stigende krav til at kunne læse og skrive, er det et problem, at mange danskere har utilstrækkelige læse- og skrivefærdigheder. Ringe læse- og skrivefærdigheder øger risikoen for at miste fodfæstet på et arbejdsmarked præget af vedvarende forandringer, bl.a. som følge af globaliseringen af økonomien.

At mindske gruppen af læse- og skrivesvage kan kun ske i et langsigtet perspektiv og der må sættes ind på flere niveauer:

- Gruppen af unge, der forlader grundskolen med utilstrækkelige læsefærdigheder, må mindskes. I dag vurderes denne gruppe at udgøre 18% af en ungdomsårgang. En lang række initiativer er da også iværksat i forhold til læsesvage i grundskolen.
- Læseundervisning integreres i ungdomsuddannelsernes fagundervisning, så alle læsesvage unge får den støtte og hjælp, de har brug for til at tage en uddannelse. Faglærerne skal kende til læsning og vide, hvordan de kan undervise de unge/voksne i at læse uddannelsesteksterne i de forskellige fag. Hvis man integrerer læseundervisning (faglig læsning) i ungdomsuddannelserne, så vil det formodentlig føre til, at mange læsesvage unge udvikler en mere realistisk holdning til egne færdigheder, uden at de derved udvikler et negativt selvbillede eller mister motivationen til at lære mere for, at de får den hjælp, de har brug for samtidig med, at de lærer, hvordan de skal klare læsekravene på uddannelsen.
- Det samme gælder for voksen- og efteruddannelserne. De læsesvages udbytte heraf kunne øges gennem FVU-aktivitet, hvor de læsesvages færdigheder og forudsætninger afdækkes, og hvor de modtager målrettet undervisning i de færdigheder, de har brug for – rettet mod behov i hverdagen. Ligeledes kunne undervisning rettet mod læsesvage integreres mere i den erhvervsrettede efteruddannelsesindsats.
- Skal udbyttet af læseundervisningen for læsesvage voksne øges, er der behov for en større målretning af undervisningen med udgangspunkt i den dagligdag, de læsesvage står i, fx i forbindelse med deres arbejde. En målretning af indsatsen vil kunne forstærkes gennem undersøgelser af de faktiske læsekrav inden for uddannelser, der søges af læsesvage, og inden for job i erhverv, der ligeledes søges af voksne med ringe læsefærdigheder.
- For at muliggøre en større målretning er en vigtig forudsætning, at flere læsesvage erkender deres utilstrækkelige læsefærdigheder, og at det ikke er deres individuelle problem, men et problem, de har sammen med kolleger. Opbakning fra nærmeste leder vil formodentlig også have en klar effekt.

- En målrettet indsats i forhold til større virksomheder og/eller brancher kunne tænkes at fremme en kollektiv forståelse af problemet og samtidig føre til et større volumen med deraf følgende muligheder for at målrette undervisningen ud fra de daglige udfordringer af læsefærdighederne. For at opnå dette, må det forventes, at en fælles indsats fra arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationerne ville være en styrke.

2. Baggrund og formål

Som det fremgår af kommissoriet for Trepartsudvalget har voksen- og efteruddannelsessystemet en væsentlig funktion i at fastholde og videreudvikle arbejdsstyrkens kompetencer. Målet er at skabe et grundlag for livslang kompetenceudvikling, opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet. Trepartsudvalget skal tilvejebringe et grundlag for videre drøftelser mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter om mulighederne for at fremme målsætningen om livslang opkvalificering og uddannelse for alle. Udvalget har til opgave at analysere og vurdere den nuværende voksen- og efteruddannelsesindsats i forhold til de fremtidige udfordringer og på denne baggrund opstille og vurdere forskellige modeller for, hvordan den nødvendige udvikling af arbejdsstyrkens kompetencer kan styrkes i et samspil mellem arbejdsgivere, lønmodtagere og det offentlige.

I den danske rapport fra »Second International Adult Literacy Survey« (SIALS) fra 1999 konkluderes, at omkring 1 mio. danskere med tilknytning til arbejdsmarkedet ser ud til at have brug for at få forbedret deres læse-regne-færdigheder, hvis de ifølge den internationale undersøgelse – hvis krav dog ikke nødvendigvis er relevant for alle – skal kunne fungere i et moderne informationsfund med dets krav om at kunne forstå og anvende skriftlig information. Der ligger altså en særlig udfordring i at styrke denne gruppes kompetencer.

Trepartsudvalget ønsker en analyse, hvis formål er *i overordnet form at afdække muligheder, omfang og nærmere karakter af læse- og stavesvages brug af VEU, herunder også at afdække, hvilke faktorer der opfattes som hhv. motiverende og hæmmende for deltagelse. Endvidere ønskes deltagernes udbytte af deltagelse i VEU belyst.*

Voksen-, efter- og videreuddannelse (VEU) er et overordnet samlebegreb for uddannelses- og undervisningsaktiviteter, der i deres formål, indhold og tilrettelæggelse retter sig særligt mod voksnes uddannelsesbehov, og/eller som i deres indhold bygger oven på en allerede gennemført grunduddannelse og/eller erhvervs erfaring. VEU omfatter såvel offentligt som privat udbudte og finansierede aktiviteter og består i erhvervsrettede uddannelser for voksne, almen uddannelse og folkeoplysende undervisning. Uddannelsen kan være en grundlæggende uddannelse for voksne, en grunduddannelse for voksne, en efteruddannelse eller en videreuddannelse. Endelig kan uddannelsen være formel eller uformel. I begge tilfælde er der tale om en struktureret uddannelse. Den formelle uddannelse afsluttes med et statsanerkendt uddannelsesbevis. Det gør den uformelle ikke.

Trepartsudvalget har ønsket at få følgende belyst:

- Afdækning af udbud af VEU rettet mod læse- og stavesvage
- Kortlægning af gruppen af læse- og stavesvage for så vidt angår køn, alder, uddannelsesbaggrund og beskæftigelse
- Kortlægning af læse- og stavesvages brug af VEU
- Afdækning af faktorer, der virker motiverende for deltagelse i VEU
- Afdækning af faktorer, der virker hæmmende for deltagelse i VEU
- Udbytte af deltagelse i VEU.

Med denne rapport afrapporteres samtlige disse forhold.

3. Sammenfatning af udvalgte tidligere undersøgelser af læsesvages brug/ikke

brug af voksen- og efteruddannelse

Dette kapitel præsenterer et overblik over en række danske, udenlandske og internationale undersøgelser, som er gennemført de senere år, og som beskæftiger sig med læse- og stavesvage og deres brug af voksen- og efteruddannelse. Kapitlet er opbygget som en præsentation af de enkelte undersøgelser inddelt under fem overskrifter: SIALS (Second International Adult Literacy Survey), den seneste internationale OECD-sammenligning af deltagelse i voksen- og efteruddannelse, voksendannelsesområdet i England, forberedende voksenundervisning (FVU) og de tidligere læsekurser for voksne. Inden for hvert af de fem områder er rapporterne præsenteret i rækkefølge efter, hvorvidt de vurderes at give indblik i læsesvages brug af voksen- og efteruddannelse i Danmark i dag. Voksen- og efteruddannelse er et centralt tema i den internationale SIALS-undersøgelse og dækker over et meget bredt spektrum af kurser. Afsnittene om forberedende voksenundervisning og læsekurser for voksne omhandler derimod voksen- og efteruddannelse, der direkte har til formål at forbedre deltagernes grundlæggende læse-stave-skrive-færdigheder. I kapitlet fokuseres på fem temaer: gruppen af læsesvage, deltagerne i voksen- og efteruddannelse, udbytte af voksen- og efteruddannelse, motiverende faktorer for deltagelse i voksen- og efteruddannelse samt hæmmende faktorer for deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

3.1 SIALS

I det følgende præsenteres en række rapporter, der enten omhandler eller tager udgangspunkt i den omfattende internationale undersøgelse af voksnes læse-regne-færdigheder, SIALS (Second International Adult Literacy Survey). Formålet med SIALS har været at skabe dækkende og sammenlignelig viden om befolkningernes læse-regne-færdigheder, og i SIALS-datasættet indgår knap 70.000 personer i 20 lande. Disse personer er blevet testet for og udspurgt om bl.a. deres læse-regne-færdigheder.

Rapporten **Danskernes læse-regne-færdigheder – i et internationalt lys** (Jensen og Holm 2000) fremlægger resultater fra den danske deltagelse i SIALS. Et formål med den danske del af undersøgelsen har fx været at skabe grundlag for at udpege de grupper i befolkningen, som på grund af ringe læse-regne-færdigheder klarer sig dårligt på arbejdsmarkedet, og som derfor kan være centrale målgrupper for voksen- og efteruddannelsesindsatsen. Den danske del af SIALS omfatter godt 3.000 personer i alderen 16-65 år, som blev interviewet og testet i 1998. Selv om det efterhånden er 6-7 år siden, er der ingen grund til at antage, at sammensætningen af gruppen af læsesvage har ændret sig væsentligt siden, og SIALS kan således give et godt billede af gruppen af læsesvage og deres deltagelse i voksen- og efteruddannelse – især gennem supplerende analyser på SIALS-datasættet.

I SIALS undersøges voksnes læsefærdigheder gennem tekster og opgaver, der er udviklet i et samarbejde mellem de forskellige deltagerlande. Ved færdigheder i læsning forstås den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at forstå og bruge tekster som fx ledere, nyheder i aviser og blade samt skønlitteratur og digte for at nå ens mål og for at udvikle ens viden og muligheder. Resultaterne vurderes ved hjælp af en skala med fem fastsatte færdighedsniveauer. Det er antagelsen, at færdigheder på niveau 3 svarer til det kompetenceniveau, der er nødvendigt for på tilfredsstillende måde at kunne klare de komplekse læsekrav, voksne er stillet over for i dagens videnssamfund på arbejde og i dagligdagen. Ud fra SIALS' færdighedsskala kan læsesvage således defineres som personer på niveau 1 eller 2. Voksnes stavefærdigheder er ikke undersøgt i SIALS, men undersøgelsen indeholder spørgsmål om, hvorvidt den voksne har deltaget i specialundervisning på grund af læse- eller stavevanskeligheder samt spørgsmål om de selvvalgte stave-skrive-færdigheder.

I rapporten udpeges forskellige *karaktéristika ved læsesvage* i forhold til den øvrige befolkning med hensyn til fx køn, alder, uddannelse, beskæftigelsesstatus, indkomst, modersmål og læsevaner. Det fremgår af analyserne, at det ikke kun er et eller få forhold, der karakteriserer de

læse-regne-svage, men at de har mange fælles karakteristika på én gang. Rapporten konkluderer, at »blandt dem, der har de ringeste læse-regne-færdigheder, er der en overvægt af kortuddannede, ældre, pensionister og hjemmegående. Den væsentligste enkeltfaktor, der hænger sammen med risikoen for at være læse-regne-svag, er mangel på uddannelse«. Således viser undersøgelsen eksempelvis, at personer, der har grundskolen som højeste uddannelse, har markant ringere læse-færdigheder sammenlignet med andre uddannelsesgrupper. Af disse har 28% læsefærdigheder svarende til niveau 1, mens kun godt 1% har læsefærdigheder svarende til niveau 4/5. I dokumentforståelse² har 22% færdigheder svarende til niveau 1, mens kun godt 7% har færdigheder svarende til niveau 4/5.

Også forældrebaggrund, stilling og erhvervsplacering har en selvstændig betydning for, om den voksne har ringe henholdsvis gode færdigheder. Om disse sammenhænge hedder det i rapporten: »Jo mindre uddannelse ens far har, desto større risiko er der for, at ens færdigheder ikke er så gode. Jo lavere i stillingshierarkiet man er placeret, jo større sandsynlighed for ringe færdigheder, og jo mindre informationsintensivt erhvervet er, jo større risiko har man for at have ringe færdigheder«. Hvad angår køn og modersmål viser undersøgelsen, at der er en forholdsvis større gruppe mænd i forhold til kvinder på niveau 1, men en forholdsvis større gruppe kvinder i forhold til mænd på niveau 2. Samme effekt ses, hvad angår modersmål. Her er en forholdsvis større gruppe af personer med dansk som andet sprog på niveau 1, men en forholdsvis større gruppe personer med dansk som første sprog på niveau 2.

I undersøgelsen fokuseres også på de voksnes selvopfattede færdigheder, og det fremgår af analyserne, at danskerne i sammenligning med andre lande, bl.a. de nordiske, har en langt mere positiv vurdering af egne færdigheder. En sammenligning med befolkninger med de samme færdigheder antyder, at dette hovedsageligt skyldes manglende selverkendelse blandt danskerne. Rapporten peger på dette som en barriere for motivation til deltagelse i voksen- og efteruddannelse med henblik på at forbedre læse-regne-færdighederne. Det konkluderes i tråd hermed, at der er behov for at øge indsigten i egne færdigheder for på den måde at skabe grundlag for et løft i læse-regne-færdighederne blandt en ikke ubetydelig del af befolkningen.

SIALS-undersøgelsen giver også et *billede af læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse*. SIALS-databasen indeholder således et omfattende arsenal af spørgsmål vedrørende deltagelse i voksen- og efteruddannelse, der giver oplysninger om motivation for deltagelse, typen af uddannelse, afviklingsstedet for uddannelsen, uddannelsens varighed, uddannelsens oplevede anvendelighed, uddannelsens betaling mv.

Det fremgår af rapporten, at 60% af de voksne danskere havde deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for det seneste år. Rapporten viser, at der er store forskelle i, hvor meget forskellige uddannelsesgrupper deltager i voksen- og efteruddannelse. Således har 74% af voksne med en videregående uddannelse deltaget i voksen- og efteruddannelse i løbet af det seneste år, mens dette blot gælder 37% af de voksne, som har grundskolen som højeste uddannelse. Det fremgår desuden af rapporten, at uddannelsesbaggrund har stor betydning for, hvorvidt deltagelse i voksen- og efteruddannelse hænger sammen med færdighedsniveau. Rapporten konkluderer således, at voksne med en videregående uddannelse deltager i voksen- og efteruddannelse så godt som uafhængigt af deres læse-regne-færdigheder, idet 74% af voksne med en videregående uddannelse og læsefærdigheder på niveau 1 havde deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for det sidste år, mens det gjaldt for 76% af voksne med en videregående uddannelse og læsefærdigheder på niveau 4/5. Det samme er ifølge rapporten langt fra tilfældet blandt voksne med grundskolen som højeste uddannelse, for hvem det gjaldt, at kun 18% af dem, som havde læsefærdigheder på niveau 1, havde deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for det sidste år, mens 61% af de kort-

2 Færdigheder i dokumentforståelse defineres som den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at finde og bruge information indeholdt i forskellige formularer som fx jobansøgningsskemaer, lønblanketter, køreplaner, landkort, tabeller og diagrammer.

uddannede med læsefærdigheder på niveau 4/5 havde deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for det sidste år. Med andre ord er det langt fra sådan, at voksne på samme færdighedsniveau, men med forskellig uddannelsesbaggrund, har samme sandsynlighed for at deltage i voksen- og efteruddannelse.

I forhold til motivation for deltagelse i voksen- og efteruddannelse er det interessant, at undersøgelsen viser, at hovedparten af de voksne deltager i voksenuddannelse på eget initiativ. Mere end halvdelen af de begrundelser, der gives til, at man har deltaget i voksen- og efteruddannelse, findes i denne kategori. Herefter følger opfordring fra arbejdsgiver (24%), mens de resterende bevæggrunde for deltagelse kun nævnes i mindre omfang. Interessant i forhold til de læsesvage er det, at der er forholdsvis få personer på niveau 1 og niveau 2, der angiver eget initiativ som årsag til deltagelse i voksen- og efteruddannelse, mens denne årsag angives af relativt flere på niveau 4/5. Det betyder, at der er et stort behov for at sætte ind over for de læsesvage med forskellige motiverende foranstaltninger, hvis en større del af målgruppen skal nås. Der er en svag tendens til, at personer på niveau 1 oftere angiver opfordring fra en arbejdsgiver som årsag til deltagelse i voksenuddannelse sammenlignet med personer på andre færdighedsniveauer. Ligeledes angiver personer på niveau 1 i højere grad end personer på de øvrige færdighedsniveauer, at andre ansatte, overenskomst/kollektiv aftale, fagforening/brancheorganisation, lovmæssige eller faglige krav er årsag til, at de har deltaget i voksenuddannelse.

Rapporten fokuserer også på, hvorvidt der kan påvises forskelle i deltagelsen i voksen- og efteruddannelse relateret til den voksnes erhverv og færdighedsniveau. På denne måde identificeres erhverv, som man i særlig grad bør rette indsatsen mod med henblik på at øge voksen- og efteruddannelsesaktiviteten. Det påvises, at der er store forskelle de forskellige erhverv imellem med hensyn til, hvor mange voksne der samlet har deltaget i voksen- og efteruddannelse. I tre erhverv finder undersøgelsen en særlig høj voksen- og efteruddannelsesaktivitet blandt de ansatte. Disse er: finans- og forsikringsvirksomhed, den offentlige sektor og fremstillingsvirksomhed, hvor mellem tre fjerdedele og to tredjedele har deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for en 12-måneders periode. Derimod viser undersøgelsen, at det er mindre sandsynligt, at personer beskæftiget i de primære erhverv har været på voksen- og efteruddannelse.

En central pointe er imidlertid, at der er betydelige forskelle med hensyn til, hvor mange voksne der har deltaget i voksen- og efteruddannelse inden for de forskellige erhverv afhængigt af, hvilket færdighedsniveau de befinder sig på. Voksne med ringe færdigheder, der er beskæftiget i fremstillingserhverv, deltager i ringere grad i voksen- og efteruddannelse end personer med tilsvarende færdigheder, der er beskæftiget inden for erhvervet finans- og forsikringsvirksomhed. Rapporten konkluderer på denne baggrund, at »beskæftigede i fremstillingsvirksomhed med læse-regne-færdigheder på de laveste niveauer, specielt niveau 1, må således anses for at være en central målgruppe for voksen- og efteruddannelse«.

Med baggrund i den danske del af SIALS-undersøgelsen er desuden udgivet rapporten **Læsefærdigheder og deltagelse i samfundslivet** (Jensen et al. 2001). Rapporten indeholder en række af de resultater, som er præsenteret i den danske hovedrapport og beskrevet ovenfor, men den belyser yderligere problemstillinger gennem SIALS-materialet med et *særligt fokus på læsesvage og ufaglærte*. Rapporten er blevet til med baggrund i et ønske fra Specialarbejderforbundet i Danmark (SID) om at få belyst læsesvages deltagelse i samfundslivet. Gennem analyser af SIALS-data ser rapporten således nærmere på områder som de læsesvages brug af skriftlig information mv., oplevelse af egne færdigheder og de problemer, som svage læsefærdigheder medfører i og uden for arbejdslivet.

Ufaglærtes deltagelse i voksen- og efteruddannelse er et centralt tema i rapporten, som tager udgangspunkt i, at SIALS-data dokumenterer en nøje sammenhæng mellem dårlige læsefærdigheder, manglende efteruddannelse og svag lønudvikling – især hvad angår de lavt uddannede. Således viser rapporten, at ufaglærte med gode læsefærdigheder er næsten lige så kursusaktive

som personer i andre uddannelsesgrupper, mens det blandt de ufaglærte med ringe færdigheder kun er få, der kommer på voksen- og efteruddannelse. Rapporten peger på flere mulige forklaringer på denne sammenhæng mellem uddannelse, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse. Således kan den signalværdi, der ligger i at have gennemført en uddannelse, få arbejdsgiveren til at antage, at der kan forventes et udbytte af medarbejderens deltagelse i voksen- og efteruddannelseskurser, idet vedkommende har vist, at han eller hun kan gennemføre uddannelse. En anden mulig forklaring, som rapporten peger på, er, at de ufaglærte med ringe læsefærdigheder primært er beskæftiget i erhverv eller typer af job, hvor der ikke anvendes voksen- og efteruddannelse i samme omfang som i andre erhverv eller jobtyper, der er mere videnintensive. Undersøgelsen viser da også, at det fx i finanssektoren er hele tre fjerdedele af arbejdsstyrken, som i løbet af et år er på voksen- og efteruddannelse, mens det i bygge og anlæg samt i de primære erhverv, herunder landbrug, er under halvdelen. Endelig viser rapporten, at alderen også spiller en rolle for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse, idet yngre mennesker deltager oftere i kurser end ældre. Således fremgår det, at op til 45 år er kursusaktiviteten den samme for forskellige aldersgrupper, men herefter falder den, og især blandt de ældste, over 55 år, er der markant færre, der har deltaget i kurser end i de øvrige aldersgrupper.

I forhold til *motiverende faktorer for deltagelse i voksen- og efteruddannelse* er det interessant, at godt 40% af de ufaglærte mod godt 54% af voksne med en videregående uddannelse selv har taget initiativ til deltagelsen. Derimod viser rapporten, at lidt flere ufaglærte end andre har deltaget på grund af lovmæssige/faglige krav. Det påpeges imidlertid, at i forhold til dem, der har ringe færdigheder og ikke er uddannede, er det helt centrale problem, at de i langt mindre omfang end andre grupper overhovedet deltager i voksen- og efteruddannelse. Derfor argumenterer rapporten for, at dette peger på et behov for, at de læsesvage ufaglærte motiveres til at deltage gennem initiativer fra fx deres faglige organisationer eller via kollektive aftaler.

I forhold til *hæmmende faktorer for læsesvages deltagelse i voksenuddannelse* er det interessant, at rapporten netop fokuserer på, hvad de væsentligste årsager er til ikke at komme på voksen- og efteruddannelse. Undersøgelsen viser, at ligesom de ufaglærte deltager mindre i voksen- og efteruddannelse end andre, så oplever de også sjældnere, at de gerne vil følge et kursus, som de ikke kan deltage i. For de ufaglærte drejer det sig således om 27%, som inden for de seneste 12 måneder har haft uopfyldte kursusønsker, mens det gælder for henholdsvis 31% og 40% af voksne med henholdsvis en erhvervsfaglig og en videregående uddannelse. I SIALS-undersøgelsen er personer, der således har været forhindret i at deltage i et arbejdsrelateret kursus, de gerne ville have været på, blevet spurgt om årsagen til dette. Af rapporten fremgår det, at den mest udbredte årsag, som angives i alle uddannelsesgrupper, er travlhed eller på anden måde mangel på tid til at deltage. Dette er begrundelsen for omkring hver fjerde. Herudover angives blandt ca. 15% af de ufaglærte manglende kursusplads eller overtegnet kursus. Denne begrundelse angives i mindre grad blandt højere uddannede fx af 10% af de voksne med en videregående uddannelse. Kun få ufaglærte angiver økonomiske grunde eller manglende støtte fra arbejdsgiveren som grund til uopfyldte kursusønsker.

Rapporten fokuserer også på *udbytte af voksen- og efteruddannelse*. Med SIALS-data belyses det således, om de voksne, der har været på et kursus ud fra erhvervsmæssige/faglige interesser, mener, at de har lært noget, som siden hen er blevet brugt på deres arbejde. Rapporten viser, at de fleste inden for alle uddannelsesgrupper svarer, at de tillærte færdigheder bliver brugt i enten høj grad eller nogen grad. Det fremgår også, at alder spiller en rolle for, om man anvender de tillærte færdigheder i arbejdet, idet ældre mennesker angiver at have et større udbytte af efteruddannelseskurser end yngre. 95% af de 56-65-årige udtrykker, at de har gjort brug af de tillærte færdigheder i arbejdet, mens dette blot gælder for 67% i aldersgruppen 16-25 år. Rapporten peger på det bemærkelsesværdige i, at personer over 55 år deltager i væsentligt mindre omfang end yngre voksne i voksen- og efteruddannelse, men at de ældre faktisk angiver at have et større udbytte af sådanne kurser end yngre. Rapporten nævner, at dette kan hænge sammen med, at de få ældre,

som deltager i voksen- og efteruddannelse, i højere grad end andre er motiverede for deltagelsen. Alligevel argumenterer rapporten, at »flere ældre ville kunne drage nytte af at komme på voksen- og efteruddannelse og på den måde opnå kvalifikationer, som kan være afgørende for deres fortsatte tilknytning til arbejdsmarkedet«.

De norske resultater fra SIALS angående læsning præsenteres i rapporten **Slik Leser voksne i Norge. En kartlegging av leseferdigheten i aldersgruppen 16-65 år** (Gabrielsen 2000) og i Egil Gabrielsens afhandling »Lese for livet«. **Lesekompetansen i den norske voksenbefolkningen sett i lys av visjonen om en enhetsskole** (Gabrielsen 2002). I lighed med fundene i den danske SIALS-undersøgelse viser de norske resultater, at *de mest læsesvage* (på læsefærdighedsniveau 1) i hovedsagen er ældre personer med lavt uddannelsesniveau, hvoraf mange er uden for arbejdsmarkedet. Andelen af de arbejdsledige med læsefærdigheder på niveau 1 er 3-4 gange så høj som andelen af voksne i arbejde. Personer med norsk som andet sprog er også stærkt repræsenteret blandt de svageste læsere. Der er således 3-5 gange så mange voksne med andet modersmål end norsk på niveau 1 sammenlignet med voksne, som har norsk som modersmål. De to grupper er imidlertid lige stærkt repræsenteret på niveau 4/5.

Yderligere karakteristika ved de svageste læsere, som rapporten afslører, er, at de i ringe grad arbejder med læse- og skriverelaterede opgaver på jobbet, at de ser mere tv og læser færre bøger end de dygtigste læsere. Også i Norge er der en tendens til, at de svageste læsere selv er tilfredse med deres færdigheder, selv om det gennemgående er denne gruppe, som oftest svarede, at de af og til eller ofte behøvede hjælp fra andre til forskellige læse-, skrive- eller regneopgaver i hverdagen. Eksempelvis svarede 45%, at de behøvede hjælp til at læse information fra myndigheder, institutioner og virksomheder.

Ligesom i Danmark – og langt flertallet af de deltagende lande i SIALS i øvrigt – er uddannelse i Norge identificeret som den vigtigste enkeltvariabel i forhold til at forklare forskelle i læsefærdigheder blandt voksne. Således er personer, som kun har grundskoleuddannelse, overrepræsenteret på niveau 1 og 2, mens de fleste med højere uddannelse ligger på læsefærdighedsniveau 3 og 4/5. Vel at mærke finder den norske undersøgelse også en del undtagelser fra denne »uddanningsregelen«, idet omkring 10% af dem, der har grundskole som højeste uddannelse, har læsefærdigheder på niveau 4/5 i dokumentforståelse. Rapporten peger hermed på, at læsefærdigheder også kan udvikles uden for uddannelsessystemet, og nævner motivationsfaktorer som stor læselyst eller store krav til læseevne i jobsammenhæng som mulige forklaringer. Modsat har man i den norske undersøgelse også fundet voksne med en videregående uddannelse, som har dårlige læsefærdigheder. Rapporten peger på, at dette bl.a. indikerer, at læsefærdigheder svækkes, hvis ikke de vedligeholdes.

Angående *deltagelse i voksen- og efteruddannelse* fremgår det af rapporten, at omkring halvdelen af den norske arbejdsstyrke havde deltaget i et voksenuddannelsesstilbud i løbet af det seneste år. Mens 2 ud af 3 af dem med de bedste læsefærdigheder (niveau 4/5) havde deltaget i sådanne kurser, drejede det sig kun om 1 ud af 6 af de svageste læsere (niveau 1).

Den norske undersøgelse finder, at personer, der arbejder inden for brancher, der har haft nedgang i antal beskæftigede i perioden 1985-97 (fx jordbrug/fiskeri og bygge/anlæg), har det laveste læsefærdighedsniveau. Brancher, der har været i vækst i den samme periode (fx bank/forsikring og offentlige/private serviceudbydere), har i modsætning hertil det højeste læsefærdighedsniveau blandt de ansatte. Den norske undersøgelse finder også – ligesom den danske – store forskelle mellem de forskellige erhvervskategorier, når det gælder deltagelse i voksen- og efteruddannelse. De erhverv, som kræver højere uddannelse, har klart den højeste deltagelsesfrekvens, nemlig omkring 67%. Derimod har ufaglærte og beskæftigede inden for transport og industri en deltagerprocent omkring 40. Dette er tilfældet, selv om de gennemsnitlige læsefærdigheder klart er lavest blandt voksne i sidstnævnte erhvervsgrupper. Ligesom i den danske rapport kan også nordmændene konkludere, at det er voksne med den højeste uddannelse, der hyppigst benyt-

ter sig af voksen- og efteruddannelse. Således har 2 ud af 3 med en videregående uddannelse deltaget i voksen- eller efteruddannelse inden for det seneste år, mens det kun gælder for hver tredje person med den laveste grunduddannelse. Alt i alt fremgår det af rapporten, at det gælder for alle undergrupperne køn, alder, stilling og uddannelse, at de personer, som har deltaget i voksen- eller efteruddannelse det seneste år, har klart bedre læsefærdigheder end dem, som ikke har deltaget i efteruddannelsesstilbud. Herpå konkluderer rapporten, at »tallene viser med andre ord at det er de som synes å ha størst behov for voksenopplæringstilbud, som bruker slike tilbud minst«. Og om de personer, som ikke deltager i voksen- og efteruddannelse, hedder det: »de har svakere leseferdigheter i utgangspunktet og får heller ingen styrking av disse ferdighetene gjennom utdanningstilbud for voksne«.

I sin afhandling »Lese for livet«, *Lesekompetansen i den norske voksenbefolkningen sett i lys av visjonen om en enhetsskole* bruker Egil Gabrielsen uttrykket »matthæuseffekten« om denne situation, hvor de personer, som kommer ud af uddannelsessystemet med mest »bagage« i form af bl.a. god læsefærdighed, i høj grad er de samme, som får mest »efterfyldning« i form af læsetræning på jobbet, i forbindelse med efteruddannelseskurser og i fritiden. Samtidig påpeger Gabrielsen, at resultaterne fra SIALS tyder på, at forskellige former for uddannelse giver et godt grundlag for at vedligeholde og videreudvikle læsekompetence. Og med baggrund i SIALS opfordrer han til, at aktørerne i arbejdslivet må bevidstgøres om vigtigheden af vedligeholdelse og videreudvikling af voksnes læsekompetencer. Selv om de nordiske lande allerede er blandt de lande, hvor voksne hyppigst deltager i forskellige former for voksen- og efteruddannelse, argumenterer Gabrielsen, at det sandsynligvis vil være nødvendigt at arbejde for, at flere kurser mere eksplicit har fokus på læsekompetence.

Rapporten **Adult literacy in Britain** (Carey et al. 1997) præsenterer de britiske resultater fra den første runde af »International Adult Literacy Survey« (IALS). Også i England har man fundet en markant sammenhæng mellem læsefærdigheder og uddannelse, således at personer med et lavt uddannelsesniveau har stor sandsynlighed for at være læsesvage (niveau 1 eller 2). Karakteristisk for de læsesvage er ifølge den engelske undersøgelse i øvrigt, at de overvejende hører til den ældre del af befolkningen, og at de med større sandsynlighed end de stærkere læsere enten er uden for arbejdsmarkedet eller tilhører de manuelle faggrupper. Generelt for de læsesvage er ligeledes, at de har en lav indkomst, idet rapporten viser, at den femtedel af befolkningen, som har den laveste indkomst, i højere grad har læsefærdigheder på niveau 1 end voksne, der tilhører de to femtedele af befolkningen med den højeste indkomst. Den engelske undersøgelse kan også dokumentere, at de personer, som har angivet, at de mindst én gang om ugen som en del af deres arbejde udfører aktiviteter, som involverer læsning, har bedre læsefærdigheder end personer, som udfører sådanne aktiviteter mindre hyppigt. De engelske resultater viser samme tendens til, at de læsesvage vurderer egne færdigheder forholdsvis højt på trods af, at de angiver, at de ofte har brug for hjælp til læsning.

Den engelske rapport peger også på, hvordan forskellige dele af arbejdsmarkedet er karakteriseret ved ansatte, der har henholdsvis høje eller lave læsefærdighedsniveauer, samt ved forskelle i de ansattes deltagelse i voksen- og efteruddannelse. Som det er dokumenteret i den norske undersøgelse, finder også englænderne, at de brancher, som har haft fremgang i antal beskæftigede inden for de senere år, har en forholdsvis høj andel af ansatte med gode læsefærdigheder. Det modsatte er også tilfældet, og de brancher, der har haft nedgang i antal beskæftigede, og som blandt deres ansatte har en høj andel af læsesvage, er i England eksempelvis landbrug/minedrift og bygningsarbejde. Af den engelske rapport fremgår det, at 57% af de personer, som havde arbejde i de seneste 12 måneder, havde deltaget i voksen- eller efteruddannelse inden for denne periode. I lighed med den danske og den norske undersøgelse viser også den engelske, at personer med gode læsefærdigheder generelt deltager i voksen- og efteruddannelse i højere grad end de læsesvage, og engelske data viser tilsvarende, at denne tendens er mere markant inden for nogle

erhverv end andre. Som mulige forklaringer på de læsesvages ringe deltagelse i voksen- og efteruddannelse nævner rapporten, at læsesvage kan tænkes at forsøge at undgå situationer, hvor deres ringe færdigheder bliver afsløret, men også muligheden for, at arbejdsgiverne ikke tilbyder voksen- og efteruddannelse til de læsesvage. Uanset grunden konkluderer den engelske rapport – i tråd med Gabrielsens brug af begrebet »matthæuseffekt« – at de læsesvages lave deltagelse i voksen- og efteruddannelse kan føre til en yderligere polarisering af fordelingen af læsefærdigheder og dermed i levekår og livschancer.

Med rapporten **Nyfikna sinnen. Nordisk vuxenutbildning i jämförelse** (Tuijnman og Hellström 2001) præsenteres et nordisk fordybningsstudie om voksnes deltagelse i uddannelse baseret på IALS og SIALS. Studiet har to hovedformål. Det første er at kortlægge status og omfang af voksenuddannelse i de nordiske lande, både i faktiske tal og i sammenligning med andre lande, som deltog i IALS og SIALS. Det andet er nærmere at studere, hvorvidt man kan udskille nogle specifikke nordiske strategier for planlægning og gennemførelse af voksenuddannelse. Rapportens forfattere stiller sig spørgsmålet, om man kan identificere en fælles nordisk holdning og praksis inden for voksenuddannelse, som kendetegner de nordiske lande i forhold til andre industrialiserede lande i Europa og USA.

Rapporten fokuserer på deltagelse i voksenuddannelse i forhold til en lang række faktorer herunder bl.a. køn, alder uddannelses- og læsefærdighedsniveau, beskæftigelsesstatus og stillingskategori. Undersøgelsen viser, at de fleste samfundsgrupper i de nordiske lande har en høj deltagelse i voksenuddannelse. Rapporten viser, at deltagelsen i voksenuddannelse i de nordiske lande er forholdsvis høj, også for grupper med ringe læsefærdigheder. Undersøgelsen viser således, at 23% af de nordiske læsesvage mænd og 28% af de nordiske læsesvage kvinder deltog i voksenuddannelse, mens de tilsvarende tal for de øvrige deltagerlande i gennemsnit var henholdsvis 15% for mænd og 14% for kvinder. Desuden fremgår det af rapporten, at gruppen af læsesvage indvandrere i de nordiske lande oftere deltager i voksenuddannelse end i de andre lande.

Rapporten gør imidlertid opmærksom på, at graden af læsesvages deltagelse i efteruddannelse i forhold til ikke-læsesvages deltagelse ikke er større i de nordiske lande end i de undersøgte lande uden for Norden. Med andre ord har læsesvage – relativt set – ikke bedre forudsætninger i de nordiske lande end i de lande, man har sammenlignet med. I den sammenhæng er det vigtigt, som rapporten fremhæver, at efterspørgsel og forventninger til høje læsefærdigheder kan være større i de nordiske lande end i de lande, der er sammenlignet med. Med andre ord peger rapporten på, at folk i de nordiske lande kan have et større behov for muligheder for læring, for at kunne leve op til samfundets krav. Videre konkluderer rapporten således, at »de genomgående goda resultatena till trots finns det ändå utrymme för förbättringar avseende deltagandet i grupper med låga utbildningsnivåer, låg läsförmåga samt svag förankring i arbetslivet«.

Alt i alt peger rapporten som nævnt på, at resultaterne fra IALS tydeligt viser, at en høj deltagelse i voksenundervisning er kendetegnende for de nordiske lande. Den nordiske undersøgelse viser således, at de uddannelsespolitiske strategier i de nordiske lande for at rekruttere forskellige undergrupper til voksenuddannelse er mere vellykkede end i de fleste andre lande. Rapporten nævner en række forskellige faktorer, som kan tænkes at være medvirkende til de gode resultater, herunder folkebevægelsesernes rolle, folkehøjskoler, grundskolesystemets høje kvalitet, det tidligt indrettede system af omfattende eftergymnasiale uddannelser for voksne, retslige rammer, der skaber mulighed for at uddanne sig i arbejdstiden, samt den generelle stræben i de nordiske lande, hvad angår arbejdsmarkedstiltag til fordel for risikogrupper. I forhold til læsesvage er det således værd at bemærke, at rapporten finder, at offentlig støtte til voksenuddannelse synes at udgøre en vigtig faktor i forhold til uddannelse af personer med et lavt formelt uddannelsesniveau eller ringe læsefærdigheder. Rapporten konkluderer, at det generelt kan siges, at offentlig uddannelsesstøtte til dårligt stillede grupper og læsesvage kan være den centrale, særlige faktor i nordiske

voksenuddannelsesstrategier.

Ud over den høje offentlige støtte til voksenuddannelse identificerer rapporten følgende tydelige nordiske mønstre i voksenuddannelse: høj deltagesprocent, høj uddannelsesvolumen per capita, høj andel af offentlige uddannelsesudbydere samt høj andel af uddannelse gennemført ud fra personlig interesse. I forhold til sidstnævnte påpeger rapporten dog vel at mærke, at de uddannelser, som gennemføres ud fra personlig interesse, har højest frekvens blandt kulturelt aktive og gode læsere med universitetseksamen. Dette antyder den samme tendens, som fremgår af den danske SIALS-rapport, nemlig at der er forholdsvis få læsesvage, som deltager i voksen- og efteruddannelse på eget initiativ. Hermed styrkes også opfordringen fra den danske rapport om at sætte ind over for de læsesvage med forskellige motiverende midler, hvis en større del af gruppen skal nås.

3.2 Den seneste internationale OECD-sammenligning af deltagelse i voksen- og efteruddannelse

OECD-rapporten **Promoting Adult Learning** (OECD 2005), som udkom i foråret 2005, sammenligner befolkningernes deltagelse i voksen- og efteruddannelse i 17 OECD-lande. Rapporten fokuserer på økonomiske incitamenter og politiske strategier for at øge deltagelse i uddannelse for voksne med ringe generelle færdigheder, som eksempelvis de læsesvage. Således præsenteres en nærmere undersøgelse af de seneste udviklinger i de deltagende lande inden for politiske initiativer og tilskyndelser rettet mod at få voksne til at uddanne sig. I rapporten behandles bl.a. potentielle barrierer for uddannelse og mulige politiske tiltag, som kan afhjælpe disse. Der peges på, at *mangel på motivation, mangel på tid og økonomiske forhindringer* vedbliver at være hovedbarrierer for deltagelse i voksenuddannelse, som der skal tages højde for med brede politiske strategier.

Undersøgelsen er et såkaldt review og har benyttet sig af en metode, hvor hvert enkelt land udarbejder en baggrundsrapport, der bl.a. beskriver landets politik og praksis i forbindelse med voksenuddannelse. Herefter modtager det enkelte land besøg af OECD's reviewteam, der bl.a. foretager observationer og taler med en række relevante aktører på voksenuddannelsesområdet. På baggrund heraf udarbejdes et notat om hvert land, hvori reviewteamets kvalitative undersøgelser suppleres med statistiske data, eksempelvis fra SIALS-databasen. Endelig sammenlignes landene i rapporten.

Rapporten præsenterer en række vigtige resultater om voksnes deltagelse i efteruddannelse i Danmark. For det første fremgår det, at deltagelse i voksenuddannelse i høj grad varierer mellem de forskellige lande, og at Danmark er blandt de lande, hvor flest voksne deltager i voksenuddannelse. For det andet viser undersøgelsen, at Danmark er det land, hvor absolut færrest voksne oplever økonomiske barrierer for at uddanne sig. Hele 46% af danskerne oplever ikke nogen økonomiske barrierer for efteruddannelse i fremtiden, og dermed ligger Danmark i top på det punkt. Hvis danskerne skal pege på barrierer for efteruddannelse, er det primært mangel på tid og travlhed på arbejdet. For det tredje viser også denne undersøgelse, at Danmark er et af de lande, der bedst formår at få de kortuddannede og voksne uden for arbejdsmarkedet omfattet af voksenuddannelse, uanset at det, som det fremgik af SIALS, også i Danmark er de læsesvage og personer uden for arbejdsstyrken, som benytter sig mindst af voksen- og efteruddannelse.

Undersøgelsens fokus på uddannelse af voksne med ringe generelle færdigheder begrundes i rapporten med, at andre studier nyligt har vist, at det har en større effekt på den økonomiske vækst at højne de grundlæggende færdigheder hos befolkningen som helhed end at investere i videreuddannelse af en udvalgt gruppe højtuddannede individer. Denne pointe er vigtig i forhold til den tendens, som SIALS afslører, til at læsesvage generelt deltager i voksen- og efteruddannelse i mindre grad end personer med gode læsefærdigheder. Ud fra undersøgelsen af de sammenlignede lande konkluderer rapporten, at et lands regering i høj grad kan spille en vigtig rolle for at øge deltagelse i voksenuddannelse. Der fremsættes i den forbindelse fire anbefalinger. For

det første at *skabe de strukturelle forudsætninger for at øge og promovere fordelene ved voksenuddannelse*. Det er således vigtigt, at styrke anerkendelsen af de færdigheder, der opnås ved voksenuddannelse ved at gøre dem gennemskuelige og enkelt præsenteret for såvel individer som virksomheder. Udvikling af et nationalt kvalifikationssystem og procedurer for anerkendelse af den enkeltes forskellige kompetencer, hvad enten de er opnået via formel uddannelse eller ikke-formel læring, kan ifølge rapporten være med til at realisere en kultur for livslang læring. Samtidig påpeger rapporten, at det er helt centralt at sikre, at certifikationssystemerne er gennemskuelige for arbejdsgiverne, idet man ellers risikerer, at de opnåede færdigheder devalueres på arbejdsmarkedet. Der peges også på, at information og vejledning af høj kvalitet styrker voksenuddannelsessystemet, letter adgangen til deltagelse og sikrer et bedre match mellem individernes ønsker og udbuddet. Undersøgelsens sammenligning af forskellige landes tilgang til dette har bl.a. vist, at individuel vejledning er effektiv, især når det gælder voksne med ringe generelle færdigheder og dårligt stillede.

For det andet anbefaler rapporten regeringer at *fremme veludformede økonomiske ordninger* med henblik på at forhindre underinvestering og øge effektiviteten af voksenuddannelse. Det konstateres, at økonomiske barrierer hovedsageligt er presserende for lavindkomstgrupper og ældre (der sædvanligvis kun har en kort periode tilbage på arbejdsmarkedet). Herudover peges på, at den enkelte virksomhed ikke altid ser et tilstrækkeligt økonomisk incitament til at investere i generelle kompetencer – som fx grundlæggende læsefærdigheder – på trods af, at dette i det store og hele vil være en økonomisk fordel. Det er opfattelsen i rapporten, at voksenuddannelse, så længe den genererer et betragteligt økonomisk udbytte for den enkelte, skal finansieres privat. Ligesom den nordiske SIALS-rapport peger rapporten imidlertid på, at offentlig støtte til voksenuddannelse er vigtig, når det gælder uddannelse af personer med et lavt formelt uddannelsesniveau eller ringe generelle færdigheder. Udfordringen er ifølge OECD-rapporten at finde løsninger, som imødekommer de grupper, hvor økonomiske barrierer udgør en reel forhindring for deltagelse i voksenuddannelse. I den forbindelse peges på en række muligheder, herunder at virksomheder og den enkelte medarbejder deles om udgifterne til voksenuddannelse fx på en måde, hvor tilbagebetaling for uddannelse indskrives i medarbejderkontrakter. Individuelle uddannelseskontoer og individuelle statstilskud kan også ifølge undersøgelsen lette adgangen til uddannelse for voksne med ringe generelle færdigheder, hvis de målrettes på passende vis. Her nævner rapporten, at individuelle tilskud har vist sig at fremme voksen- og efteruddannelse i de nordiske lande. Endelig peges på støtte i forbindelse med uddannelsesfravær som et instrument til at fremme voksenuddannelse.

Rapporten anbefaler som det tredje regeringer at *forbedre udbud og kvalitetskontrol*. Undersøgelsen peger på vigtigheden af målrettet undervisning, og for at sikre et effektivt udbud er det ifølge rapporten centralt at tage hensyn til hovedbarrieren for deltagelse i voksenuddannelse: tid. I den forbindelse nævnes udvikling af ordninger for deltidsuddannelse og fjernundervisning via informations- og kommunikationsteknologi. Uddannelse på arbejdspladsen og inddragelse af arbejdsgiverne i dialog om medarbejdernes videreuddannelse kan også øge deltagelse i voksenuddannelse samt arbejdsgivernes forståelse for vigtigheden af voksenundervisning i generelle færdigheder. I erkendelse af, at mange arbejdsgivere synes at antage, at de har større fordel af at videreudanne deres højtuddannede medarbejdere end af at engagere sig i opkvalificering af generelle færdigheder hos de lavest uddannede medarbejdere, anbefaler rapporten regeringer at udvikle ordninger, som kan tilskynde til uddannelse af de mindst uddannede medarbejdere på arbejdspladsen. I forhold til kvalitetskontrol peger rapporten på vigtigheden af, at man foretager evalueringer af, hvad der virker, og hvad der ikke gør, for hvem og under hvilke omstændigheder.

Som det fjerde anbefaler rapporten regeringer at *arbejde for forbedret politisk koordination og sammenhæng*. Det er kendetegnende for voksenuddannelsessystemet, at det dækker en bred vifte af behov, og at der er en lang række af aktører i de politiske udviklingsprocesser inden for området. På den baggrund finder rapporten, at en vis mangel på koordination og sammenhæng på

voksenuddannelsesområdet er et fælles træk i de fleste lande. For at afhjælpe denne situation anbefaler rapporten oprettelse af koordinerende institutioner, som kan opstille prioriteringer, definere passende økonomiske incitamenter for at øge deltagelse, medvirke i strategier for information og vejledning samt foranstalte samarbejde mellem de forskellige parter, der er involveret i voksenuddannelsesområdet.

3.3 Voksenuddannelsesområdet i England

Rapporten **National Adult Learning Survey (NALS) 2002** (Department of Education and Skills 2003), som er udgivet af det britiske undervisningsministerium (Department for Education and Skills), har til formål at evaluere effektiviteten af voksenuddannelsespolitikken i England samt at overvåge udviklingen mod at nå nationale mål for deltagelse i voksenuddannelse. Selv om rapporten således udelukkende omhandler voksenuddannelse i England, bidrager den med nogle interessante pointer omkring deltagelse i voksen- og efteruddannelse, som kan være med til at kaste lys over voksenuddannelsesområdet i dansk sammenhæng. Rapporten går således tæt på *hæmmende faktorer for deltagelse i voksenuddannelse*. Den mest almindelige grund til ikke at deltage i voksenuddannelse er, at man foretrækker at bruge sin tid på andre ting (32% gav denne begrundelse). Herudover nævnes mangel på interesse (13%), og at man ikke mener, at man behøver lære mere for at kunne udføre sit arbejde (12%). 29% nævner, at de ikke har tid grundet arbejde, mens 21% angiver familieforpligtelser som grund til ikke at deltage i voksenuddannelse. Økonomi er ifølge den engelske rapport også en hæmmende faktor for voksenuddannelse, idet 25% fortæller, at de ville have problemer med at kunne betale deltagergebyrer. Rapporten peger herudover på utilstrækkelig information som en hæmmende faktor for deltagelse i voksenuddannelse, idet 24% fx ikke kendte til muligheder for læring i deres lokalområde. Rapporten viser også, at følelsen af at være utilstrækkeligt forberedt og kvalificeret afholder mange fra deltagelse i voksenuddannelse. Således var 16% nervøse for at komme tilbage til klasseværelset, og 14% nævnte henholdsvis manglende kvalifikationer og bekymringer i forhold til, om de kunne følge med i undervisningen.

3.4 Forberedende Voksenundervisning (FVU)

I 2000 blev loven om forberedende voksenundervisning (FVU) vedtaget for at forbedre voksnes muligheder for at modtage undervisning i læsning og matematik på grundlæggende niveau. Den politiske baggrund for FVU-loven var bl.a. OECD's SIALS-undersøgelse, som tydeligt viste problemets omfang. FVU-læsning er således rettet mod gruppen af læse- og stavesvage med det formål at forbedre og supplere deres grundlæggende færdigheder i forhold til læsning, stavning og skriftlig fremstilling. Efterfølgende er den forberedende voksenundervisning blevet belyst og evalueret, blandt andet af Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) og Danmarks Evalueringsinstitut (EVA).

Fra Danmarks Evalueringsinstitut kom i 2005 evalueringsrapporten **Forberedende Voksenundervisning** (EVA 2005). Formålet med evalueringen var at vurdere styrke og svage sider ved forberedende voksenundervisning samt at vurdere, hvorvidt udmøntningen af FVU-loven lever op til dens formål. Rapporten konkluderer overordnet, at selv om der har været stor fremgang i FVU-aktiviteten, er den målsætning, som blev formuleret i forbindelse med FVU-lovens vedtagelse i 2000, ikke nået. Ifølge rapporten står det værst til med FVU-matematik, hvor man i 2003 havde 3.097 deltagere, hvilket blot svarer til 44% af målsætningen. Men også hvad angår FVU-læsning, er der stadigvæk behov for at øge aktiviteten væsentligt, idet man i 2003 i alt havde 16.288 deltagere, hvilket udgør 77% af målsætningen.

I forhold til *barrierer og motiverende faktorer for læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse* er flere aspekter af EVA-rapporten interessante. Rapporten giver således et billede af, hvordan der rekrutteres til FVU. FVU kan i princippet tilbydes, hvor der er tilstrækkelig efter-

spørgsel og en udbyder, der vil påtage sig undervisningen. Det fremgår af rapporten, at VUC'erne står for størstedelen af al FVU, mens andre udbydere fx er oplysningsforbund, daghøjskoler, AMU-centre og erhvervsskoler. FVU kan enten foregå på uddannelsesinstitutionerne eller som forlagt undervisning på virksomheder, i organisationer mv. Rapporten oplyser ved hjælp af Amtsrådsforeningens FVU-statistik, at den forlagte undervisning på VUC'erne i 2003 udgjorde 20% af den samlede FVU-aktivitet. Amtsrådsforeningen opgør kun den forlagte undervisning i forhold til VUC'erne, og det er således uvist, hvor megen af de andre udbyderes FVU-aktivitet der gennemføres som forlagt undervisning (VUC'ernes andel af den samlede FVU-aktivitet udgjorde i 2003 62%).

Evalueringsrapporten beskriver, hvordan rekrutteringen håndteres hos de enkelte udbydere, og hvilke barrierer der er for at øge FVU-aktiviteten. I forhold til rekruttering af deltagere til den almindelige (ikke forlagte) FVU-undervisning finder rapporten, at hovedparten af de undersøgte udbydere anvender brochurer og annoncer til at informere potentielle deltagere om FVU. Samtidig peger udbyderne ifølge rapporten på, at det skrevne ord næppe er den bedste måde at henvende sig til målgruppen. Således anvendes også forskellige andre metoder af FVU-udbyderne herunder radiospots, reklamer i busser og virksomhedsbesøg. Herudover viser undersøgelsen, at flere undervisningsinstitutioner som VUC'er og erhvervsskoler rekrutterer til FVU fra deres andre undervisningstilbud fx ved, at eleverne screenes i forhold til læsning og stavning og får et tilbud om FVU, hvis screeningen afslører utilstrækkelige færdigheder. Hermed peger evalueringsrapporten på en motiverende faktor for deltagelse i grundlæggende læseundervisning, idet den enkelte bliver bevidstgjort om sine ringe læsefærdigheder og samtidig også om, at bedre læsefærdigheder vil være en fordel i undervisningsinstitutionens andre undervisningstilbud. Endelig rekrutteres mange deltagere ifølge rapporten ved, at tidligere deltagere spreder deres erfaringer med og viden om FVU til andre i deres omgangskreds.

Rapporten indkredser en række faktorer, der hæmmer rekrutteringen til FVU. Heriblandt fremstår personlige faktorer ifølge rapporten som den største barriere, idet det kan være svært for den enkelte at erkende over for sig selv, sin familie og eventuelt kollegaer, at man har problemer med at læse og skrive. Dette er i tråd med SIALS-undersøgelsens påvisning af manglende selverkendelse blandt danskerne i forhold til egne færdigheder, og hermed peger også EVA-rapporten implicit på det væsentlige i at øge de læse- og stavesvages indsigt i egne færdigheder, før man kan skabe et løft i disse. EVA-rapporten nævner også tidligere dårlige erfaringer med skolegang som en personlig barriere for at kaste sig ud i den forberedende voksenundervisning. Herudover nævnes tidsmæssige barrierer i forhold til arbejde, samt at det kan koste for meget i transport at komme til undervisningen.

I forhold til den forlagte FVU viser rapporten, at de forskellige udbydere benytter sig af mange af de samme tiltag for at gøre virksomheder og andre opmærksomme på mulighederne for forlagt undervisning, herunder informationsmateriale der sendes til organisationer og virksomheder i nærområdet samt annoncering i lokalaviser. Imidlertid understreger flere af udbyderne ifølge rapporten, at skriftlige rekrutteringsmaterialer alene ikke har nogen væsentlig effekt på virksomhederne. Således har flere udbydere ansat medarbejdere til at opsøge virksomheder, informere om FVU og etablere netværk mellem fx virksomhedsledere, udbydere af FVU, fagforeningsrepræsentanter, kommuner og AF. Erfaringerne med dette arbejde viser ifølge rapporten, at det kræver vedholdenhed at opsøge nye virksomheder til forlagt FVU, men også at udviklingen har været, at når virksomhederne får positive erfaringer med FVU og oplever udbytte heraf, skabes der basis for, at nye virksomheder kommer til. Det fremgår af rapporten, at arbejdsgivernes manglende velvillighed – ifølge udbyderne af FVU – er en stor barriere i forhold til forlagt undervisning. Rapporten peger på, at den manglende velvillighed kan skyldes, at arbejdsgiverne ønsker at prioritere faglige kurser frem for kurser i grundlæggende læsefærdigheder, og at de ikke er opmærksomme på, at det er vigtigt, at deres medarbejdere kan læse og skrive for at få et godt udbytte af de faglige kurser. Samtidig pointerer rapporten, at især små og mellemstore virksomheder ofte

ikke har så mange midler til medarbejderudvikling og kan have svært ved at undvære medarbejdere nok, til at der kan oprettes et FVU-hold. For at nedbryde disse barrierer lægger udbyderne af FVU ifølge rapporten vægt på at dokumentere over for virksomheden, at medarbejderne har behov for FVU, og at undervisningen eventuelt kan få en positiv effekt på bundlinjen, eksempelvis ved at medarbejderne hermed vil få større udbytte af faglige kurser. Evalueringsgruppen anbefaler desuden, at der skabes lokale samarbejder om FVU, så virksomhederne bliver opmærksomme på tilbuddet og kan hjælpe hinanden, bl.a. med at etablere hold.

Rapportens fokus på frafald og på, hvordan målgruppens behov og forventninger passer med det tilbud, deltagerne modtager, afslører også noget om henholdsvis motiverende faktorer og barrierer for deltagelse i FVU. Således må årsager til frafald opfattes som barrierer for deltagelse i FVU, men deltagernes tilfredshed med FVU er også relevant i forhold til, at en væsentlig rekruttering til FVU som nævnt foregår ved, at tidligere deltagere spreder deres erfaringer med FVU til andre. Generelt finder evalueringen, at FVU for det meste er kendetegnet ved, »at engagerede undervisere og ledere formår at skabe et frugtbart voksenpædagogisk miljø, hvor deltagerne føler sig trygge, og hvor undervisningen tager udgangspunkt i deltagernes forudsætninger og behov«. Rapporten peger dog også på, at deltagerne i FVU er en meget heterogen gruppe med forskellige forudsætninger og behov. I rapporten inddeles FVU-deltagerne i følgende grupper, som dog er indbyrdes overlappende: voksne med ønske om fortsat uddannelse, voksne med ønske om opkvalificering i job, ledige/personer uden for erhverv, ordblinde og andre grupper med særlige indlæringsproblemer samt tosprogede flygtninge og indvandrere. Ifølge rapporten står det klart, at FVU for nogle deltagere ikke er det optimale tilbud. Evalueringsgruppen peger således fx på, at gruppen af tosprogede deltagere ikke i tilstrækkelig grad får tilgodeset deres behov for at lære dansk ved FVU. Dette, pointerer rapporten, er dog heller ikke meningen med FVU, og ifølge rapporten er en af de svage sider ved FVU, at grænserne mellem sprogscoleundervisning og FVU og også mellem specialundervisning og FVU ikke er tilstrækkeligt afklaret fra centralt hold.

Ifølge evalueringen er frafaldet i FVU markant lavere på de forlagte hold end på de almindelige hold. Der peges på, at dette muligvis hænger sammen med, at ledelsen på virksomhederne har en forventning om, at deltagerne gennemfører FVU-forløbet, når det ligger i arbejdstiden, og at kollegernes tilstedeværelse kan udgøre en motiverende faktor for den enkelte deltager. Evalueringsundersøgelsen viser, at de vigtigste grunde til at afbryde et FVU-forløb er arbejde (19%), familieliv (18%) og utilfredsstillende undervisning (18%). I forlængelse heraf vurderer evalueringssgruppen, at en yderligere tilpasning til målgruppen af rammerne for undervisningen kan reducere det frafald, der hænger sammen med barrierer i arbejds- og familieliv.

I hovedtræk peger EVA-rapporten på følgende hæmmende faktorer for FVU: personlige faktorer som fx manglende selverkendelse blandt de læse- og stavesvage, at det kan være vanskeligt at nå gruppen af læsesvage med traditionelt skriftligt rekrutteringsmateriale, tidsmæssige og transportmæssige barrierer samt virksomhedernes manglende velvillighed i forhold til forlagt undervisning, hvilket bl.a. kan skyldes prioritering af faglige kurser, og at den enkelte virksomhed ikke kan undvære medarbejdere nok til et FVU-hold. Blandt motiverende faktorer for FVU nævnes: screening og rekruttering til FVU fra uddannelsesinstitutionens andre undervisningstilbud, tidligere deltageres rekruttering af nye deltagere, spredning af positive erfaringer med FVU blandt virksomhederne, opsøgende medarbejdere ved udbyderinstitutionerne, som gør virksomhederne opmærksomme på vigtigheden af FVU, samt lokale samarbejder om FVU.

Angående *deltagernes udbytte af FVU* angiver 77% at de er blevet enten lidt eller meget bedre til at læse, fordi de har gået på FVU. Herudover ses på deltagernes udbytte i forhold til såvel det personlige og sociale som videre uddannelse og arbejdsmarkedet. Ifølge rapporten peger både udbydernes selvevalueringer og evalueringssgruppens efterfølgende besøg på, at FVU giver større selvtillid og/eller mere selvværd. Der peges også på, at et personligt og socialt udbytte i form af større selvtillid og bedre selvværd blandt andet er værdifuldt i forhold til mod på videre uddannelse. Ifølge rapporten er det også en positiv effekt i forhold til videre uddannelse, at deltagerne

igennem FVU synes at opnå et mere realistisk billede af egen formåen samtidig med, at de faglige færdigheder trænes. Endelig fremgår det, at 66% af de voksne, der har deltaget i undervisning efter FVU, angiver, at de i høj eller i nogen grad har kunnet bruge det, de har lært. Med hensyn til udbytte for dem, der endnu ikke er i beskæftigelse, peger evalueringen på, at FVU øger chancerne for at få arbejde, fordi det styrker kvalifikationer, der fx er nyttige i forbindelse med jobsøgning. Hvad angår udbytte for dem, der er i beskæftigelse, peger rapporten på, at FVU kan hjælpe ansatte, der deltager i virksomhedsforlagt undervisning med at bevare jobbet, når kravene vokser. Ifølge rapporten betyder FVU for nogle, at de får lettere ved at klare sig på arbejdet, mens det for andre kan være en adgangsbillet til nye jobfunktioner eller måske jobskifte.

I undersøgelsen er deltagerne også blevet spurgt om deres tilknytning til arbejdsmarkedet både før deres FVU-forløb og igen omkring to år efter. Rapporten viser, at der kun skete marginale ændringer i forhold til den samlede gruppes profil. Fx var henholdsvis 49% og 7% i fuldtidsjob eller deltidsjob før deltagelse i FVU, mens henholdsvis 46% og 9% var i fuldtidsjob eller deltidsjob to år efter deltagelse i FVU. Rapporten konstaterer dog to væsentlige ændringer over de to år. Dels er gruppen af ledige blevet mindre fra henholdsvis 21% på dagpenge/kontanthjælp til 17% på dagpenge/kontanthjælp. Dels er gruppen under uddannelse vokset fra 11% til 16%. Rapporten gør dog opmærksom på, at det ikke er muligt ud fra undersøgelsen at afgøre, hvorvidt ændringerne skyldes FVU eller andre forhold.

I forhold til udbytte vurderer evalueringsgruppen, at FVU for nogle deltagere betyder, »at deres liv ændrer sig væsentligt, og at helt nye muligheder åbner sig i forhold til såvel privatlivet som uddannelse og arbejde«. I lyset af undersøgelsens påvisning af, at udbyttet i høj grad knytter an til udvikling af personlige og sociale kompetencer, vurderer evalueringsgruppen videre, at »de måder, hvorpå FVU-loven bliver udmøntet i praksis hos udbyderne, lever op til lovens formål i forhold til at styrke voksnes muligheder for aktiv medvirken i alle sider af samfundslivet«.

E. Arnbak og I. Borstrøm har udarbejdet rapporten **FVU-deltageres bevidsthed om og udbytte af læse-, stave- og skriveundervisning – en afprøvning af to undervisningsmaterialer** (Arnbak og Borstrøm 2004), som er en afprøvning af to forskellige materialer til udvikling af voksne deltageres bevidsthed om og udbytte af undervisningen. Det ene materiale var et procesorienteret skrivemateriale med fokus på hverdagstekster, det andet et metakognitivt undervisningsmateriale med fokus på den løbende evaluering af undervisningens indhold og form. De anvendte materialer er udviklet specielt til FVU-undervisningen og skal hjælpe til at øge deltagernes bevidsthed omkring egne arbejdsvaner og handlemuligheder med henblik på en bevidst tilegnelse af de nye færdigheder. Undersøgelsen tager udgangspunkt i en forventning om, at effekten af læseundervisning for voksne kan øges betragteligt gennem et mere bevidst arbejde med voksnes læring, og den har til formål at bidrage med viden om, hvilke metoder og materialer der er særligt effektive redskaber til forbedring af voksne svage læsers færdigheder.

I forhold til *motiverende og hæmmende faktorer for deltagelse i voksenuddannelse* er det interessant, at undersøgelsen viser, at hovedparten af de voksne kun udtrykker meget diffuse og generelle mål med deres deltagelse fx »at blive bedre til at læse og skrive«, »at få et generelt løft« osv. Dette er ifølge rapportens forfattere problematisk, idet udenlandske undersøgelser har vist, at det er en vigtig forudsætning for, at voksne læsesvage får udbytte af undervisning i læsning og skrivning, at de har fastlagt nogle overskuelige og specifikke mål med at deltage i undervisning. I tråd med resultaterne fra en række af de ovennævnte undersøgelser finder også denne undersøgelse, at mange af de svage deltagere klart overvurderer deres egne færdigheder. Ifølge rapporten overraskes de over, at arbejdet med skriftsproget kræver mere af dem, end de havde forventet. Rapporten peger på, at mange af de voksne deltagere ikke ser ud til at have en fornemmelse af, hvad det egentlig kræver af dem at lære sig noget. En sådan mangel på selverkendelse må formodes at være en barriere for læse- og stavesvages deltagelse i voksenuddannelse.

Rapporten fokuserer også på frafald og fravær i undervisningen og viser herved noget om

henholdsvis motiverende faktorer og barrierer for deltagelse i FVU. Undersøgelsen påpeger, at det er et gennemgående træk, at såvel fravær som frafald er meget stort. Rapporten identificerer, at deltagere, som ikke fuldførte undervisningen, havde en ringere stavning end de øvrige deltagere. Dette kunne ifølge rapporten antyde, at deltagere med store vanskeligheder i højere grad end andre deltagere har haft tendens til at fravælge undervisningen, men samme tendens var dog ikke gældende for de andre skriftsproglige områder: afkodning, læseforståelse, ordkendskab og skrivning. Rapporten fandt imidlertid også, at deltagere i arbejde havde større tendens til at fravælge undervisningen end deltagere uden for arbejdsmarkedet. Jf. flere af de ovennævnte undersøgelser kunne dette hænge sammen med, at mangel på tid og travlhed på arbejdet er en barriere for efteruddannelse.

Angående *deltagernes udbytte* er der i undersøgelsen foretaget før- og eftermåling af deltagernes færdigheder inden for de fire færdighedsområder: afkodning, læseforståelse, stavning og skrivning. Denne måling påviste en forbedring af de basale og de funktionelle færdigheder i løbet af et kursusforløb på 40-60 lektioners undervisning. Det fremgår imidlertid af rapporten, at der er tale om begrænsede fremgange, når man ser på gruppen som helhed. Mellem 30% og 50% af deltagerne havde således slet ikke opnået en målbar fremgang på et bestemt færdighedsområde i løbet af undervisningsforløbet. Det fremgår af rapporten, at i alt 107 deltagere besvarede testene på alle 4 færdighedsområder. Før- og eftermålingen viste, at ud af disse var kun 5 deltagere slet ikke gået frem på noget mål (5%), mens 13 deltagere var gået frem på alle 4 færdighedsområder (12%). 44 deltagere var ifølge rapporten gået frem i både afkodning og læseforståelse (41%), mens kun 27 deltagere var gået frem i både stavning og skriftlig fremstilling (25%). FVU er opdelt i fire undervisningstrin, men undersøgelsen viser, at kun et ganske lille antal deltagere havde en fremgang i læsning, stavning og skrivning, der berettigede dem til at fortsætte på næste undervisningstrin. Dette gjorde sig især gældende for deltagere med svage skriftsproglige færdigheder.

En væsentlig pointe i forhold til deltagernes udbytte af undervisningen er, at deltagere med forskellige forudsætninger udvikler skriftsproglige færdigheder i forskellig takt og derfor ikke har samme udbytte af at modtage et bestemt undervisningstilbud. Fx påviser rapporten, at de tosprogede deltagere ikke havde samme udbytte af skriveundervisningen som de dansksprogede deltagere, hvilket ifølge rapporten sandsynligvis skyldtes deres ringere ordkendskab. Derimod viste det sig, at de tosprogede deltagere generelt gik mere frem i stavning end de dansksprogede deltagere. Rapporten peger – ligesom Evaluering sinstitutts undersøgelse – på, at en del af de svage voksne læsere formodentlig ikke burde modtage FVU-undervisning, idet tilbuddet ikke er beregnet til voksne med meget ringe skriftsproglige færdigheder og forudsætninger, fx voksne med ordblindvanskeligheder, tosprogede voksne med utilstrækkelige dansk kundskaber eller voksne med generelle indlærings- og sprogvanskeligheder. Disse grupper har ifølge rapporten behov for en mere grundig individuelt tilrettelagt undervisning.

En anden central pointe i forhold til deltagernes udbytte af undervisningen er, at det er af stor betydning for deltagernes udbytte, at de er bevidste om egen læring. Undersøgelsen påviser ikke en forskel i fremgangen i færdighederne mellem kontrolgruppen og de to særligt tilrettelagte undervisningsforløb, hvori man benyttede materialer til udvikling af voksne deltageres bevidsthed om og udbytte af undervisningen. Alligevel viser rapporten, at projektdeltagerne i de særligt tilrettelagte undervisningsforløb i højere grad øgede deres brug af skrivning i hverdagen, end deltagerne i kontrolgruppen gjorde. Rapporten peger således på, at den særligt tilrettelagte undervisning tilsyneladende førte til, at de voksne blev motiverede til at bruge skriftsproget mere i hverdagen. Desuden fik deltagerne i de to særligt tilrettelagte undervisningsforløb en mere realistisk fornemmelse for deres udbytte af undervisningen end kontrolgruppens deltagere. Denne udvikling af deltagernes motivation til at læse og skrive i hverdagen og en mere realistisk opfattelse af egne færdigheder, argumenterer rapporten, er væsentlige forudsætninger for, at man som voksen kan forbedre sine læse- og skrivefærdigheder – og hermed et vigtigt udbytte af den forberedende voksenundervisning.

I 2004 udkom rapporten **Forberedende Voksenundervisning (FVU) – en undersøgelse af erfaringerne med FVU** (Carter et al. 2004). Formålet med denne undersøgelse var at indhøste foreløbige erfaringer med undervisningen med henblik på at klarlægge behovet for eventuelle justeringer og yderligere tiltag. Fokus i undersøgelsen var på kursisterne, herunder blandt andet deres baggrund, motiver og forudsætninger for og forventninger til deltagelse i undervisningen, samt i hvor høj grad deltagernes forventninger til undervisningen blev imødekommet. Undersøgelsen konkluderer foreløbigt, at FVU i høj grad har ramt den tilsigtede målgruppe, hvad angår danske kursister. I forhold til de tosprogede stiller også denne undersøgelse spørgsmålet, om FVU-læsning er det rette tilbud til de indvandrere, der tilsyneladende ikke deltager for at blive bedre til at læse, men for at blive bedre til at tale dansk.

Som en del af undersøgelsen er foretaget individuelle interview med 20 FVU-deltagere. I disse interview blev deltagerne bl.a. bedt om at fortælle, hvor de havde hørt om FVU-kurserne, og hvorfor de gik på FVU. Svarerne afslører således noget om *motivation for deltagelse i voksenuddannelse*. Rapporten skriver sammenfattende om svarene, at »kursisterne ser FVU-kurserne som et middel til at få job eller en bedre uddannelse. De har typisk været uden arbejde og har derfor valgt at tage en uddannelse for at forbedre deres muligheder. Der er enkelte yngre kursister, der på grund af forskellige problemer endnu ikke har kunnet komme ud på arbejdsmarkedet eller videre med en uddannelse. De fleste kursister har valgt at tage en uddannelse på VUC og er herfra blevet henvist til FVU-kurserne. En enkelt har læst om kurserne i en lokalavis, og endelig er enkelte blevet henvist til kurserne fra arbejdsformidlingen«.

3.5 Læsekurser for voksne

Rapporten **Læsekurser for voksne, udbytte og tilrettelæggelse** (Jensen et al. 2000) omhandler en undersøgelse af det, der hed »læsekurser for voksne«, som fra 1996 til loven om forberedende voksenundervisning i 2000 var et tilbud for alle, der oplevede at være i besiddelse af utilstrækkelige læse-, stave- og skrivefærdigheder. Undersøgelsen tog til dels udgangspunkt i SIALS og benyttede sig af et evalueringsdesign med før- og eftermåling via SIALS-test kombineret med spørgeskema og interviewundersøgelse. Således udmærker undersøgelsen sig ved blandt andet at belyse spørgsmål som, hvorvidt deltagerne blev bedre til at læse, stave og skrive, samt hvilke typer af deltagere som havde det største udbytte af kurserne.

Undersøgelsen viser, at godt 60% af læsekursisterne befandt sig på de to laveste læsefærdighedsniveauer, der i SIALS defineres som et utilstrækkeligt færdighedsniveau. En tredjedel af læsekursisterne var på niveau 3, og 7% var på de to højeste niveauer 4/5. I undersøgelsens formåling deltog 605 personer, og i eftermålingen deltog 400 personer, hvoraf 72 ikke deltog i formålingen. Ud fra denne før- og eftermåling konkluderer rapporten, at ca. halvdelen af kursisterne forbedrede deres funktionelle læsefærdigheder målbart under kursusforløbet. Dermed viser undersøgelsen, at det er muligt at opnå en forbedring af voksnes læsefærdigheder på kurser af en varighed på omkring 35 timer, og hvor kriteriet for at have gennemført var et fremmøde på over 25%, men forbedringen er begrænset.

De kursister, der typisk havde en målbar fremgang, var dem med ringe funktionelle læsefærdigheder og med uddannelse efter grundskolen. Det vil sige, at undersøgelsen viste, at personer med ringe færdigheder, men med fx en erhvervsfaglig uddannelse, havde en større fremgang end personer med de samme færdigheder uden uddannelse. Undersøgelsen peger således på, at det *at være uddannelsesvant tilsyneladende fremmer udbyttet af undervisningen*. Rapporten konstaterer også, at dem, der forbedrer deres funktionelle læsefærdigheder under kursusforløbet, ofte er over 35 år, og at meget få unge deltagere med ringe færdigheder og uden uddannelse har et målbart udbytte af deltagelsen. Herudover fremgår det, at deltagere uden uddannelse efter grundskolen og med de ringeste funktionelle læsefærdigheder er dem, der har størst risiko for at falde fra. I forlængelse heraf stiller rapporten spørgsmålet, hvordan det kan sikres, at dem uden uddannelse ef-

ter grundskolen og med ringe færdigheder i højere grad kan styrke deres funktionelle læsefærdigheder. I lyset af, hvem der forbedrer deres læsefærdigheder, og hvem der falder fra, peger rapporten på, at der ser ud til at være »behov for en betydelig målretning af de kurser, som udbydes med henblik på at forbedre de læsesvages færdigheder«, og videre hedder det i rapporten, at »en forudsætning kan her være, at der opnås et så højt aktivitetsniveau på området, at det bliver muligt i større udstrækning at danne hold, hvor deltagernes forudsætninger er mere ens, og hvor der kan anvendes undervisningsmateriale, som i større udstrækning end i dag knytter sig til deltagernes dagligdags udfordringer i eller uden for arbejdet«.

Ud over forbedrede læsefærdigheder indkredser undersøgelsen også, hvordan deltagelse i læsekurserne kan give de voksne et udbytte på det personlige plan. Blandt andet i form af større erkendelse af egne vanskeligheder, større mod til at melde ud til omgivelserne, at man har et læseproblem, større lyst til læsning i hverdagen eller til videre uddannelse.

I forhold til henholdsvis *hæmmende og fremmende faktorer for deltagelse i læsekurser for voksne* peger undersøgelsen – i tråd med den danske SIALS-rapport – på manglende opmærksomhed på eller erkendelse af utilstrækkelige færdigheder som en barriere for motivationen for at deltage i uddannelse. Rapporten pointerer, at der ligger et stort arbejde for uddannelsesinstitutionerne i at få kontakt med de svage læsere og motivere dem til at udvikle deres læsefærdigheder. Undersøgelsens individuelle interview med deltagere i læsekurser for voksne giver til gengæld et indblik i, hvad der havde motiveret de voksne, som deltog i læsekurserne. Her viste det sig, at det for deltagerne som et hele gjaldt, at de var motiverede for undervisningen på grund af deres faktiske læse-stave-skrive-vanskeligheder i hverdagen, hvor alle kunne give eksempler på vanskeligheder med læsning og stavning på jobbet, deres uddannelse eller privat. Det viste sig også, at alle deltagerne fortalte, at de inderst inde håbede, at kurset kunne løse deres læse-stave-skrive-problemer og derved give dem bedre muligheder for at gå videre i uddannelsessystemet, få et godt job osv. Ifølge rapporten var deltagerne dog hurtigt blevet klar over, at sådanne mål ikke var mulige at nå i løbet af kursusforløbet. Dette er i tråd med, når Arnbak og Borstrøm peger på, at mange af deltagerne i FVU ikke ser ud til at have en fornemmelse af, hvad det egentlig kræver af dem at lære sig noget. Ifølge rapporten om læsekurser for voksne fortalte nogle af deltagerne imidlertid, at de satte sig nye mål gennem undervisningsforløbet – mål som kunne motivere dem til at fortsætte med læsekurset trods de for høje indgangsforventninger.

4. Udbuddet af VEU rettet mod læse-stave-svage

Vi kaster i dette kapitel lys over udbuddet af voksen- og efteruddannelsesaktiviteter rettet mod læse-stave-svage. Det skal med det samme anføres, at det ikke gennem tilgængelig statistik er muligt at belyse de forskellige aktivitetsområder lige godt. Men på centrale områder er der tilgængelige statistiske oplysninger.³

Siden januar 1996 har voksne, der ikke synes, de læser godt nok, haft mulighed for at deltage i særligt tilrettelagte læsekurser.

Der er i dag fem forskellige tilbud til voksne, der har brug for at forbedre deres grundlæggende færdigheder i dansk, læsning, stavning og skrivning:

- Forberedende voksenundervisning i læsning (FVU-læsning)
- Dansk på almen voksenuddannelse
- Dansk som andetsprog på almen voksenuddannelse
- Danskuddannelse for voksne udlændinge
- Ordblindeundervisning.

3 Jens Krogstrup, Undervisningsministeriet oplyser, at der ikke foreligger aktuel statistik for ordblindeundervisning og grundlæggende voksenundervisning, (GVU).

Der findes endvidere på AMU og GVU særligt tilrettelagte kurser og »læseværksteder« for læsesvage i tilknytning til den faglige undervisning. Disse aktiviteter udbydes under FVU-loven efter en kontraktlig aftale med amterne.

Forberedende voksenundervisning i læsning (FVU-læsning) er ubetinget den efteruddannelsesaktivitet rettet mod læse- og stavesvage, der er mest omfattende af de oven for nævnte aktiviteter. Vi starter derfor med FVU-aktiviteten i læsning.

4.1 FVU-aktivitet i læsning

Ud over antallet af holdkursister i FVU-læsning er i beskrivelsen også medtaget holdkursister på FVU-matematik blot for at illustrere, hvilken overvægt der er på FVU-læsningen. Overordnet ses af tabel 4.1, at der har været en stigning i antallet af »læsekursister« på ca. 3.000 både fra 2002 til 2003 og fra 2003 til 2004, og det er bemærkelsesværdigt, at stigningen fra 2002 til 2004 er på godt 50%.

Tabel 4.1
Holdkursister på FVU 2002-2004

	2002			2003			2004 ¹		
	FVU-læsn.	FVU-mat	I alt	FVU-læsn.	FVU-mat.	I alt	FVU-læsn.	FVU-mat	I alt
<i>Københavns Amt</i>	1.269	149	1.418	1.469	205	1.674	1.495	211	1.706
<i>Frederiksborg Amt</i>	642	187	829	626	118	744	679	82	761
<i>Roskilde Amt</i>	314	27	341	319	53	372	521	73	594
<i>Vestsjællands Amt</i>	730	162	892	822	179	1.001	1.399	313	1.712
<i>Storstrøms Amt</i>	552	107	659	1.019	178	1.197	884	180	1.064
<i>Bornholms RK</i>	133	19	152	121	19	140	189	13	202
<i>Fyns Amt</i>	1.110	205	1.315	1.392	325	1.717	1.593	290	1.883
<i>Sønderjyllands Amt</i>	942	274	1.216	1.440	323	1.763	1.790	429	2.219
<i>Ribe Amt</i>	892	126	1.018	1.446	155	1.601	1.320	340	1.660
<i>Vejle Amt</i>	1.236	329	1.565	1.108	288	1.396	1.201	376	1.577
<i>Ringkjøbing Amt</i>	483	121	604	445	106	551	464	124	588
<i>Århus Amt</i>	1.495	190	1.685	2.172	505	2.677	2.853	531	3.384
<i>Viborg Amt</i>	599	105	704	643	113	756	669	95	764
<i>Nordjyllands Amt</i>	1.257	317	1.574	1.628	285	1.913	1.668	280	1.948
<i>Københavns K</i>	1.005	104	1.109	1.426	223	1.649	2.184	303	2.487
<i>Frederiksberg K</i>	106	19	125	212	22	234	329	0	329
Hele landet	12.765	2.441	15.206	16.288	3.097	19.385	19.238	3.640	22.878

1 Antallet af holdkursister på FVU i 2004 kan stadig undergå mindre justeringer. Holdkursister er det antal kursister, der ikke er udmeldt før første undervisningsperiodes startdato. Dermed vil antallet af holdkursister normalt være identisk med antallet af kursister, der påbegynder et FVU-kursus.

Selv om niveauet er væsentligt under de opstillede mål i VEU-reformen i 2000, er det dog interessant at se, at det har været muligt at opnå en så betydelig stigning i aktiviteten. Det kan ikke ud af tallene læses, hvad der er årsagen til dette, men udviklingen har ikke været ensartet i de forskellige regioner. Den største relative stigning har været i Frederiksberg og Københavns Kommuner efterfulgt af Vestsjællands, Sønderjyllands og Århus Amter. I Vejle og Ringkjøbing Amter har der ikke været nogen stigning.

Hvor afvikles FVU-læsekurser? Af tabel 4.2, fremgår, at VUC er den helt centrale uddannelsesinstitution for afvikling af disse kurser. Således afvikles hele 62% af kurserne på VUC, mens 35% afvikles hos institutioner, som amterne har driftsoverenskomst med. Blandt disse er oplysningsforbundene den vigtigste institution, idet disse afvikler 20% af FVU-læsekurserne. AMU-centre og erhvervsskoler spiller en meget begrænset rolle.

Tabel 4.2**Hold og holdkursister på FVU-læsning fordelt på udbydere – i absolutte og relative tal**

<i>Antal hold:</i>	1.482	
<i>1. Amtslige uddannelsesinstitutioner</i>	Holdkursister	
VUC	10.117	62,1%
SOSU-skoler	241	1,5%
Voksenspecialskoler	193	1,2%
Andre	0	0,0%
I alt	10.551	64,8%
<i>2. Driftsoverenskomsttagere</i>		
AMU-centre og erhvervsskoler	517	3,2%
Daghøjskoler	1.463	9,0%
Oplysningsforbund	3.305	20,3%
Sprogcentre	155	1,0%
Andre	297	1,8%
I alt	5.737	35,2%
1. + 2.: I alt	16.288	100%

Det er interessant, at der er en overvægt af kvinder blandt FVU-kursisterne på læsekursus (tabel 4.3), og at omkring 70% af både mandlige og kvindelige kursister er 20-44 år (tabel 4.4).

Tabel 4.3**CPR-kursister på FVU – fordelt på køn. Procent**

Hele landet	FVU-læsning	FVU-matematik	FVU i alt
Kvinder	57,6	64,3	58,9
Mænd	42,4	35,7	41,1
I alt	100,0	100,0	100,0

Bem.: Størstedelen af aktiviteten stammer fra VUC og omfatter ca. 90% af den samlede FVU-aktivitet.

Tabel 4.4**CPR-kursister på FVU 2003 – fordelt på alder. Procent**

Hele landet	FVU-læsning			FVU-matematik			FVU
	Kvinder	Mænd	I alt	Kvinder	Mænd	I alt	I alt
Under 20 år	9,8	3,5	7,1	16,6	5,8	12,7	8,2
Mellem 20 og 24 år	13,0	13,7	13,3	19,7	19,0	19,5	14,5
Mellem 25 og 29 år	12,6	13,2	12,8	11,7	14,1	12,6	12,8
Mellem 30 og 34 år	13,9	14,1	14,0	11,5	12,6	11,9	13,6
Mellem 35 og 39 år	16,1	15,6	15,9	13,1	12,4	12,8	15,3
Mellem 40 og 44 år	12,7	13,7	13,1	10,9	10,5	10,7	12,7
Mellem 45 og 49 år	8,1	9,4	8,7	4,9	8,6	6,2	8,2
Mellem 50 og 54 år	6,6	6,8	6,7	5,3	8,8	6,6	6,7
Mellem 55 og 59 år	5,7	6,7	6,2	5,7	6,3	5,9	6,1
Over 60 år	1,6	3,3	2,3	0,6	1,8	1,0	2,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gennemsnitsalder	35,5	36,1	35,7	34,2	33,9	34,1	-
Medianalder	34	34	34	32	32	32	-

Bem.: Størstedelen af aktiviteten stammer fra VUC og omfatter ca. 90% af den samlede FVU-aktivitet.

Tabel 4.5 viser, at der er flest deltagere på de grundlæggende trin i læsekurserne. Således er knap 40% af kursisterne på trin 1 og hver fjerde på trin 2. Kun ca. 5% er på trin 4. Den største andel på virksomhedstilpassede hold og på aftenhold findes på trin 1.

Tabel 4.5
Undervisningsaktivitet – hele landet. Procent

Hele landet	Holdkursister				Kursisttimer		Hold- kur- sister
	Samlet	Virks.- tilpasset	Daghold	Aften- hold	Tilbudt	Afholdt	Ved slut
Læsning trin 1	39,5	46,7	38,3	45,6	37,3	37,3	38,6
Læsning trin 2	24,3	14,3	23,5	28,8	24,5	24,3	25,0
Læsning trin 3	12,5	11,0	12,2	14,3	12,5	12,8	13,1
Læsning trin 4	5,4	8,0	5,8	3,4	5,7	5,8	5,5
Læsning i alt	81,7	80,0	79,7	92,1	80,0	80,1	82,2
Matematik trin 1	12,3	14,9	13,4	6,4	12,6	12,5	11,8
Matematik trin 2	6,0	5,1	6,9	1,5	7,3	7,3	6,0
Matematik i alt	18,3	20,0	20,3	7,9	20,0	19,9	17,8
FVU i alt for VUC	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kun en beskedent andel af kursisterne består ikke prøven i læsning på trin 1 (tabel 4.6), mens den største andel ikke-beståede findes på trin 2.

Tabel 4.6
Prøvestatistik – hele landet

Hele landet	Bestået		Ikke bestået		I alt
	Antal	Andel	Antal	Andel	
Læsning trin 1	1.767	92,5	142	7,4	1.909
Læsning trin 2	1.730	80,4	422	19,6	2.152
Læsning trin 3	1.252	87,5	179	12,5	1.431
Læsning trin 4	452	84,0	86	16,0	538
Læsning i alt	5.201	86,3	829	13,7	6.030
Matematik trin 1	659	83,3	132	16,7	791
Matematik trin 2	707	85,2	123	14,8	830
Matematik i alt	1.366	84,3	255	15,7	1.621
Samlet	6.567	85,8	1084	14,2	7.651

4.2 Dansk og dansk som andetsprog

Vi skal her se på udbuddet af dansk og dansk som andetsprog inden for AVU. Det fremgår af tabel 4.7, at der har været en faldende tendens i antal kursister til dansk, ligesom der i 2001/2002 har været et fald i antal kursister til dansk som andetsprog. Det sidste kan skyldes nedgangen i flygtninge og familiesammenførte, der har fået opholdstilladelse.

Tabel 4.7**Dansk og dansk som andetsprog på AVU, hele landet. Kursusåret 2001/2002¹**

	Dansk			Dansk som andetsprog		
	99/00	00/01	01/02	99/00	00/01	01/02
Antal hold	903	644	466	47	58	50
Holdgennemsnit ²⁾	17,5	18,0	18,7	18,5	15,8	16,9
Holdgennemsnit ³⁾	16,4	16,8	17,3	16,8	15,1	16,7
Andel af samlede holdkursister	11,3	11,2	10,2	0,6	0,9	1,0

Kilde: VUC Statistik, kursusåret 2001/2002.

- 1 Kursusstatistik for året 2001/2002 er den seneste statistik, som Amtsrådsforeningen udarbejder for VUC-aktiviteten.
- 2 Dette holdgennemsnit er beregnet ud fra antal holdkursister, dvs. kursister der har haft et fremmøde i løbet af holdets første tre uger.
- 3 Dette holdgennemsnit er beregnet ud fra antallet af kursister, der fortsat har fremmøde fire uger efter holdstart.

4.3 Danskuddannelse for voksne udlændinge

I dette afsnit belyses aktiviteten i sprogundervisningen på sprogcentre for voksne udlændinge i perioden 1. kvartal 2000 til 3. kvartal 2003.⁴ Grundlaget er sprogcentrenes indberetninger til Integrationsministeriet. Undervisningen er opdelt i tre spor, og kursister placeres på det enkelte spor efter sproglige forudsætninger og mål med undervisningen:

Spor 1: For kursister, der ikke har lært at læse og skrive på deres modersmål, eller som ikke har lært at læse og skrive på det latinske alfabet (alfakursister). Spor 1-undervisningen henvender sig desuden til kursister, som endnu ikke har tilstrækkelige læse- og skrivefærdigheder til at kunne følge undervisningen på spor 2.

Spor 2: For kursister med en kort skolebaggrund og forholdsvis langsom indlæring.

Spor 3: Omfatter kursister med en længere skolebaggrund og hurtigere indlæring end kursister på spor 2.

Andet: Omfatter kursister, som ikke er blevet placeret på et af ovennævnte spor, og som modtager undervisning som en del af et introduktionsforløb, som en del af forskellige projekter, eller som af en eller anden grund ikke umiddelbart kan få undervisning på de tre spor.

Tabel 4.8 viser udviklingen i den samlede aktivitet.

4 Strukturen i undervisningen påbegyndes omlagt i 4. kvartal 2003, og der kan ikke umiddelbart foretages sammenligninger før og efter dette tidspunkt. Baggrunden er vedtagelsen af lov nr. 375 af maj 2003 om danskuddannelse til voksne udlændinge m. fl. (danskuddannelsesloven), der trådte i kraft januar 2004, men allerede i 4. kvartal påbegyndte nogle udbydere at afvikle undervisningen efter den nye lov.

Tabel 4.8**Antal kursister og kursistårsværk på sprogcentrene 2000-2003**

	2000	2001	2002	2003
Antal kursister	45.982	45.861	46.978	45.882
Antal kursistårsværk ¹	19.225	19.641	20.429	18.966

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2004).

1 Et kursistårsværk er defineret som 756 undervisningslektioner, svarende til 18 timers undervisning i 42 uger på et år.

Det ses, at aktiviteten på sprogcentrene har været stort set uændret i den betragtede periode med omkring 46.000 kursister årligt svarende til omkring 19.000 kursistårsværk. Der kan konstateres en lidt større aktivitet i 2002 end i de øvrige år. Kursister hos andre udbydere udgør kun et ubetydeligt antal. I fx 2003 var antallet 155.

Godt halvdelen af kursisterne har deltaget i undervisning på spor 3 (tabel 4.9), og det fremgår, at fordelingen af kursister på undervisningsspor er stort set den samme i alle årene.

Tabel 4.9**Antal kursister på sprogcentrene procentvis fordelt efter undervisningsspor 2001-2003**

	2001	2002	2003
Spor 1	14	13	12
Spor 2	30	30	33
Spor 3	52	52	51
Andet	5	5	4
I alt	101	100	100
Antal	45.861	46.978	45.882

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2004).

Der er ligesom ved FVU-læsning en overvægt af kvinder, idet kvinder udgør godt 60% af kursisterne på sprogcentrene.

5. Læse-stave-svages deltagelse i VEU

I dette kapitel belyses på baggrund af SIALS de læsesvage og deres brug af VEU. Afsnittet indledes med en kort introduktion til, hvordan læsefærdigheder er defineret og målt i SIALS.

5.1 Definition og måling af læsefærdigheder

I Danmark omfatter SIALS-undersøgelsen godt 3.000 personer, og i undersøgelsen indgår tre færdighedsområder, jf. Jensen og Holm (2000):

- Færdigheder *i læsning* – den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at forstå og bruge tekster som fx ledere, nyheder i aviser og blade samt skønlitteratur og digte.
- Færdigheder *i dokumentforståelse* – den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at finde og bruge information indeholdt i forskellige formularer som fx jobansøgningsskemaer, lønblanketter, køreplaner, landkort, tabeller og diagrammer.
- Færdigheder *i regning* – den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at kunne bruge de forskellige regnearter – enten alene eller i sammenhæng – med hensyn til tal indeholdt i skriftligt materiale som fx at afstemme et checkhæfte, regne drikkepenge ud, færdiggøre en ordreformular eller udregne rentesatsen ved et lån.

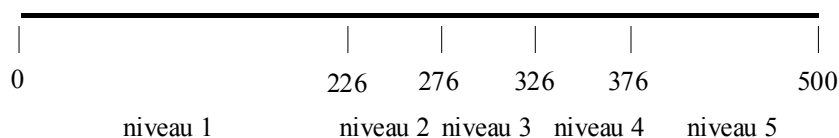
Der er til dette notat alene gennemført analyser på grundlag af færdighederne i læsning.

Læsefærdighederne er testet ved en lang række forskellige opgaver, hvis indhold svarer til,

hvad vi kan møde i dagligdagen, på arbejde eller i fritiden. Ud fra den enkeltes besvarelse af de stillede opgaver er vedkommende tildelt et færdighedspoint. Færdighedspointskalaen går fra 0-500, hvor 0 repræsenterer det dårligste niveau. Læsefærdighederne er grupperet i fem empirisk bestemte færdighedsniveauer jf. figur 5.1 nedenfor. For en gennemgang af de anvendte testopgaver henvises til Jensen og Holm (2000).

Figur 5.1 illustrerer skalaområdet og de numeriske værdier, der definerer de fem færdighedsniveauer. Disse værdier er de samme for alle tre skalaer. De fem færdighedsniveauer bestemmes af kvalitative skift i de færdigheder og strategier, der er nødvendige for at kunne udføre forskellige opgaver på skalaen strækkende sig fra nemt til indviklet. Denne skaleringsmetode tager hensyn til »afstanden« mellem efter hinanden kommende niveauer af færdigheder i at behandle information, og den giver mulighed for en præstationsanalyse af en række færdighedsopgaver. Nogle steder i dette notat refereres til færdighedsniveauerne, andre steder blot til, om færdighederne tilhører den ene eller den anden ende af skalaen.

Figur 5.1
Skala og færdighedsniveauer

Alle testopgaver, der blev benyttet i vurderingen, bestod af materialer, der stammede fra daglige anvendelsessammenhænge. Opgaverne inkluderede etiketter på medicinglas, monteringsvejledninger samt artikler fra aviser og tidsskrifter.

Det er den internationale undersøgelses udgangspunkt, at størstedelen af den voksne befolkning i OECD-landene kan læse, men den sætter spørgsmålstegn ved, hvorvidt en del af dem læser så godt, at de kan klare opgaver, som svarer til de udfordringer, folk møder i deres dagligdag. Evnen til at læse skriftligt materiale omhyggeligt og kritisk, mens man samtidig leder efter brugbare informationer, er nemlig en højt værdsat færdighed på arbejdsmarkedet og i dagligdagen i øvrigt.

Det er antagelsen, jf. OECD (1997), at færdigheder på niveau 3 angiver det kompetenceniveau, der er nødvendigt for på tilfredsstillende måde at kunne klare de komplekse krav, der stilles på arbejde og i dagligdagen. Men i nogle sammenhænge kan selv færdigheder på dette niveau være utilstrækkelige.

5.2 Læse- og stavesvages brug af voksen- og efteruddannelse

I det følgende gennemgås de empiriske resultater fra de gennemførte analyser af de læsesvage og deres brug af VEU. Den overordnede disposition ser således ud:

- Personkarakteristika, læsefærdigheder og voksen- og efteruddannelse
- Motivation for deltagelse
- Arbejdsmarkeds- og erhvervsforhold, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse
- Bymæssighed, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse
- Læsefærdigheder og udbytte af voksen- og efteruddannelse
- Læsevaner, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

5.2.1 Personkarakteristika, læsefærdigheder og voksen- og efteruddannelse

Uddannelse, færdigheder og voksen- og efteruddannelse

I dette afsnit ses på befolkningens deltagelse i voksen- og efteruddannelse i forhold til uddannelsesbaggrund og færdigheder i læsning. Bemærk, at der er tale om alle former for voksen- og efteruddannelse, herunder også hobbyprægede kurser.

Indledningsvis ses på den simple sammenhæng imellem læsefærdighedsniveau og deltagelse i voksen- og efteruddannelse (tabel 5.1). I alt har knap 60% af alle deltaget i en eller anden form for voksen- og efteruddannelse, og der er en klar tendens til en positiv sammenhæng imellem deltagelse og læsefærdigheder. Andelen, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse er stigende med stigende færdighedsniveau, idet kun 24% af dem, der har læsefærdigheder på niveau 1, har deltaget i voksen- og efteruddannelse, mens det samme gælder for 81% af dem, der har færdigheder på niveau 4/5.

Tabel 5.1

Andel der har deltaget i voksen- og efteruddannelse, fordelt på niveau for læsefærdigheder

Deltagelse i VEU	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	I alt	Antal, 1000
Ja	24,2	50,3	71,6	81,0	59,9	1.358
Nej	75,8	49,7	28,4	19,0	40,1	2.032
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3.390

De kortuddannede, dvs. personer med op til 10. klasse som højeste fuldførte uddannelse, med læsefærdigheder på niveau 1 deltager i langt mindre grad i voksen- og efteruddannelse end andre. Kun 37% af de kortuddannede har, jf. tabel 5.2, inden for de seneste 12 måneder forud for undersøgelsestidspunktet deltaget i voksen- og efteruddannelse sammenlignet med, at 60% af alle har gjort det. Blandt disse befinder sig forholdsvis mange, som ikke længere har tilknytning til arbejdsmarkedet: efterlønsmodtagere og pensionerede. Blandt kortuddannede med læsefærdigheder på niveau 2 er andelen, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse, mere end dobbelt så høj, som den er blandt kortuddannede på niveau 1. Ganske mange af de få kortuddannede, der befinder sig på niveau 4/5 i læsefærdigheder, har været i gang med voksen- og efteruddannelse inden for de seneste 12 måneder forud for undersøgelsestidspunktet. Dette betyder, at læsefærdighederne har en selvstændig betydning for deltagelse i voksen- og efteruddannelse, når vi ser på de kortuddannede. Dem med videregående uddannelse deltager i voksen- og efteruddannelse mere eller mindre uafhængigt af deres læsefærdigheder.

Tabel 5.2**Procentvis andel inden for uddannelsesgrupper, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse, fordelt på niveauer for læsefærdigheder**

Højeste fuldførte Uddannelse	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	% -andel af udd.gr., der har deltaget i voksen- og efterudd.	1000 personer
Læsefærdigheder						
10. klasse eller mindre	17,5	41,0	53,8	61,1	37,2	284
Ungdomsuddannelse	29,7	43,5	64,4	72,8	53,8	749
Videregående uddannelse	74,1	69,5	75,1	76,3	74,3	584
Studerende	100,0	91,6	95,0	97,8	94,5	405
1000 personer	79	616	1.147	180	59,5	2.022

Køn, færdigheder og voksen- og efteruddannelse

Mellem mænd og kvinder er der en svag – men ikke statistisk sikker – tendens til, at kvinder deltagere lidt mere i voksen- og efteruddannelse, sammenlignet med mænd.

Tabel 5.3**Årsag til deltagelse i voksen- og efteruddannelse opdelt efter læsefærdigheder og køn. Procent**

Interesse	Niveau 1			Niveau 2			Niveau 3			Niveau 4/5			Antal, 1000			Andel		
	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot
Mænd	80,1	19,9	24,5	83,0	17,0	50,4	84,5	15,6	67,6	91,8	8,2	79,1	837	154	991	84,5	15,6	57,6
Kvinder	81,4	18,6	24,0	75,0	25,0	50,2	81,4	18,6	75,4	81,0	19,0	83,0	828	213	1041	79,6	20,4	62,3
I alt	80,7	19,3	24,2	79,3	20,7	50,3	82,8	17,2	71,6	86,4	13,6	81,0	1665	367	2032	82,0	18,1	59,9

Bem: Tabellen er lidt kompliceret. Tager vi »Tot« først betyder den fx at 24,5% af mændene på niveau1 har deltaget i voksen- og efteruddannelse. De 24,5% af mændene, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse, kan opdeles efter årsagen til deltagelse, hvilket gøres i »Fag« og »Fri«. Ser vi på »Fag« så betyder den fx, at 80,1% af mændene på niveau 1 (som har deltaget i voksen- og efteruddannelse) har deltaget i voksen- og efteruddannelse af faglige årsager. Hvis man ikke har deltaget i voksen- og efteruddannelse af faglige årsager, så sættes årsagen til »Fritid«. »Faglig« og »Fritid« summer til 100 for hvert køn inden for hvert niveau.

Forskellen mellem mænd og kvinder ses med statistisk sikkerhed alene blandt personer med læsefærdigheder på niveau 3. De godt læsende kvinder tager således flere kurser end de godt læsende mænd. Men samtidig ses, at flere af de kvinder, der deltager i voksen- og efteruddannelse, gør det ud fra fritidsinteresser sammenlignet med mændene. 16% af mændene og 20% af kvinderne begrundede deltagelsen med fritidsinteresser.

Men samlet set må konklusionen være, at der ikke er væsentlige kønsforskelle i deltagelsen i voksen- og efteruddannelse. I den forstand kan der umiddelbart tales om en kønsmæssig ligestilling på voksen- og efteruddannelsesmarkedet.

Alder, færdigheder og voksen- og efteruddannelse

Den følgende tabel viser sammenhængen mellem alder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

Når der ses bort fra studerende, jf. tabel 5.4, er der en begrænset variation imellem aldersgrupperne fra 16 til 55 år, hvorefter der ses et fald.

Tabel 5.4

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Opdelt efter alder og læsefærdigheder og procentvis fordelt efter årsag til deltagelse. Eksklusive studerende. Procent

Interesse	Niveau 1			Niveau 2			Niveau 3			Niveau 4/5			Antal, 1000			Andel		
	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot	Fag	Fri	Tot
16-25 år	100,0	0,0	27,5	83,0	17,0	59,3	76,6	23,4	70,7	93,9	6,1	83,6	153	36	190	80,8	19,2	64,2
26-35 år	92,6	7,5	30,6	86,8	13,3	48,7	87,9	12,1	66,4	84,8	15,2	78,0	356	51	408	87,5	12,6	59,7
36-45 år	89,8	10,2	27,2	83,5	16,5	55,3	85,0	15,0	71,2	92,7	7,3	77,8	377	65	442	85,4	14,6	63,4
46-55 år	77,4	22,6	29,2	85,5	14,5	45,6	83,8	16,2	71,0	67,3	32,8	70,0	346	71	417	83,0	17,0	55,2
56-65 år	48,8	51,2	11,2	43,0	57,0	29,3	68,1	31,9	51,7	100,0	0,0	15,2	95	75	170	55,9	44,1	32,0
I alt	79,0	21,0	22,7	78,7	21,3	45,9	83,0	17,0	67,5	85,5	14,5	74,6	1328	298	1627	81,7	18,3	54,9

Bem.: Inden for hvert niveau skal summen af tallene i kolonnerne »Fag« og »Fri« være 100. Hvis dette ikke er tilfældet, skyldes det afrunding.

Indkomst, færdigheder og voksen- og efteruddannelse

Tabel 5.5 viser en klar tendens til, at forholdsvis mange med ringe læsefærdigheder har lavere indkomst end personer med gode læsefærdigheder. Bemærk, at der er en stor andel af personer på niveau 4/5, der har en lav indkomst. Det skal formodentlig forklares med forholdsvis mange studerende på niveau 4/5.

Tabel 5.5

Læsefærdigheder opdelt efter bruttoindkomstintervaller (1998). Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Uoplyst eller negativ	4,5	3,2	2,4	1,5	95	2,8
0 kr.	1,5	0,5	0,8	0,9	25	0,7
1-100.000 kr.	24,7	15,3	13,1	21,5	527	15,5
100.001-150.000 kr.	18,3	15,5	12,0	13,0	472	13,9
150.001-200.000 kr.	18,5	19,5	13,2	9,5	534	15,7
200.001-250.000 kr.	17,3	19,5	18,8	13,1	628	18,5
250.001-300.000 kr.	6,5	12,9	14,9	14,7	454	13,4
300.001-	8,7	13,7	24,9	26,0	657	19,4
I alt	100,0	100,1	100,1	100,2	3.392	99,9

Hvis vi ser bort fra indkomst kategorien 1-100.000 kr., hvor der formodentlig befinder sig en del studerende, er der samlet set en tendens til stigende deltagelse i voksen- og efteruddannelse med stigende indkomst (tabel 5.6). Der er en tilsvarende tendens på de enkelte færdighedsniveauer, men der er afvigelser, så der ikke er tale om en entydig tendens i sammenhængen mellem indkomst og deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

Tabel 5.6

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter bruttoindkomstintervaller (1998) og læsefærdigheder. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Uoplyst eller negativ	17,7	45,1	64,4	72,1	47	49,6
0 kr.	23,0	18,2	43,0	100,0	9	38,1
1-100.000 kr.	14,9	57,2	80,4	93,1	333	63,3
100.001-150.000 kr.	23,0	42,3	67,3	65,7	243	51,5
150.001-200.000 kr.	19,9	51,7	65,2	86,5	293	54,9
200.001-250.000 kr.	40,1	51,1	69,6	70,5	377	59,9
250.001-300.000 kr.	42,0	45,9	71,1	84,7	281	61,9
300.001-	21,0	55,1	75,8	79,7	449	68,4
I alt	24,2	50,3	71,6	81,0	2.032	59,9

Modersmål og færdigheder og voksen- og efteruddannelse

I dette afsnit ses på læsefærdigheder, og hvilket sprog man oftest taler derhjemme. Som det fremgår af tabel 5.7, er det meget få i undersøgelsen, der ikke taler dansk derhjemme. Men det fremgår som forventet, at der klart er flere med læsefærdigheder på niveau 1, der oftest ikke taler dansk derhjemme.

Tabel 5.7

Læsefærdigheder opdelt efter, om man oftest taler dansk eller et andet sprog derhjemme

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Taler oftest dansk	98,7	99,3	99,5	99,3	3.369	99,4
Taler oftest et andet sprog end dansk	1,3	0,7	0,5	0,7	22	0,6
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	3.391	100,0

Specialundervisning, ordblindhed, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse

I dette afsnit ses på sammenhængen mellem henholdsvis specialundervisning og ordblindhed på den ene side og læsefærdigheder og deltagelse voksen- og efteruddannelse på den anden side. Og som det fremgår af tabel 5.8 er der en klar tendens til, at personer, der på et eller andet tidspunkt har deltaget i specialundervisning, har ringere læsefærdigheder. Over en tredjedel af dem, der har læsefærdigheder på niveau 1, har således deltaget i specialundervisning. Og blandt dem med læsefærdigheder på niveau 2 er det omkring hver fjerde.

Tabel 5.8

Læsefærdigheder opdelt efter, om man har deltaget i specialundervisning på grund af læse- eller stavevanskeligheder. Kun personer, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Ja	35,9	24,0	9,0	2,3	285	14,1
Nej	64,1	76,0	91,0	97,7	1.745	86,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	2.030	100,1

Bem.: 2 personer, svarende til 2.231 personer i hele befolkningen, har ikke svaret på spørgsmålet og er derfor udeladt af tabellen.

Når læsefærdighederne er klart ringere blandt dem, der har deltaget i specialundervisning, må det forventes, at færre af disse deltager i voksen- og efteruddannelse, idet det generelt gælder, at personer med ringe læsefærdigheder, alt andet lige, i mindre udstrækning deltager i voksen og efteruddannelse. Det viser sig dog ikke at være tilfældet, jf. tabel 5.9. Andelen, der har deltaget i VEU, er højere (27%) blandt personer med færdigheder på niveau 1, som også har deltaget i specialundervisning på grund af læse- eller stavevanskeligheder, end den er blandt personer på niveau 1, som ikke har deltaget i specialundervisning (23%). Blandt personer på niveau 2 har ca. 59% af dem, der har deltaget i specialundervisning, også deltaget i VEU, mens det samme kun gælder for 48% af dem, der ikke har deltaget i specialundervisning. Dvs. der er en svag tendens til, at personer, der har deltaget i specialundervisning på de to laveste færdighedsniveauer, deltager lidt mere i voksen- og efteruddannelse end personer, der ikke har deltaget i specialundervisning.

Tabel 5.9

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Opdelt efter om man på et eller andet tidspunkt har modtaget specialundervisning på grund af læse- eller stavevanskeligheder? Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Specialundervisning	27,1	58,8	70,2	81,6	285	55,9
Ikke specialundervisning	22,9	48,1	71,8	80,9	1.745	60,6
I alt	24,2	50,3	71,6	80,9	2.030	59,9

Bem.: 2 personer, svarende til 2.231 personer i hele befolkningen, har ikke svaret på spørgsmålet og er derfor udeladt af tabellen.

Respondenterne er også spurgt, om de i dag har problemer med ordblindhed. Det siger 16% ja til blandt dem, der har læsefærdigheder på niveau 1. På niveau 2 er det tilsvarende tal 12%, jf. tabel 5.10.

Tabel 5.10

Læsefærdigheder opdelt efter, om man i dag oplever problemer med ordblindhed. Kun personer, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Ordblind	15,7	11,7	3,5	1,7	128	6,3
Ikke-ordblind	84,3	88,3	96,5	98,3	1.897	93,7
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	2.025	100,0

Bem.: 6 personer, svarende til 6.732 personer i hele befolkningen, har ikke svaret på spørgsmålet og er derfor udeladt af tabellen.

Generelt er der en svag tendens til, at personer, der oplyser, at de i dag har problemer med ordblindhed, i mindre udstrækning har deltaget i voksen- og efteruddannelse (tabel 5.11).

Tabel 5.11

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Opdelt efter, om man er ordblind eller ej. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Ordblind	18,3	58,7	70,5	59,8	128	50,6
Ikke-ordblind	26,1	49,2	71,7	82,4	1.897	60,8
I alt	24,5	50,2	71,6	81,8	2.025	60,0

Bem.: 6 personer, svarende til 6.732 personer i hele befolkningen, har ikke svaret på spørgsmålet og er derfor udeladt af tabellen.

Selvopfattede skrive-færdigheder og testede læsefærdigheder

I SIALS testes skrivefærdighederne ikke, men respondenterne er blevet bedt om at vurdere, hvor gode deres skrivefærdigheder er i forhold til deres behov for at skrive i det daglige. Meget få – 6% af alle – mener, at de ikke er særlig gode eller dårlige. Hvis det samme tal gælder for hele befolkningen, svarer det til, at knap 200.000 har erkendt, at de har utilstrækkelige skrivefærdigheder. Ser vi på de selvopfattede læsefærdigheder er det kun knap 3%, der mener, at de er dårlige eller ikke særlig gode, jf. tabel 4.5, s. 63 i Jensen og Holm (2000). 56% vurderer, at deres skrivefærdigheder er virkelig gode, og 38%, at de er gode, jf. tabel 5.12.

Tabel 5.12

Læsefærdigheder opdelt efter de selvopfattede skrivefærdigheder i forhold til behovet for at skrive i det daglige. Kun personer, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

Skrivefærdigheder i det daglige er...	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
virkelig gode	22,4	37,3	64,4	80,7	1.133	55,9
gode	60,5	51,1	33,3	18,2	778	38,4
ikke særlig gode	13,6	9,8	2,4	1,2	101	5,0
dårlige	3,5	1,8	-	-	14	0,7
I alt	100,0	100,0	100,1	100,1	2.026	100,0

Bem.: 6 personer, svarende til 6.402 personer i hele befolkningen, har ikke svaret på spørgsmålet eller har ingen mening og er derfor udeladt af tabellen.

Blandt dem med læsefærdigheder på niveau 1 er det kun 22%, der synes, de er virkelig gode, 61% mener, de er gode, 17% at de ikke er særligt gode eller dårlige. 12% med læsefærdigheder på niveau 2 vurderer, at deres skrivefærdigheder ikke er særlig gode eller dårlige.

Tabel 5.13 viser, at hvis skrivefærdighederne vurderes som dårlige eller ikke særligt gode, da er chancen for at deltage i voksen- og efteruddannelse begrænset, først og fremmest blandt personer med læsefærdigheder på niveau 1. Bemærk, at tallene kan være usikre på grund af få observationer.

Tabel 5.13

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Opdelt efter selvopfattede skrivefærdigheder i forhold til behovet for at skrive i det daglige og læsefærdigheder. Procent

Skrivefærdigheder i det daglige er...	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
virkelig gode	29,2	47,8	72,0	81,2	1133	64,8
gode	27,8	51,5	71,0	78,8	778	56,9
ikke særlig gode	17,0	50,8	68,2	100,0	101	44,9
dårlige	10,7	76,2	-	-	14	34,7
I alt	24,3	50,2	71,6	80,9	2026	59,9

Bem.: 6 personer, svarende til 6402 personer i hele befolkningen, har ikke svaret på spørgsmålet eller har ingen mening og er derfor udeladt af tabellen.

5.2.2 Motivation for deltagelse i voksen- og efteruddannelse og læsefærdigheder

Læsefærdigheder og motivation for deltagelse

Det kunne forventes, at motivationen for at deltage i voksen- og efteruddannelse ville være forskellig afhængig af niveauet af en persons læsefærdigheder, således at de, der har gode læsefærdigheder, i højere grad frivilligt vælger uddannelse ud fra fritidsinteresser, fx sprogkurser i fritiden. Og omvendt, at de, der ikke har så gode læsefærdigheder, ikke er motiverede for at modtage uddannelse i fritiden. Men sådan ser det ikke ud til at være. Der er, som det fremgik af tabel 5.2, blandt dem, som har deltaget i voksen- eller efteruddannelse, ikke statistisk sikre forskelle på motivationen (faglig eller fritidsmæssig interesse) for at deltage i relation til niveauet for læsefærdigheder. Til gengæld er der meget store forskelle i niveauet for deltagelse, således at dem med ringe læsefærdigheder i langt mindre udstrækning deltager i voksen- og efteruddannelse, hvad enten deltagelsen er motiveret af faglige interesser eller af fritidsinteresser.

Hvem har motiveret deltagelsen?

Hvem der har foreslået, at man deltager i efteruddannelse, fremgår af tabel 5.14. Langt den vigtigste grund til, at man deltager, er eget initiativ. Næsten tre fjerdedele (72%) af personerne angiver dette. Herefter følger arbejdsgiver (35%), mens de resterende begrundelser for deltagelse kun nævnes i mindre omfang.

Tabel 5.14**Hvem har taget initiativ til deltagelse i voksen- og efteruddannelsen? Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Eget initiativ	59,0	65,4	75,3	83,7	1.471	72,4
Venner eller familie	5,5	11,3	10,8	7,6	212	10,4
Arbejdsgiver	37,7	36,5	35,4	23,9	707	34,8
Andre ansatte	4,2	4,7	4,2	3,8	87	4,3
En del af overenskomst/kollektiv aftale	3,4	2,6	1,5	0,6	38	1,9
Fagforening eller brancheorganisation	9,1	4,9	3,0	1,1	74	3,7
Lovmæssigt eller fagligt krav	7,1	7,9	4,4	0,5	106	5,2
Socialkontor eller arbejdsformidling	10,3	3,5	1,1	0,6	44	2,2
Andet	8,0	3,7	3,0	1,7	67	3,3

Bem: Der kan ikke udregnes en søjletotal, da man kan nævne flere initiativtagere til det samme kursus. Beregnet på, hvad der svarer til 2.032.000 personer.

Når tabel 5.14 læses, skal det som udgangspunkt pointeres, at de afgivne forklaringer på deltagelse skal ses i forhold til forskellig hyppighed af deltagelse inden for hvert niveau af læsefærdigheder. Personer med læsefærdigheder på niveau 1 deltager som sagt i langt mindre udstrækning i voksen- og efteruddannelse end personer på højere niveauer for læsefærdigheder.

Der er forholdsvis få personer på niveau 1 og niveau 2, der angiver eget initiativ som årsag til deltagelse i voksen- og efteruddannelse (hhv. 59% og 65%), mens denne årsag angives af relativt flere på niveau 3 og 4/5. Der er en svag tendens til, at personer på niveau 1 oftere angiver arbejdsgiver som årsag (38%) sammenlignet med kun 24% på niveau 4/5. Ligeledes angiver personer på niveau 1 i højere grad overenskomst/kollektiv aftale, fagforening/brancheorganisation, lovmæssige eller faglige krav som årsag til, at de har deltaget. Endelig kan det bemærkes, at der blandt dem med læsefærdigheder på niveau 1 er flere end på andre læseniveauer, der er henvist af socialkontor eller arbejdsformidling. Men disse årsager udgør en forholdsvis lille del af samtlige årsager.

Uopfyldte kursusønsker

Ikke alle får opfyldt deres ønsker om voksen- og efteruddannelse. Tabel 5.15 viser, hvor mange der inden for de seneste år har haft uopfyldte ønsker om voksen- og efteruddannelse. Dog er der en tendens til, at flere af de gode læsere udtrykker dette, sammenlignet med læsere på niveau 1.

Tabel 5.15**Har man haft ønske om at følge nogen form for kursus eller uddannelse i forbindelse med arbejde eller karriere, som man ikke har deltaget i? Opdelt efter læsefærdigheder. Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Har haft ønske	14,3	28,4	31,7	32,2	979	28,9
Har ikke haft ønske	85,7	71,7	68,3	67,9	2.412	71,1
I alt	100,0	100,1	100,0	100,1	3.391	100,0

Ses på årsagerne til de uopfyldte behov for voksen- og efteruddannelse (tabel 5.16), er den mest almindelige forklaring for travlt/havde ikke tid, og denne forklaring ses oftest blandt de gode læsere, som også er dem – jf. ovenfor – der i størst udstrækning udtrykker, at de har uopfyldte øn-

sker om voksen- og efteruddannelse.

Tabel 5.16

Årsager til, at personer, der har haft ønske om at følge nogen form for kursus eller uddannelse i forbindelse med arbejde eller karriere, alligevel ikke har gjort det. Opdelte efter læsefærdigheder. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
For travlt/havde ikke tid	18,6	19,0	26,9	28,1	233	23,8
For travlt på arbejdet	7,0	10,3	8,9	7,2	90	9,2
Kurset/uddannelsen blev ikke udbudt	2,9	6,9	5,7	6,8	59	6,0
Af hensyn til familien	2,1	2,3	1,8	1,3	19	2,0
For dyrt/havde ikke råd	5,0	2,5	5,1	5,5	41	4,2
Ikke kvalificeret/adgangs- begrænsninger	7,1	2,1	3,3	1,6	29	2,9
Manglende støtte fra arbejdsgiver	2,8	9,2	8,2	18,0	88	9,0
Ubelejligt kursus- tidspunkt	-	4,2	3,8	4,3	37	3,8
Af helbredsårsager	6,7	4,2	1,9	-	28	2,8
Andet	36,2	19,8	18,4	7,2	185	18,9
Flere årsager	11,7	19,6	16,0	20,1	170	17,3
I alt	100,1	100,1	100,0	100,1	979	99,9

5.2.3 Arbejdsmarkeds- og erhvervsforhold, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse

Erhverv, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse

Spørgsmålet, som skal belyses i dette afsnit, er, om der kan påvises forskelle i deltagelsen i voksen- og efteruddannelse i forhold til erhverv og færdighedsniveauer. Antages det, at deltagelse i voksen- og efteruddannelse er en af de måder, hvorpå befolkningens læse-regne-færdigheder kan forbedres, er det af interesse at vide, hvilke erhverv der kan være særlig grund til at rette opmærksomheden imod med henblik på at øge voksen- og efteruddannelsesaktiviteten. Vi skal derfor se på voksen- og efteruddannelsesaktiviteten fordelt på erhverv og læsefærdigheder.

Som det blev påvist i foregående afsnit, deltager personer på de laveste færdighedsniveauer i mindre udstrækning i voksen- og efteruddannelse sammenlignet med dem, der ligger på de højeste. Men hvor vi her alene ser på personer, som har arbejde på undersøgelsestidspunktet, er der markant flere på de laveste færdighedsniveauer – her læsefærdigheder – der har deltaget i voksen- og efteruddannelse sammenlignet med, hvor mange i befolkningen på de tilsvarende færdighedsniveauer, der har gjort det. Af tabel 5.17 fremgår det således, at 30% af de beskæftigede på niveau 1 inden for det seneste 12 måneder har været på voksen- og efteruddannelse (til sammenligning havde 24% af alle på niveau 1 deltaget i VEU, jf. fx tabel 5.2).

Tabel 5.17

Andel beskæftigede i et givet erhverv med læsefærdigheder på et givet niveau, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

Læsefærdigheder	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Andel, alle	I alt, 1000 personer
Primære erhverv	16,9	46,5	65,8	-	48,9	51
Fremstillingsvirksomhed	32,6	52,8	64,7	85,6	58,6	265
Bygge og anlæg	21,4	45,2	59,6	100,0	46,1	93
Engros- og detailhandel	27,6	51,8	67,1	87,7	60,6	251
Transport/kommunikation	-	45,7	59,0	82,5	53,9	107
Finans/forsikring	82,4	61,4	77,1	89,8	76,1	204
Offentligt ansat	35,3	61,3	80,9	74,2	70,7	826
Procent, alle	30,2	54,7	72,9	79,9	64,0	1.797

Mellem de forskellige erhverv er der store forskelle med hensyn til, hvor mange der samlet og på de enkelte niveauer har deltaget i voksen- og efteruddannelse. De to erhverv, hvor voksen- og efteruddannelsesomfanget er højest er: finans- og forsikringsvirksomhed (76%) og den offentlige sektor (71%). Finans- og forsikringsvirksomhed skiller sig ud fra de øvrige erhverv ved, at alle deltager lige hyppigt i voksen- og efteruddannelse uafhængigt af læsefærdigheder. I denne branche er der dog forholdsvis få med læsefærdigheder på niveau 1 og 2. Mindst chance for at have været på voksen- og efteruddannelse har man, hvis man er beskæftiget i de primære erhverv og har læsefærdigheder på niveau 1.

Læsefærdigheder, virksomhedsstørrelse og deltagelse i voksen- og efteruddannelse

Godt halvdelen af de ansatte i virksomheder med under 20 ansatte har deltaget i voksen- og efteruddannelse, mens det i store virksomheder er næsten tre fjerdedele. Samlet set er der en tendens til, at jo større virksomheden er, jo mere anvendes voksen- og efteruddannelse, jf. tabel 5.18.

Tabel 5.18

Andel personer, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Opdelt efter, hvor mange personer der er ansat på respondentens virksomhed i Danmark. Procent

Læsefærdigheder	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Andel, alle	I alt, 1000 personer
Under 20 ansatte	24,7	49,3	64,7	61,6	54,6	467
20-99 ansatte	35,9	46,5	72,7	79,3	62,5	390
100-199 ansatte	22,9	57,7	73,4	79,7	64,0	146
200-499 ansatte	33,3	58,7	71,0	90,2	66,7	157
Over 500 ansatte	37,1	67,3	79,9	86,2	74,0	571
Uoplyst, ved ikke o.a.	22,6	65,8	78,6	85,9	68,2	79
Procent, alle	29,8	54,7	72,8	80,0	64,0	1810

Den anden klare tendens er, jo ringere læsefærdigheder, des mindre hyppig er deltagelsen i voksen- og efteruddannelse uanset virksomhedsstørrelse. Der er en tendens til, at personer med læsefærdigheder på niveau 1-3, som er beskæftiget i store virksomheder, oftere deltager i voksen- og efteruddannelse end beskæftigede på små.

Arbejdsmarkedsstatus, færdigheder og voksen- og efteruddannelse

Kun godt halvdelen af dem, der har læsefærdigheder på niveau 1, er beskæftiget. Mange er på pension – 35% – og 7% er ledige. Men det helt karakteristiske træk er, at dem med ringe læse-

færdigheder er marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet (tabel 5.19).

Tabel 5.19

Læsefærdigheder opdelt efter arbejdsmarkedsstatus. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Beskæftiget	52,3	66,2	72,8	66,3	2.307	68,0
Pensioneret	34,8	13,4	4,6	1,0	355	10,5
Ledig	7,1	6,0	4,2	2,9	171	5,0
Studerende	2,0	9,7	15,1	27,5	430	12,7
Hjemmegående	1,1	0,7	0,6	0,0	22	0,6
Andet	2,7	4,0	2,7	2,2	108	3,2
I alt	100,0	100,0	100,0	99,9	3.393	100,0

Det må antages, at en del af marginaliseringen kan forklares med de ringere kompetencer, men der kan også være mere komplekse forklaringer, hvor fx flere faktorer spiller sammen: mangel på erhvervskompetencegivende uddannelse, nedslidning på grund af hårdt fysisk arbejde – for de ældre, et arbejde der ikke har stimuleret læsefærdighederne. Denne gruppe af pensionerede dårlige læsere udgør ca. 120.000 personer (ikke vist i tabel). I befolkningen som helhed er omkring 340.000 læsere på niveau 1. Ringe læsefærdigheder ser således ud til at være en faktor, der i meget høj grad øger risikoen for marginalisering.

Hvis vi sammenligner deltagelse i voksen- og efteruddannelse blandt beskæftigede og ledige (tabel 5.20), fremgår det, at blandt personer med læsefærdigheder på niveau 1 er deltagelsen hyppigst blandt ledige. På færdighedsniveau 2 er der ingen forskel, mens deltagelsen er hyppigst blandt beskæftigede på de to højeste niveauer.

Tabel 5.20

Andel personer der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter arbejdsmarkedsstatus og læsefærdigheder. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Beskæftiget	31,0	50,6	70,1	77,3	1402	60,8
Pensioneret	5,4	18,7	36,2	0,0	64	18,0
Ledig	46,9	50,8	57,8	67,1	91	53,6
Studerende	100,0	91,6	95,1	97,8	406	94,6
Hjemmegående	0,0	13,8	37,9	-	5	22,0
Andet	31,0	57,0	71,1	38,4	64	59,8
I alt	24,2	50,3	71,6	81,0	2032	59,9

5.2.4 Bymæssighed, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse

I dette afsnit ses nærmere på, om der er sammenhæng mellem bymæssighed, læsefærdigheder og deltagelse i voksen og efteruddannelse. Spørgsmålet er således, om personer med de samme færdigheder opnår lige meget voksen- og efteruddannelse uafhængig af, hvor i landet de bor. At antage, at det skulle forholde sig sådan, er dog temmelig problematisk, idet der er betydelige forskelle i erhvervsstruktur i de forskellige dele af landet i høj grad sammenhængende med forskelle i bymæssighed.

Tabel 5.21

Andel personer i en given kommune type med læsefærdigheder på et givet niveau, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

	Læsefærdigheder				Andel i alt	I alt, 1000 personer
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5		
Hovedstaden	52,9	47,8	75,2	80,0	67,5	245
Hovedstadens forstæder	25,4	56,1	75,6	75,8	66,1	303
Kommuner i hovedstadsregionen m. byer med mere end 10.000 indb.	24,3	55,2	70,9	86,3	60,2	88
Landkommuner i Nordøstsjælland	29,7	52,0	75,3	100,0	61,6	83
Kommuner m. byer med mere end 100.000 indb.	28,8	54,1	69,4	92,4	63,2	263
Kommuner m. byer med 40.000-99.999 indb.	9,6	54,7	76,5	62,7	61,2	120
Kommuner m. byer med 20.000-39.999 indb.	15,6	53,8	73,9	84,0	62,0	230
Kommuner m. byer med 10.000-19.999 indb.	44,1	52,9	71,4	67,3	60,5	137
Kommuner med mindst 50% i bymæssig bebyggelse	25,7	52,8	58,5	72,9	53,1	126
Kommuner med 33 1/3 – 50% i bymæssig bebyggelse	28,3	39,3	65,8	75,0	51,0	185
Kommuner med under 33 1/3% i bymæssig bebyggelse	9,1	42,1	67,4	90,6	52,1	98
Kommuner uden bymæssig bebyggelse	12,5	47,3	77,4	64,6	54,5	108
Uoplyst	17,7	48,0	64,4	72,1	50,9	47
Procent, alle	24,2	50,3	71,6	81,0	59,9	2.033

Tabel 5.21 viser, at der er markant flere med læsefærdigheder på niveau 1, der deltager i voksen- og efteruddannelse i hovedstadsregionen. Dette tyder på, at hvis der er tale om en videnstung erhvervsstruktur, hvor der løbende er behov for opkvalificering af arbejdsstyrken, da vil også forholdsvis mange med ringe læsefærdigheder deltage i voksen- og efteruddannelse. Dermed må sammensætningen af efterspørgselsstrukturen således tillægges en væsentlig betydning for omfanget af voksen- og efteruddannelse blandt de læsesvage. Det må dog antages, at forholdsvis mange med ringe læsefærdigheder i hovedstadsregionen har gennemført en ungdomsuddannelse efter grundskolen, og det er velkendt, at hvis en person med mindre gode læsefærdigheder har en ungdomsuddannelse, da vil sandsynligheden for at deltage i voksen- og efteruddannelse være væsentlig større end blandt personer med tilsvarende læsefærdigheder uden en ungdomsuddannelse. Det blev ligeledes påvist, at noget tyder på, at hvilket erhverv en person er beskæftiget i har betydning for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse.

5.2.5 Læsefærdigheder og udbytte af voksen- og efteruddannelse

I dette afsnit belyses udbyttet af kursusdeltagelsen ved se på, om den opnåede viden bruges i arbejdsmæssig sammenhæng blandt personer, der aktuelt er eller inden for det seneste år har været beskæftiget. Tabel 5.22 omfatter personer, der har været på voksen- og efteruddannelse ud fra en faglig/erhvervsmæssig interesse.

Tabel 5.22

I hvor høj grad bruges de færdigheder eller den viden, som kurset/uddannelsen har givet i eventuelt arbejde opdelt efter læsefærdigheder. Kun personer, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse pga. erhvervsmæssig/faglig interesse. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
I høj grad	47,5	49,8	52,7	44,2	847	50,9
I nogen grad	20,3	23,9	24,9	23,9	406	24,4
Meget lidt	7,2	8,8	6,6	8,8	124	7,5
Slet ikke	6,6	7,3	6,4	11,3	119	7,1
Irrelevant	18,5	10,2	9,4	11,9	170	10,2
I alt	100,1	100,0	100,0	100,1	1.666	100,1

Over tre fjerdedele mener, at de i høj grad eller i nogen grad bruger de færdigheder, de har opnået på kurset i arbejdsmæssig sammenhæng. Men der er knap 7%, der udtrykker, at de slet ikke kan bruge det, de har lært. Og hvordan hænger udbyttet sammen med læsefærdighederne? Umiddelbart er der ingen sammenhæng mellem læsefærdigheder og udbytte. Men hvis vi alene ser på personer, som aktuelt er beskæftigede, er der en svag tendens til, at de læsesvage har det største udbytte, jf. tabel 5.23.

Tabel 5.23

I hvor høj grad bruges færdigheder, opnået gennem kurset i det daglige arbejde opdelt efter læsefærdigheder. Kun aktuelt beskæftigede personer, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse af faglig interesse. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
I høj grad	64,4	54,7	57,7	51,0	683	56,5
I nogen grad	23,9	27,4	29,0	30,5	344	28,5
Meget lidt	7,0	9,4	7,0	11,9	98	8,1
Slet ikke	4,6	6,4	5,2	5,5	67	5,5
Irrelevant	-	2,2	1,1	1,2	17	1,4
I alt	99,9	100,1	100,0	100,1	1.209	100,0

At være læsesvag betyder således ikke, at udbyttet forringes. Dette tyder på, at de typer af faglige kurser, som de læsesvage tilbydes, i høj grad passer til deres behov for fagligt motiveret efteruddannelse.

5.2.6 Læsevaner, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse

I dette afsnit ser vi på, hvilken betydning det har for deltagelse i voksen- og videreuddannelse, at en person i det daglige er udsat for at skulle anvende sine læsefærdigheder enten på arbejde eller i fritiden. I bilagstabellerne 5.1-5.11 er vist, hvor hyppigt svarpersonerne udfører forskellige funktioner.

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse, når kun ses på de personer, der læser forskellige typer læsestof hver dag, er vist i tabel 5.24.

Tabel 5.24**Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter læsefærdigheder. Kun personer, der læser de forskellige ting på arbejdet hver dag. Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Breve eller notater	47,5	58,5	73,6	82,0	1.091	68,7
Rapporter, artikler, magasiner eller tidskrifter	47,0	60,0	75,7	78,8	567	70,3
Manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker	31,6	64,8	76,3	79,6	445	71,8
Diagrammer eller skemaer	32,7	62,7	76,8	89,3	426	70,4
Regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer	50,5	53,4	69,4	86,6	469	64,7
Skriftligt materiale på et andet sprog end dansk	50,7	64,7	69,9	90,6	283	70,8
Vejledninger eller instruktioner, fx til medicin, opskrifter eller andre produkter	43,5	65,8	79,7	87,5	336	73,1

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet. Der kan ikke laves meningsfulde søjletotaler, da der kun benyttes nogle få oplysninger fra flere spørgsmål.

Tabel 5.24 viser, at færdighedsniveauet med hensyn til læsning spiller en rolle for tilbøjeligheden til at deltage i voksen- og efteruddannelse. Uanset hvilken type læsestof, der læses hver dag på arbejdet, stiger hyppigheden af deltagelse i voksen- og efteruddannelse med stigende læsefærdigheder. Blandt beskæftigede på færdighedsniveau 1 er deltagelsen lavest blandt dem, der hver dag læser manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker, eller som hver dag læser diagrammer eller skemaer. Deltagelse på niveau 1 er højest blandt dem, hver dag læser regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer, eller som hver dag læser skriftligt materiale på et andet sprog end dansk.

I tabel 5.25 er vist, hvor ofte personer, der hver dag læser forskellige typer læsestof i fritiden eller på arbejde, deltager i voksen- og efteruddannelse.

Tabel 5.25

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter læsefærdigheder. Kun personer, der gør de forskellige ting hver dag. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Læser aviser, blade eller magasiner	24,7	49,3	71,1	79,8	1.524	59,5
Læser bøger	40,0	54,3	72,3	75,9	612	64,8
Bruger computer til tekstbehandling	72,1	69,7	77,2	83,9	322	75,6
Læser bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk	49,2	52,1	72,7	71,2	81	67,2

Bem.: Der kan ikke laves meningsfulde søjletotaler da der kun benyttes nogle få oplysninger fra flere spørgsmål.

Især personer, som bruger computer til tekstbehandling – og specielt dem, der gør det hver dag – deltager i voksen- og efteruddannelse. Det gør sig især gældende for personer på færdighedsniveau 4/5, mens der ikke er nævneværdig forskel på deltagelsen blandt personer på de øvrige niveauer. Når det gælder de øvrige typer læsestof, deltager personer på niveau 1 ikke så ofte i voksen- og efteruddannelse som personer på et højere færdighedsniveau, og der er en tendens til stigende deltagelse med stigende færdighedsniveau.

Læsefærdigheder og voksen- og efteruddannelsens afviklingssted

Når der ses på, hvor det kursus, man har deltaget i, er blevet afviklet, er der nogle tydelige tendenser (tabel 5.26). Andelen, der har deltaget i kurser, som blev afviklet på universiteter eller handelshøjskoler, stiger klart med bedre færdighedsniveau. Hvis kurset har været gennemført på handelsskole, teknisk skole eller AMU-center, ses det omvendte billede. Desuden ses en svag tendens til, at andelen, der har gennemført kurset et andet sted, falder med bedre færdigheder.

Tabel 5.26

Sted for kurset/uddannelsens gennemførelse opdelt efter læsefærdigheder. Kun personer der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Universitet/handelshøjskole	-	2,0	8,4	23,7	152	7,5
Anden institution for videregående uddannelse, center for voksenuddannelse	3,8	11,1	13,4	12,3	248	12,2
Folkeskole/gymnasium	2,9	8,5	6,6	7,0	144	7,1
Handelsskole, teknisk skole, AMU-center e.l.	31,7	26,0	17,8	10,8	411	20,2
Højskole, daghøjskole, privat kursusudbyder	6,6	8,7	11,7	10,1	212	10,4
Aftenskole (oplysningsforbund), medborgerhus eller sportsanlæg	6,4	5,1	4,0	4,5	91	4,5
Arbejdsplads	15,0	14,2	14,1	8,2	278	13,7
Kursuscenter eller hotel	18,3	15,6	16,0	18,4	329	16,2
Hjemme	-	0,6	0,4	0,5	9	0,5
Andet sted	15,3	8,2	7,6	4,6	159	7,8
I alt	100,0	100,0	100,0	100,1	2.033	100,1

Nogle steder ses en enkelt atypisk kategori. Fx er andelen, der har gennemført kurset på en anden institution for videregående uddannelse, center for voksenuddannelse og på folkeskoler og gymnasier, lav blandt personer med færdigheder på niveau 1, mens der ikke er tegn på forskelle blandt personer med bedre færdigheder. Andelen, der har deltaget i et kursus, som blev gennemført på arbejdspladsen, er forholdsvis lille blandt personer med læsefærdigheder på niveau 4/5.

5.3 Forskellige faktorerers betydning for deltagelse i voksen- og efteruddannelse

I det følgende er gennemført en logistisk regression, der viser, hvilken indflydelse forskellige baggrundskarakteristika har på sandsynligheden for at deltage i voksen- og efteruddannelse. I forhold til beskrivelsen ved hjælp af tabeller har regressionsanalysen den fordel, at den tager højde for forekomsten af flere baggrundskarakteristika på én gang.

Analysen gennemføres i tre trin. Først forklares deltagelsen i voksen- og efteruddannelse ved hjælp af en række personspecifikke forhold: køn, alder, uddannelsesniveau, bruttoindkomst, sprog talt i hjemmet, ordblindhed og bopæl i hovedstaden. På andet trin udvides modellen til også at omfatte arbejdsmarkedsforhold: erhverv, virksomhedsstørrelse og beskæftigelsesstatus. Til sidst tages også læsefærdighederne i betragtning. I regressionen benyttes scoren fra de testede læsefærdigheder i stedet for opdelingen i niveauer, som har været benyttet i tabellerne.

Parameterestimaterne fra den logistiske regressionsanalyse viser *ikke*, hvor stor sandsynligheden for at have deltaget i voksen- og efteruddannelse er. Man kan *ikke* sige, at sandsynligheden for deltagelse i voksen- og efteruddannelse er dobbelt så høj, hvis et parameterestimat er dobbelt så stort som et andet. Estimaterne viser blot, om sandsynligheden for at have deltaget i voksen- og efteruddannelse er højere eller lavere afhængig af, om man er i besiddelse af de forskellige baggrundskarakteristika eller ej.

Resultaterne af regressionsanalysen fremgår at tabel 5.27.

Tabel 5.27**Parameterestimer fra logistisk regression**

Variabel	Trin		
	1	2	3
Konstant	0,98	**1,68	*-1,90
Mand	** -0,34	*-0,20	-0,14
Kvinde	0	0	0
Alder	** -0,04	** -0,04	** -0,04
Grundskole	** -0,37	** -0,31	-0,11
Gymnasial	** 0,69	** 0,67	** 0,48
Erhvervsfaglig	0	0	0
Kort videregående	** 0,74	** 0,67	* 0,47
Mellemlang videregående	** 1,04	** 0,85	** 0,60
Lang videregående	** 0,73	** 0,56	0,21
Bruttoindkomst (1998) i 1000 kr.	0,001	0,001	0,0003
Taler dansk derhjemme	1,00	* 1,23	1,17
Taler ikke dansk derhjemme	0	0	0
Ordblind	-0,26	-0,19	0,10
Ikke-ordblind	0	0	0
Bor i hovedstaden	0,06	-0,02	-0,08
Bor ikke i hovedstaden	0	0	0
Primære erhverv	-	-0,32	-0,28
Fremstillingsvirksomhed	-	** -0,56	** -0,59
Bygge og anlæg	-	** -0,66	** -0,57
Engros- og detailhandel	-	** -0,45	** -0,49
Transport/kommunikation	-	** -0,71	** -0,83
Finans/forsikring	-	0,07	-0,07
Offentlig ansat	-	0	0
Har ikke været beskæftiget inden for de seneste 12 måneder	-	** -0,85	** -0,76
Under 20 ansatte	-	** -0,86	** -0,83
20-99 ansatte	-	** -0,65	** -0,65
100-199 ansatte	-	* -0,41	* -0,37
200-499 ansatte	-	-0,36	-0,36
Over 500 ansatte	-	0	0
Antal ansatte uoplyst	-	-0,45	-0,46
Læsefærdigheder	-	-	** 0,01
Antal observationer	2914	2900	2900

Bem.: Variabler, der er signifikante på 5% signifikansniveau, er markeret med *. Variabler, der er signifikante på 1% signifikansniveau, er markeret med **. I tabellen markeres referencekategorier ved hjælp af »parameterestimatet« 0.

Fortolkningen af regressionsresultaterne henviser hovedsagelig til resultaterne fra trin 3. Resultaterne fra trin 1 og 2 er medtaget for at illustrere, at resultaterne er robuste, idet parameterestimerne ikke ændres væsentligt ved indførelse af flere forklarende variabler i modellen. Tabellen viser, at sandsynligheden for deltagelse i voksen- og efteruddannelse aftager med alderen. Personernes uddannelsesniveau har også betydning. Personer med gymnasial uddannelse, og personer

med kort eller mellemlang videregående uddannelse har højere sandsynlighed for at deltage i voksen- og efteruddannelse end personer med en erhvervsfaglig uddannelse. Hvad angår erhvervsopdelingen, så ses det, at i forhold til offentligt ansatte har personer i fremstillingsvirksomhed, bygge og anlæg, engros- og detailhandel og i transport/kommunikation lavere sandsynlighed for at deltage i voksen- og efteruddannelse. Personer i primære erhverv og i finans/forsikring har ikke hverken lavere eller højere sandsynlighed for at deltage. Til gengæld er det tydeligt, at personer, der ikke har været beskæftiget inden for de seneste 12 måneder, har lavere sandsynlighed for deltagelse. Størrelsen af den virksomhed, man arbejder på, har også betydning for sandsynligheden for at deltage i voksen- og efteruddannelse. Tabellen viser tydeligt, at jo færre ansatte, jo lavere er sandsynligheden for deltagelse. Endelig ses det, at jo bedre læsefærdigheder man har, jo højere sandsynlighed er der også for deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

Nogle variabler er insignifikante, uanset hvilket trin de indgår på. Det gælder om man er ordblind, og om man bor i hovedstaden. Umiddelbart er der således ikke tegn på, at disse forhold har selvstændig betydning for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse. Om personen taler dansk derhjemme, er så tæt på at være signifikant, at der alligevel må siges at være en tendens til, at personer, der *ikke* taler dansk derhjemme, heller ikke har så høj sandsynlighed for at deltage i voksen- og efteruddannelse. Dette underbygges af, at regressionsanalysens trin 2 viser, at personer, der taler dansk derhjemme, har højere sandsynlighed for deltagelse. På samme måde er der tendens til lavere sandsynlighed for deltagelse, hvis man er ansat på en virksomhed med 200-499 ansatte.

For at se, på om der er særlige forhold, der gør sig gældende blandt personer med læsefærdigheder på niveau 1 og 2, er den logistiske regression også gennemført for denne gruppe separat. Blandt disse personer er der ingen tegn på, at det har betydning for deltagelse, om man taler dansk derhjemme eller ej. Erhvervsforskellene udjævnes, så det kun er personer i transport/kommunikation, og personer, der ikke har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder, der har lavere sandsynlighed for deltagelse end offentligt ansatte. Endelig mindskes betydningen af antal ansatte på virksomheden. Blandt dem med de ringeste færdigheder er det nemlig kun personer på virksomheder med færre end 100 ansatte, der har lavere sandsynlighed for deltagelse end personer på virksomheder med mere end 500 ansatte.

6. Fremmede og hæmmende faktorer for læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse samt udbytte

I dette og de følgende kapitler ses nærmere på fremmede og hæmmende faktorer for læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse samt deres udbytte af deltagelsen. Undersøgelsens problemstillinger tager bl.a. afsæt i tidligere undersøgelsers resultater på området, jf. kapitel 3.

Datamaterialet er Brugersurvey 2004.

7. Datamaterialet⁵

Til brug for analysen blev der (af Danmarks Statistik) foretaget et simpelt tilfældigt udtræk på 22.000 personer ud af den samlede befolkning i alderen 18-64 år pr. 1.4.2005.

Efterfølgende blev tre grupper personer udeladt af datamaterialet, fordi de ikke er så relevante i forbindelse med deltagelse i voksen- og efteruddannelse. De tre udeladte grupper består af personer, der ifølge Arbejdsmarkedsstyrelsens DREAM-register var modtagere af førtidspension, efterløn/overgangsydelse eller SU i uge 35-38, 2004.

Desuden blev et antal personer udeladt på grund af dødsfald, fængsling, emigration eller forskerbeskyttelse, og der var en del personer, som det ikke var muligt at få oplyst telefonnumre på.

5 For yderligere oplysninger om datamaterialet, se »Brugersurvey 2004. Redegørelse for data mv.«, Socialforskningsinstituttet, 26. maj 2005.

Resultatet af ovenstående begrænsninger var en nettostikprøve på 14.448 personer.

I praksis foregik dataindsamlingen ved hjælp af telefoninterview i perioden februar-maj 2005. I alt opnåede man interview med 8.599 af de 14.448 personer, svarende til en svarprocent på 59,5%. Svarprocenter for forskellige undergrupper i datamaterialet fremgår af tabel 7.1.

I forbindelse med analyserne i dette notat er datamaterialet afgrænset yderligere, idet analyserne kun omfatter personer, som indgår i arbejdsstyrken (jf. oplysningerne i spørgeskemaet). Dette resulterer i, at der analyseres på 7.559 personer.

Tabel 7.1

Resultatet af dataindsamlingen. Procentgrundlag = nettostikprøven

	Besvaret skema	Ønsker ikke at deltage	Ikke truffet mv.	Flyttet, bortrejst, sygdom	Har ej telefon	I alt	Procentgrundlag
Samtlige	59,5	21,3	12,3	3,1	3,8	100,0	14.448
Køn:							
Mænd	56,5	22,7	12,8	3,6	4,4	100,0	7.440
Kvinder	62,7	19,8	11,7	2,6	3,2	100,0	7.008
Alder 1.4.2005							
18-24 år	52,9	14,3	15,2	7,0	10,5	99,9	1.083
25-34 år	60,2	17,1	14,4	2,9	5,4	100,0	2.922
35-44 år	61,8	20,0	12,2	2,6	3,5	100,1	3.889
45-54 år	60,2	23,6	10,9	2,9	2,4	100,0	3.682
55-64 år	57,3	27,1	10,9	2,8	2,0	100,1	2.872
Statsborgerskab							
Dansk statsborger	60,5	21,6	11,3	3,0	3,7	100,1	13.757
Ej dansk statsborger	41,0	15,5	31,8	4,9	6,8	100,0	691
Status uge 38, 2004							
Ledig	58,7	18,6	14,8	3,0	4,9	100,0	974
Kontanthjælp mv.	34,2	19,2	25,4	4,7	16,5	100,0	339
Bopæl							
Københavns Kom.	61,1	14,5	15,0	4,2	5,3	100,1	1.325
Frederiksberg Kom.	55,0	19,6	16,8	4,6	4,1	100,1	220
Københavns Amt	63,0	17,2	11,4	3,6	4,8	100,0	1.433
Frederiksborg Amt	65,9	18,2	10,6	2,2	3,2	100,1	1.043
Roskilde Amt	64,9	18,3	11,9	2,3	2,6	100,0	649
Vestsjællands Amt	69,7	16,2	9,2	2,4	2,6	100,1	785
Storstrøms Amt	61,5	15,8	16,6	3,6	2,6	100,1	704
Bornholms Amt	72,7	11,5	10,1	4,3	1,4	100,0	139
Fyns Amt	68,4	16,5	8,9	2,9	3,4	100,1	1.227
Sønderjyllands Amt	57,5	20,2	17,4	3,4	1,6	100,1	685
Ribe Amt	50,3	33,3	10,9	1,2	4,3	100,0	588
Vejle Amt	57,4	25,2	11,3	2,9	3,3	100,1	1.009
Ringkjøbing Amt	50,1	30,8	12,0	1,7	5,5	100,1	748
Århus Amt	57,5	21,5	12,7	3,9	4,4	100,0	1.852
Viborg Amt	51,8	30,6	11,9	2,2	3,5	100,0	604
Nordjyllands Amt	49,9	29,9	12,6	3,3	4,2	99,9	1.437

Kilde: »Brugersurvey 2004. Redegørelse for data mv.«, Socialforskningsinstituttet, 26. maj 2005.

Bem.: Kategorien »flyttet, bortrejst, sygdom« i kolonne 4 omfatter også tilfælde, hvor interviewpersonen er død, og tilfælde, hvor interviewet ikke er gennemført på grund af handicap hos interviewpersonen. Kategorien »Ikke truffet mv.« omfatter også »andre grunde« til manglende interview, herunder sprogvanskeligheder. Kategorien »ledig« (jf. forspalten under »Status uge 38, 2004«) omfatter forsikrede ledige (inkl. aktiverede) og kontanthjælpsmodtagere (inkl. aktiverede), der alene har ledighed som problem i uge 38, 2004. Modtagere af kontanthjælp mv. omfatter personer, der i samme uge modtog kontanthjælp, og som havde problemer ud over ledighed. Kategorien omfatter også modtagere af introduktionsydelse og starthjælp.

8. Identifikationen af personer med utilstrækkelige læsefærdigheder

Som nævnt analyseres brug af voksen- og efteruddannelse blandt *personer, der indgår i arbejdsstyrken, og som har utilstrækkelige læse-stave-færdigheder*. Men der indgår ikke en test af læse- og stavefærdighederne i brugersurvey 2004 (brugerundersøgelsen), så personer med utilstrækkelige læsefærdigheder kan ikke identificeres direkte. I stedet identificeres de ved hjælp af to screenings spørgsmål, som også indgik i SIALS fra 1999, hvor man testede læsefærdighederne blandt 16-65-årige.

Der var forholdsvis tæt sammenhæng imellem screeningsspørgsmålene og de testede færdigheder i SIALS. Under antagelse af, at sammenhængen er nogenlunde den samme i brugerundersøgelsen (VEU) som i SIALS, kan screeningsspørgsmålene benyttes til at give en grov forudsigelse af, om en person i brugerundersøgelsen har utilstrækkelige læsefærdigheder eller ej.

Indledningsvis undersøges det, om der er svaret ens på screeningsspørgsmålene i de to undersøgelser. Fordelingen af svar på de to screenings spørgsmål i SIALS og VEU fremgår af tabel 8.1 og 8.2.

Tabel 8.1

Har De på et eller andet tidspunkt modtaget specialundervisning på grund af ringe læse- eller stavefærdigheder? Vægtede tal. Procent

	SIALS	VEU
Ja	16	15
Nej	84	85
I alt, procent	100	100
Vægtet antal	2.211	7.759
Beregningsgrundlag	2.211	7.759

Bem.: Tabellen indeholder kun personer, som indgik i arbejdsstyrken på undersøgelsestidspunktet.

Tabellen viser ikke tegn på forskellig svarfordeling i de to undersøgelser. Andelen, der aldrig har modtaget specialundervisning på grund af ringe læse- eller stavefærdigheder, udgør ca. 85% i begge undersøgelser.

Tabel 8.2

Vurderer De, at Deres læsefærdigheder er begrænsende for Deres muligheder på arbejdsmarkedet – fx for forfremmelse eller for at få et nyt arbejde? Vægtede tal. Procent

	SIALS	VEU
Meget begrænsende	1	2
Noget begrænsende	7	5
Slet ikke begrænsende	91	92
Uoplyst/ved ikke	-	1
I alt, procent	99	100
Vægtet antal	2.128	7.759
Beregningsgrundlag	2.131	7.759

Bem.: Tabellen indeholder kun personer, som indgik i arbejdsstyrken på undersøgelsestidspunktet. I SIALS blev spørgsmålet kun stillet til personer, som havde været i arbejde inden for de seneste 12 måneder, mens det blev stillet til alle i brugerundersøgelsen.

Det ses, at andelen, der *ikke* føler sig begrænsede af deres færdigheder, er meget høj og stort set den samme i de to undersøgelser (91 hhv. 92%).

Identifikationen af personer med utilstrækkelige læsefærdigheder foretages ved hjælp af en lineær regressionsanalyse, hvor de testede læsefærdigheder blandt personer, der deltog i SIALS, forklares af de to screenings spørgsmål. Regressionsanalysens resultat ses af tabel 8.3.

Tabel 8.3

Vægtet regressionsanalyse til identifikation af de læsesvage

Deltaget i specialundervisning på grund af ringe læsefærdigheder	Hvor meget begrænser læsefærdigheder muligheder på arbejdsmarkedet?	Estimat	Signifikanssandsynlighed	Forudsigelse
Konstant		284,6	0,0001	-
Ja	Meget	-72,1	0,0001	212,5
Ja	Noget	-38,1	0,0001	246,5
Ja	Slet ikke	-23,8	0,0001	260,8
Ja	Uoplyst	-37,6	0,0001	247,0
Nej	Meget	-41,4	0,0001	243,2
Nej	Noget	-39,4	0,0001	245,2
Nej	Slet ikke	0	-	284,6
Nej	Uoplyst	-16,6	0,0001	268,0
Antal observationer		2210	R^2	0,16

I regressionsanalysen er referencekategorien de personer, der ikke har deltaget i specialundervisning på grund af ringe læsefærdigheder, og som slet ikke føler, at deres muligheder på arbejdsmarkedet er begrænset af deres læsefærdigheder⁶. I gennemsnit scorer disse personer 284,6 point på læseskalaen i SIALS. Alle andre får udregnet et estimat af deres læsefærdigheder i forhold til referencekategorien. Ser man fx på personer, som har deltaget i specialundervisning på grund af ringe læsefærdigheder, og som føler, at deres læsefærdigheder begrænser deres muligheder på arbejdsmarkedet *meget*, så scorer de i gennemsnit 72,1 point lavere end referencekategorien. Dette resulterer i, at modellen forudsiger deres læsefærdigheder til 212,5 point på skalaen.

I SIALS defineres de svage læsere eller personer med utilstrækkelige læsefærdigheder som værende dem, der scorer lavere end 276 point på læseskalaen. De eneste, som ved hjælp af regressionsanalysen forudsiges at have højere læsescore end 276 points, er personerne i referencekategorien. I forbindelse med screenings spørgsmålene betyder det, at *hvis man har svaret bekræftende på bare et af de to screenings spørgsmål, så forudsiger modellen, at man er en svag læser*. Personer, der scorer højere end 276 point på skalaen, kaldes her »gode læsere«. Men man skal være opmærksom på, at dette udtryk ikke dækker over specielt dygtige personer. Der er blot tale om personer, der har bedre læsefærdigheder end det, man i SIALS har vurderet *»er nødvendigt for at kunne klare de komplekse krav, der stilles på arbejde og i dagligdagen«*.

For at give et indtryk af, hvor godt modellen er i stand til at opdele deltagerne i personer med utilstrækkelige/gode læsefærdigheder, vises i tabel 8.4.

6 Det ses af, at parameterestimatet for disse personer er 0.

Tabel 8.4

Tilstrækkelige/utilstrækkelige læsefærdigheder, jf. SIALS opdelt efter om man forudsiges at have tilstrækkelige eller utilstrækkelige læsefærdigheder. Procent

		Forudsagte læsefærdigheder		I alt, procent
		Tilstrækkelige	Utilstrækkelige	
Faktiske (testede) læsefærdigheder	Tilstrækkelige	64,1	29,7	56,2
	Utilstrækkelige	35,9	70,3	43,8
I alt, procent		100,0	100,0	100,0

Ifølge tabel 8.4 har godt 70% af de personer, som forudsiges at have utilstrækkelige læse-stavefærdigheder, det rent faktisk også, jf. testen i SIALS. Sagt på en anden måde, så er der 70% sandsynlighed for at man har utilstrækkelige læsefærdigheder, hvis man har svaret bekræftende på ét af de to screeningspørgsmål.

Ser man på, hvor god modellen er til at forudsige, om man har utilstrækkelige læsefærdigheder, så er billedet et lidt andet. Knap 37% af de personer, som har utilstrækkelige læsefærdigheder ifølge SIALS, forudsiges at have det ved hjælp af regressionsanalysen (ikke vist i tabel). Alt i alt er der overensstemmelse imellem modellens forudsigelse og de testede færdigheder i knap 66% af tilfældene, men dette skyldes hovedsagelig, at 88% af de gode læsere også forudsiges at have tilstrækkelige læsefærdigheder.

Regressionsanalysen er altså ikke specielt god til at identificere personer med utilstrækkelige læsefærdigheder, men til gengæld er der forholdsvis høj sandsynlighed for, at personer, der udpeges som havende utilstrækkelige læsefærdigheder, også har det i virkeligheden. Regressionsanalysen forudsiger at andelen med utilstrækkelige læsefærdigheder udgør godt 22% af alle (ikke vist i tabel). Denne andel er noget lavere, end den var i SIALS (44% jf. tabel 8.4), hvilket skyldes, at regressionsanalysen ikke er så god til at identificere personer med utilstrækkelige læsefærdigheder, som til at identificere de gode læsere.

Som tidligere vist er der ikke store forskelle i, hvordan deltagerne i SIALS og deltagerne i brugerundersøgelsen har svaret på screeningspørgsmålene, når man analyserer dem hver for sig. Tabel 8.1 og 8.2 viste dog en meget svag tendens til, at deltagerne i brugerundersøgelsen har givet lidt mere positive svar end personerne i SIALS. Dette resulterer i at andelen af deltagere i brugerundersøgelsen, der forudsiges at være læsesvage ved hjælp af screeningspørgsmålene, er lidt lavere i brugerundersøgelsen end i SIALS. Som nævnt ovenfor forudsiges 22% af deltagerne i SIALS at være læsesvage ved brug af screeningspørgsmålene, mens det i brugerundersøgelsen gælder godt 18%.

Det har desuden været forsøgt at benytte en model, hvor læsefærdighederne forudsiges ved hjælp af uddannelsesniveau. Denne model er bedre til at forudsige, om man har utilstrækkelige læsefærdigheder eller ej, men til gengæld udgør de gode læsere en forholdsvis høj andel (42%) af dem, der forudsiges at have utilstrækkelige læsefærdigheder.

9. Population af læsesvage

Vi skal her kort beskrive gruppen af personer i brugerundersøgelsen, der forudsiges at være læsesvage, ved hjælp af de to screeningspørgsmål, i forhold til en række objektive baggrundsfaktorer og sammenligne dem med gruppen, der forudsiges at være gode læsere.

Af tabel 9.1 fremgår aldersfordelingen blandt de læsesvage og de gode læsere.

Tabel 9.1
Gode og svage læsere fordelt på alder

Alder	God	Svag	I alt	Antal
18-24 år	66	34	100	339
25-34 år	78	22	100	1.618
35-54 år	82	18	100	4.403
55-64 år	89	11	100	1.399
Total	82	18	100	7.759

Tabellen viser, at der er en tendens til, at dem, der forudsiges at være læsesvage, er yngre end dem, der forudsiges at være gode læsere. Men når man ser på sammenhængen mellem alder og testede læsefærdigheder i SIALS, er der dog en klar tendens til det modsatte, nemlig at læsefærdighederne aftager med alderen, jf. Jensen og Holm (2000).

Tabel 9.2
Gode og svage læsere fordelt på køn

Køn	God	Svag	I alt	Antal
Mænd	78	22	100	3.890
Kvinder	85	15	100	3.869
Total	82	18	100	7.759

Som påvist i mange andre undersøgelser læser kvinder bedre end mænd. Dette svarer til forudsigelsen ved hjælp af regressionsanalysen.

Læsefærdigheder hænger tæt sammen med uddannelse, jf. Jensen og Holm (2000). At der ses en sådan sammenhæng mellem de forudsagte læsefærdigheder og uddannelse fremgår af tabel 9.3.

Tabel 9.3
Gode og svage læsere fordelt på uddannelse

Uddannelse	God	Svag	I alt	Antal
Grundskolen som højeste fuldførte uddannelse	73	27	100	1.538
Gymnasial uddannelse	88	12	100	528
Faglærte	81	19	100	3.103
Kort videregående uddannelse	88	12	100	390
Mellemlang videregående uddannelse	91	9	100	1.423
Lang videregående uddannelse	92	8	100	629
Total	82	18	100	7.611

Mens der i gennemsnit er ca. 18%, som forudsiges at have svage læsefærdigheder, er der blandt dem, der har grundskolen som højeste fuldførte uddannelse 27% med svage læsefærdigheder. Men også blandt de faglærte er der en tendens til svagere læsefærdigheder. Fra personer med en gymnasial uddannelse til personer med en lang videregående uddannelse er der en klar tendens til, at andelen af svage læsere er faldende: jo mere uddannelse, jo bedre læsefærdigheder. Disse resultater er helt i overensstemmelse med de resultater, der opnås, når der ses på sammenhængen mellem testede læsefærdigheder og uddannelse. Vore screeningsvariabler ser således ud til at have en god kvalitet.

Ses på sammenhængen mellem ansættelsessted og læsefærdigheder er der ikke signifikante forskelle. Men som det fremgår, er der flest svage læsere blandt de personer, der ikke er offentligt eller privat ansat og færrest blandt de offentligt ansatte.

Tabel 9.4

Offentligt ansat eller ansat på en privat virksomhed og læsefærdigheder

Ansættelsessektor	God	Svag	I alt	Antal
Offentligt ansat	87	13	100	2.742
Privat ansat	81	19	100	3.859
Selvst./led./resten	75	25	100	1.158
Total	82	18	100	7.759

Med hensyn til ansættelsessektor er det altså ikke sådan, at de svage læsere klumper sig sammen i en bestemt sektor. Den umiddelbare konklusion må derfor være, at der skal sættes bredt ind, hvis gruppen af svage læsere skal mindskes. Der kan dog argumenteres for, at en målrettet indsats bør vurdere læsefærdighedernes betydning i de forskellige sektorer og delsektorer, fx i form af brancher. Betydningen af svage læsefærdigheder må således formodes at variere fra ansættelsesområde til ansættelsesområde

10. Læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse

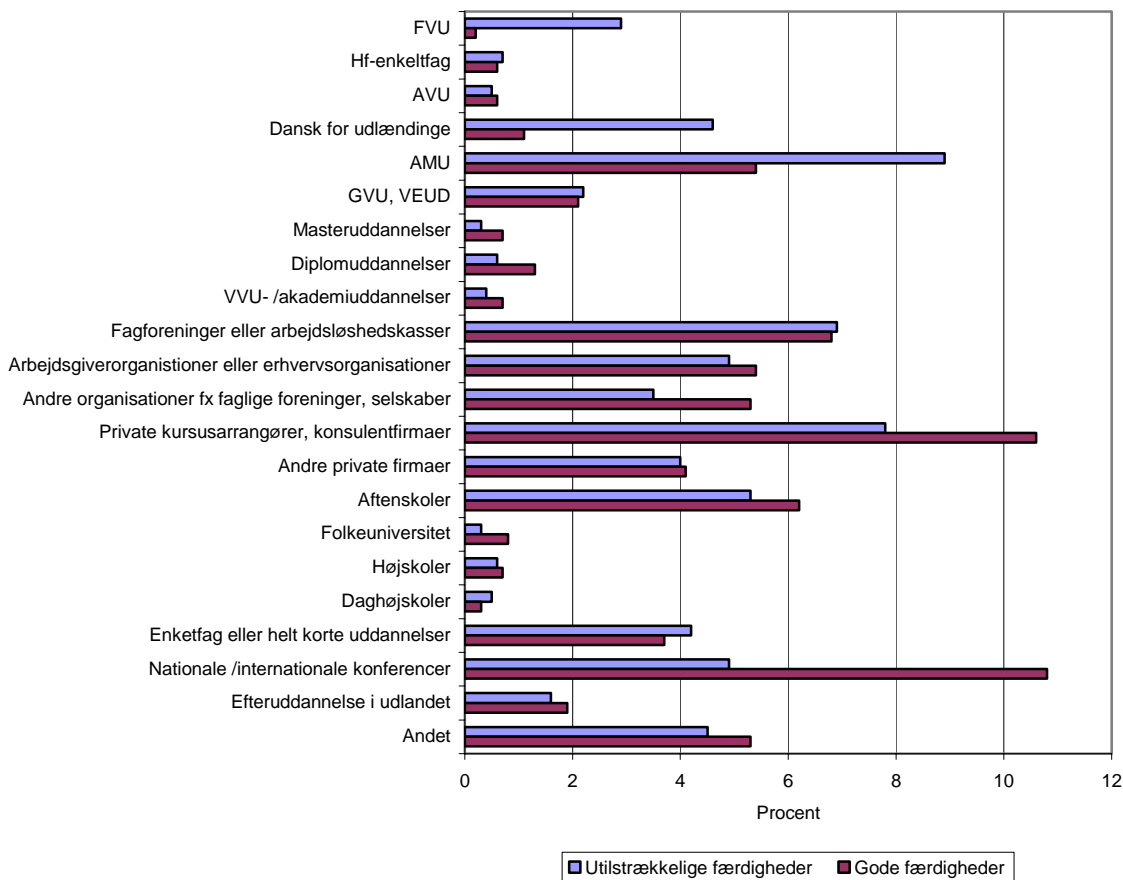
I gennemsnit deltager de læsesvage ikke i voksen- og efteruddannelse i lige så høj grad som personer med gode læsefærdigheder. 58% af de læsesvage deltog i voksen- og efteruddannelse i 2004, mens det samme gjaldt for 68% af dem med gode læsefærdigheder (jf. fx figur 10.2). Totalt har 66% deltaget.

I figur 10.1 er deltagelsen i voksen- og efteruddannelse illustreret på det mest detaljerede niveau, som spørgeskemaet giver mulighed for, opdelt efter, om man har utilstrækkelige eller gode læsefærdigheder. Figuren giver et indtryk af, hvorvidt der er typer af voksen- og efteruddannelse, som i større eller mindre grad benyttes af personer med utilstrækkelige læsefærdigheder.

Man skal være opmærksom på, at figur 10.1 ikke viser andelen af gode og dårlige læsere på de forskellige typer uddannelser. Den viser, hvor stor andel af de gode og de dårlige læsere der har *benyttet* de forskellige typer uddannelser.

Figur 10.1

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter færdighedsniveau

Bem.: Figuren bygger på vægtede tal.

Det generelle indtryk fra figur 10.1 er, at personer med utilstrækkelige læsefærdigheder deltager i voksen- og efteruddannelse i mindre grad end personer med gode færdigheder. Forskellene er dog ikke ret store, og i de fleste tilfælde er de ikke signifikante. Det kan dog nævnes, at FVU, dansk for udlændinge og AMU benyttes af relativt flere af de læsesvage. Omvendt deltager relativt færre læsesvage i: masteruddannelser; diplomuddannelser; kurser arrangeret af andre organisationer fx faglige foreninger, selskaber, kurser arrangeret af private kursusarrangører, konsulentfirmaer og i nationale/internationale konferencer.

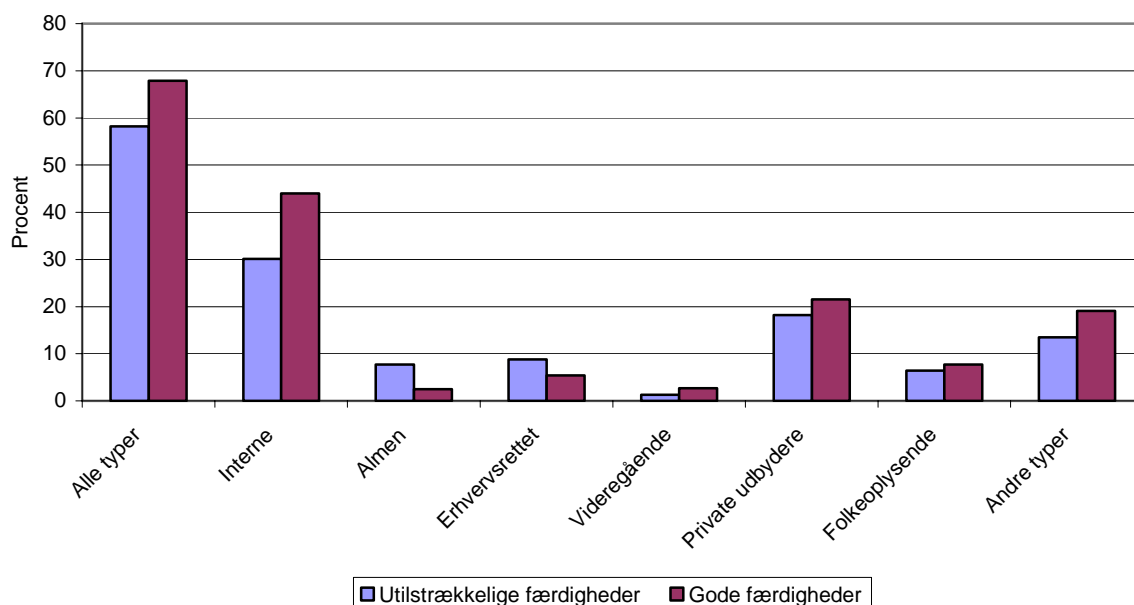
For en del af voksen- og efteruddannelserne gælder det, at andelen, der har deltaget i dem, er forholdsvis lille, hvilket er ensbetydende med et lavt deltagerantal. Et lavt deltagerantal vanskeliggør analyserne, hvorfor det, i stedet for at analysere uddannelsesstyperne enkeltvis, foretrækkes at benytte følgende grovere opdeling:

1. Internt på virksomheden
 - På nuværende eller tidligere virksomhed
2. Almen voksen- og efteruddannelse
 - Forberedende voksenundervisning (FVU)
 - Hf-enkeltfag
 - Almen voksenuddannelse (AVU) på VUC
 - Dansk for udlændinge på sprogcentre/sprogskoler
3. Erhvervsrettet voksen- og efteruddannelse
 - Arbejdsmarkedsuddannelse (AMU)
 - Grundlæggende voksenuddannelse (GVU) eller voksenerhvervsuddannelse (VEUD)

4. Voksen- og efteruddannelse på videregående niveau
 - Masteruddannelse
 - Diplomuddannelse (fx HD, ED)
 - VVU-uddannelse/akademiuddannelse (fx merkonom)
5. Voksen- og efteruddannelse hos private udbydere
 - Fagforeninger eller arbejdsløshedskasser
 - Arbejdsgiverorganisationer eller erhvervsorganisationer
 - Andre organisationer fx faglige foreninger, selskaber
 - Private kursusarrangører, konsulentfirmaer o.l.
 - Andre typer private firmaer
6. Folkeoplysende undervisning
 - Fritidsundervisning på aftenskoler
 - Folkeuniversitet
 - Højskoler
 - Daghøjskoler
7. Andet
 - Enkeltfag eller helt korte uddannelser på offentlige uddannelsesinstitutioner som fx handelsskoler, tekniske skoler, handelshøjskoler, seminarier eller universiteter
 - Nationale eller internationale konferencer
 - Kurser eller efteruddannelse i udlandet
 - Anden undervisning eller kurser end allerede nævnt.

I dette notat analyseres hovedsagelig omfanget af voksen- og efteruddannelse i kategorierne 1-5. Deltagelsen i voksen- og efteruddannelse ved benyttelse af den grovere opdeling fremgår af figur 10.2.

Figur 10.2
Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter færdighedsniveau

Bem.: Figuren bygger på vægtede tal.

De typer voksen- og efteruddannelse, som flest har benyttet, er interne kurser på virksomheden

og kurser hos private udbydere. Andelen af de gode læsere, der har benyttet disse kurser, er dog højere (44 hhv. 22%) end blandt personer med utilstrækkelige læsefærdigheder (30 hhv. 18%). Almen og erhvervsrettet voksen- og efteruddannelse er mere benyttet blandt personer med utilstrækkelige læsefærdigheder (8 hhv. 9%) end blandt de gode læsere (3 hhv. 5%). Den eneste type voksen- og efteruddannelse, som benyttes i lige høj grad af personer med utilstrækkelige og personer med gode læsefærdigheder, er den folkeoplysende.

Der er forskel i voksen- og efteruddannelsesmønstret afhængig af, om man er lønmodtager, ledig eller selvstændig/medhjælpende. Blandt lønmodtagerne er andelen, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse højest (70%). Herefter følger de ledige og de selvstændige (ca. 48%). De tre gruppers deltagelse, opdelt efter om man har utilstrækkelige eller gode læsefærdigheder, ses af tabel 10.1.

Kategoriseringen i selvstændig, lønmodtager og ledig knytter sig til tilstanden på interviewtidspunktet (februar-maj, 2005), mens deltagelsen i voksen- og efteruddannelse knytter sig til kalenderåret 2004. En konsekvens af denne uoverensstemmelse er fx, at ledige kan have deltaget i kurser internt på en virksomhed.

Tabel 10.1

Andel, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse opdelt efter færdighedsniveau og arbejdsmarkedsstatus. Procent

Arbejds- markeds- status	Læse- færdig- heder	Voksen- og efteruddannelsestype						Antal
		Alle typer	Interne	Almen	Erhvervs- rettet	Videre- gående	Private	
Løn- modtagere	Svage	62,4	38,3	6,8	8,8	1,4	19,1	1.043
	Gode	71,5	51,4	2,1	5,1	3,0	21,4	5.566
Ledige	Svage	43,5	3,9	15,5	10,5	0,9	8,5	147
	Gode	50,5	8,3	6,6	9,5	1,2	19,4	421
Selvstæn- dige/med- hjælpende	Svage	45,2	0,8	1,9	6,3	0,6	26,7	107
	Gode	47,9	1,6	2,6	3,9	1,4	24,0	457
I alt								7.741

Blandt lønmodtagerne ses de største forskelle i deltagelse i voksen- og efteruddannelse. Ser man på alle typer uddannelse under ét, deltager en større andel af lønmodtagerne med gode færdigheder i voksen- og efteruddannelse (72%). Andelen af gode læsere, der deltager i interne kurser på virksomheden (51%), og i VEU på videregående niveau (3%), er højere end den er blandt lønmodtagere med utilstrækkelige læse-stave-færdigheder. Omvendt er andelen af lønmodtagere, der har deltaget i almen (7%) eller erhvervsrettet (9%) VEU højere blandt lønmodtagere med utilstrækkelige læse-stave-færdigheder end blandt lønmodtagere med gode færdigheder.

For de ledige er der kun en lille forskel i den generelle deltagelse, men dette dækker over forskellig deltagelse i de forskellige uddannelsestyper. Andelen af ledige med utilstrækkelige læse-stave-færdigheder er større, når det gælder deltagelse i almen VEU (16%). De ledige med gode færdigheder deltager oftest i kurser hos private udbydere (19%), og en relativ stor andel af dem (8%) har deltaget i interne kurser på en virksomhed.

Blandt selvstændige/medhjælpende er der stort set ikke forskel, hverken i deltagelsen i de forskellige typer eller i deltagelsen i voksen- og efteruddannelse generelt. De selvstændige benytter hovedsagelig voksen- og efteruddannelse udbudt af private kursusudbydere.

11. Faktorer, der virker fremmende for læsesvages deltagelse i VEU

I dette kapitel skal vi se nærmere på fremmende faktorer for læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse. Analysen tager udgangspunkt i udvalgte spørgsmål vedrørende jobsituation,

personlige motiver og i spørgsmål om, hvem der evt. opfordrede vedkommende til at deltage. Som i de øvrige analyser på brugersurvey 2004 i dette notat omfattes alene personer i arbejdsstyrken, mens personer uden for arbejdsstyrken ikke indgår. En anden afgrænsning er, at der er fokus på offentligt tilbudte voksen- og efteruddannelser. Derimod indgår interne kurser på arbejdspladserne ikke.

Hvordan belyses fremmede faktorer for læsesvages deltagelse i voksen- og efteruddannelse?
Fra brugersurvey 2004 er det nedenstående spørgsmål – benævnt »fremmede faktorer« – der er centrale ved belysningen af, hvorfor læsesvage deltager i voksen- og efteruddannelse. Disse spørgsmål går igen for hver uddannelse, der spørges til i spørgeskemaet, jf. SFI 2005.

I. Hvorfor deltog De? Var det ...

- fordi De var nyansat?
- fordi det var nødvendigt i Deres job?
- fordi De fik nye arbejdsopgaver?
- fordi De gerne ville blive bedre til Deres arbejde?
- fordi der ikke var så meget at lave i Deres job?
- fordi De ønskede bedre mulighed for at beholde Deres job?

II. Deltog De ...

- for at udvikle Dem personligt?
- for at vedligeholde Deres viden og kunnen?
- for at få mere uddannelse efter kurset?
- for at få bedre jobmuligheder i fremtiden?

III. Tog De selv initiativ til at deltage?

IV. Var der nogen, der opfordrede Dem til at deltage eller krævede det, for eksempel:

- Deres arbejdsgiver eller nærmeste leder?
- kollega(er)?
- familie/bekendte?
- sagsbehandler i kommune?
- arbejdsformidlingen?
- fagforening, arbejdsløshedskasse?
- uddannelsesinstitution?
- andre?

En del personer (ca. 30%) har gennemført mere end et kursus inden for det seneste år. Da den samme person kan have forskellige motiver for deltagelse i, og forskelligt udbytte af, forskellige kurser, er det derfor nødvendigt, at gennemføre analyserne på kursusniveau i stedet for på personniveau.

Analysernes tilrettelæggelse

Analyserne gennemføres i følgende trin:

- Først præsenteres resultater inden for følgende uddannelsesområder: Almen VEU, Erhvervsrettet VEU, Privat VEU, Videregående VEU og Intern VEU. Da det viser sig kun at være i få sammenhænge, at de læsesvage og de ikke-læsesvages besvarelser adskiller sig, præsenteres resultaterne i tabeller, hvor der ikke skelnes mellem de to grupper. Hvor der er forskelle i besvarelserne mellem de læsesvage og de ikke-læsesvage, fremhæves disse i teksten.

- Uddannelsesområderne sammenlægges, og der gennemføres analyser i forhold til udvalgte baggrundskarakteristika: køn, alder, sektor mv. blandt de læsesvage. Hvor der er forskelle mellem uddannelsesområderne, fremhæves disse i teksten.

11.1 Almen VEU

De væsentligste begrundelser for deltagelse i almen VEU er ønsket om at blive bedre til ens arbejde, dernæst at det var nødvendigt i jobbet, og endelig begrundet en fjerdedel deltagelsen med, at de ønskede at bedre mulighederne for at beholde deres job, jf. tabel 11.1. Almen voksenuddannelse anses således for at være central i jobsammenhæng i mere generel forstand. Derimod synes specifikke ændringer i arbejdet, eller det, at man er nyansat, ikke at være væsentlige begrundelser for deltagelse i almen VEU, hvilket forekommer indlysende, da almen voksenuddannelse netop ikke er specifikt fagligt rettet. Når der senere ses på erhvervsrettet VEU, vil det fremgå, at netop disse to begrundelser der er langt væsentligere.

Mangel på arbejdsopgaver synes kun meget sjældent at være argumentet for deltagelse i almen VEU.

Tabel 11.1

Andel på almen VEU, der angiver følgende grunde til kursusdeltagelse. Procent

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
Fordi De var nyansat	5	53	42	100	215
Fordi det var nødvendigt i Deres job	28	34	39	101	216
Fordi De fik nye arbejdsopgaver	12	50	39	101	215
Fordi De gerne vil blive bedre til Deres arbejde	33	31	35	99	216
Fordi der ikke var så meget at lave i Deres job	5	55	40	100	215
Fordi De ønskede bedre mulighed for at beholde Deres job	25	37	39	101	216

Mellem de læsesvage og de ikke-læsesvage er der kun grund til at nævne to ting. Flere – 17% – læsesvage angiver, at kursusdeltagelsen var begrundet i nye arbejdsopgaver, ligesom flere – 29% - nævner ønsket om at kunne beholde jobbet som grund for deltagelsen. Dette antyder, at de læsesvage er en mere sårbar gruppe end de gode læsere og derfor oftere deltager i almen voksenuddannelse for at klare omstillingerne på arbejdspladsen.

Selv om forholdsvis mange begrundet deltagelsen i almen VEU med argumenter i relation til arbejdet, er det trods alt langt flere, der begrundet deltagelsen med udgangspunkt i personlige forhold, herunder jobmuligheder på længere sigt. Over tre fjerdedele begrundet deltagelsen med ønsket om personlig udvikling og over halvdelen med henholdsvis ønsket om at vedligeholde viden og kunnen og med ønsket om at få bedre jobmuligheder i fremtiden, jf. tabel 11.2.

Tabel 11.2**Andel, der motiverer deltagelsen med følgende. Procent**

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
For at udvikle Dem personligt	81	16	3	100	214
For at vedligeholde Deres viden og kunnen	59	30	11	100	215
For at få mere uddannelse efter kurset	50	43	7	100	208
For at få bedre jobmuligheder i fremtiden	69	26	6	101	214

Væsentlig flere – 59% – svage læsere motiverer deltagelsen med ønsket om mere uddannelse efter kurset og med ønsket om at få bedre jobmuligheder i fremtiden – 82%. Dette er tilsyneladende udtryk for en betydelig bevidsthed om, at uddannelse er vigtig for at kunne klare sig på fremtidens arbejdsmarked. Men igen: det er meget få svage læsere, der deltager i almen voksenuddannelse. Men de, der gør det, giver indtryk af en stor bevidsthed om, hvorfor de gør det.

Med hensyn til, hvem der motiverer til deltagelse, kan tabel 11.3., og 11.4. ses under ét. Det fremgår, at det er den personlige motivation, der klart betyder mest. Deltagelse i almen voksenuddannelse er således sjældent begrundet i arbejdsgivers initiativ på trods af, at ganske mange er motiveret i deltagelsen ud fra arbejdsmæssige forhold.

Tabel 11.3**Andel, der selv tog initiativ til kursusdeltagelsen. Procent**

	Andel	Antal
Ja	72	161
Ja, delvis	10	20
Nej	18	33
Total	100	214

72% vurderer således, at de selv har taget initiativet og kun 15% mener, at deres arbejdsgiver har opfordret til deltagelsen.

Mellem de læsesvage og de gode læsere er der en forskel, som er markant: langt flere svage læsere – mere end hver tredje – er blevet opfordret til deltagelsen af en sagsbehandler i kommunen.

Tabel 11.4.**Andel, der blev opfordret af følgende. Procent**

	Opfordrede/krævede	Nej, ingen af delene	Ved ikke/irrelevant	I alt	Antal
Arbejdsgiver eller nærmeste leder	15	73	12	100	217
Kollega(er)	3	77	20	100	217
Familie/bekendte	14	72	15	101	217
Sagsbehandler i kommunen	18	60	22	100	217
Arbejdsformidlingen	4	74	22	100	218
Fagforening, arbejdsløshedskasse	1	76	22	99	218
Uddannelsesinstitution	2	75	24	101	218
Andre	5	76	19	100	218

Sammenfattende må almen VEU vurderes at spille en væsentlig rolle for deltagerne. De er således motiveret for deltagelsen både ud fra arbejdsmæssige forhold og i høj grad ud fra personlige og fremtidige muligheder på arbejdsmarkedet. Hvis udbyttet svarer til motiverne, og flere kunne motiveres til deltagelse, må almen VEU anses for centralt på voksenuddannelsesområdet. De svage læsers motivation for deltagelse svarer på mange områder til de gode læsers. Men flere svage læsere begrundede deltagelsen i almen voksenuddannelse med ønsket om at blive bedre til at klare nye udfordringer på arbejdet og på fremtidens arbejdsmarked.

11.2 Erhvervsrettet VEU

I dette afsnit ses på motiverne for deltagelse i erhvervsrettet VEU ud fra helt tilsvarende spørgsmål, som i det foregående vedrørende almen VEU. Det kan indledningsvis næves, at der på færre områder kan ses forskelle i motiveringen for deltagelsen, når der ses på erhvervsrettet VEU sammenlignet med almen VEU.

Tabel 11.5**Andel på erhvervsrettet VEU, der angiver følgende grunde til kursusdeltagelse. Procent**

	Vigtig/ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/irrelevant	I alt	Antal
Fordi De var nyansat	7	78	15	100	590
Fordi det var nødvendigt i Deres job	52	34	14	100	593
Fordi De fik nye arbejdsopgaver	26	60	14	100	588
Fordi De gerne vil blive bedre til Deres arbejde	58	28	13	99	590
Fordi der ikke var så meget at lave i Deres job	9	77	14	100	590
Fordi De ønskede bedre mulighed for at beholde Deres job	34	52	14	100	591

Den relative betydning af de forskellige begrundelser svarer til dem, vi så under almen VEU, men de enkelte faktorer tillægges større betydning. Over halvdelen begrundede deltagelsen med ønsket om at blive bedre til arbejdet, eller med at det var nødvendigt i jobbet. En tredjedel med, at de

ønskede at forbedre mulighederne for at beholde jobbet.

Mellem de læsesvage og de gode læsere er der ingen sikre statistiske forskelle.

Tabel 11.6

Andel, der motiverer deltagelsen med følgende. Procent

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
For at udvikle Dem personligt	70	28	2	100	589
For at vedligeholde Deres viden og kunnen	67	32	2	100	590
For at få mere uddannelse efter kurset	37	61	2	100	582
For at få bedre jobmuligheder i fremtiden	58	41	1	100	590

Fra de begrundelser, vi så under almen VEU, ses ikke store forskelle i begrundelserne for deltagelse i erhvervsrettet VEU i forbindelse med disse personlige og generelle begrundelser. Og det kan umiddelbart undre, at så mange deltager i erhvervsrettet VEU med henblik på personlig udvikling. I forbindelse med almen VEU var det kun lidt flere, nemlig 81%. Der er ingen statistisk sikre forskelle mellem læsesvage og gode læsere.

Tabel 11.7

Andel, der selv tog initiativ til kursusdeltagelsen. Procent

	Andel	Antal
Ja	56	332
Ja, delvis	14	84
Nej	30	177
Total	100	593

Over halvdelen af deltagerne i erhvervsrettet VEU har selv taget initiativ til deltagelsen. I forbindelse med almen VEU var det væsentlig flere. Mellem de læsesvage og de gode læsere er der ingen forskel. Lidt færre dårlige læsere svarer dog ”Ja, delvis”, og lidt flere svage læsere angiver, at de ikke selv har taget initiativ til deltagelsen.

Tabel 11.8**Andel, der blev opfordret af følgende. Procent**

	Opfordrede/krævede	Nej, ingen af delene	Ved ikke/irrelevant	I alt	Antal
Arbejdsgiver eller nærmeste leder	44	50	6	100	592
Kollega(er)	8	80	12	100	592
Familie/bekendte	4	84	12	100	593
Sagsbehandler i kommunen	2	78	20	100	592
Arbejdsformidlingen	9	74	18	101	594
Fagforening, arbejdsløshedskasse	7	76	17	100	594
Uddannelsesinstitution	2	79	19	100	593
Andre	3	81	16	100	593

Næsten halvdelen af deltagerne i erhvervsrettet voksenuddannelse er blevet opfordret til deltagelsen af en arbejdsgiver. I forbindelse med almen voksenuddannelse var det kun 15%.

Der er ingen forskelle mellem læsesvage og gode læsere, ud over at flere læsesvage er blevet opfordret af sagsbehandler i kommunen. Tendensen er dog svag og sås også i forbindelse med almen VEU – i begge tilfælde er tendensen statistisk sikker.

11.3 Privat VEU

Privat VEU, ubudt af fx fagforeninger, arbejdsgiverorganisationer, konsulentfirmaer mv., omfatter som VEU-kategori den næststørste aktivitet. Motiverne for deltagelse ser vi på i dette afsnit.

Tabel 11.9**Andel på privat udbudt VEU, der angiver følgende grunde til kursusdeltagelse. Procent**

	Vigtig/ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/irrelevant	I alt	Antal
Fordi De var nyansat	4	76	20	100	1.699
Fordi det var nødvendigt i Deres job	56	33	11	100	1.706
Fordi De fik nye arbejdsopgaver	26	61	13	100	1.703
Fordi De gerne vil blive Bedre til Deres arbejde	70	19	11	100	1.705
Fordi der ikke var så meget at lave i Deres job	2	82	16	100	1.704
Fordi De ønskede bedre mulighed for at beholde Deres job	28	56	15	99	1.701

Igen ses, at ønsket om at blive bedre til ens arbejde er den væsentligste begrundelse for deltagelsen. Næsten ingen begrundes deltagelsen med mangel på arbejde.

Mellem de læsesvage og de gode læsere er ingen væsentlige forskelle. Forholdsvis flere læsesvage deltog dog, fordi de var nyansatte.

Tabel 11.10**Andel, der motiverer deltagelsen med følgende**

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
For at udvikle Dem personligt	72	24	5	101	1.704
For at vedligeholde Deres viden og kunnen	71	23	6	100	1.697
For at få mere uddannelse efter kurset	26	66	8	100	1.696
For at få bedre jobmuligheder i fremtiden	41	52	8	101	1.693

Også når det drejer sig om privat VEU, udtrykker mange, at motivet er personlig udvikling. Men lige så mange ønsker gennem den private kursusdeltagelse at vedligeholde deres viden og kunnen. Mellem de læsesvage og de gode læsere ses ingen forskel.

Tabel 11.11**Andel, der selv tog initiativ til kursusdeltagelsen. Procent**

	Andel	Antal
Ja	63	1.078
Ja, delvis	14	241
Nej	23	380
I alt	100	1.699

Næsten to tredjedele tog selv initiativet til deltagelsen i privat VEU, hvilket tilnærmelsesvis svarer til, hvad vi så i forbindelse med almen og erhvervsrettet VEU. Mellem de læsesvage og de gode læsere ses en lille forskel: færre – 54% – af de svage læsere har selv taget initiativet.

Tabel 11.12**Andel, der blev opfordret af følgende. Procent**

	Opfordrede/krævede	Nej, ingen af delene	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
Arbejdsgiver eller nærmeste leder	35	56	9	100	1.705
Kollega(er)	12	77	12	101	1.702
Familie/bekendte	4	85	11	100	1.702
Sagsbehandler i kommunen	1	73	26	100	1.701
Arbejdsformidlingen	4	71	25	100	1.702
Fagforening, arbejdsløshedskasse	8	69	23	100	1.702
Uddannelsesinstitution	1	74	25	100	1.702
Andre	3	77	21	101	1.702

I forbindelse med erhvervsrettet VEU (tabel 11.8) blev 44% opfordret af arbejdsgiver. I forbindelse med privat VEU er det kun 35%.

Hvad angår deltagelse i privat VEU, spiller opfordring/krav fra en sagsbehandler i kommunen (et forhold som havde betydning for deltagelsen i almen og erhvervsrettet VEU) ingen væsentlig rolle for de læsesvage sammenlignet med de ikke-læsesvage.

11.4 Videregående VEU

Der er kun 210 uddannelsesforløb på videregående VEU, hvoraf 19 knyttes til svage læsere. Det betyder, at der ikke med statistisk sikkerhed kan foretages sammenligninger mellem de læsesvage og de gode læsere.

Tabel 11.13

Andel på videregående VEU, der angiver følgende grunde til kursusdeltagelse. Procent

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
Fordi De var nyansat	4	78	18	100	208
Fordi det var nødvendigt i Deres job	33	53	13	99	208
Fordi De fik nye arbejds- opgaver	22	64	14	100	207
Fordi De gerne vil blive bedre til Deres arbejde	75	15	10	100	208
Fordi der ikke var så meget at lave i Deres job	5	81	14	100	208
Fordi De ønskede bedre mu- lighed for at beholde Deres job	36	51	13	100	208

Også her ser vi den samme relative vægtning af begrundelserne for at deltage i videregående VEU, som vi har set under de andre typer af VEU. Tre fjerdedele begrundes deltagelsen med, at de gerne vil blive bedre til deres arbejde. Og som ved de andre typer af VEU: meget få begrundes deltagelsen med, at de var nyansatte, eller med, at der ikke var så meget at lave i deres job.

Tabel 11.14

Andel, der motiverer deltagelsen med følgende. Procent

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
For at udvikle Dem per- sonligt	88	9	3	100	208
For at vedligeholde Deres viden og kunnen	75	21	4	100	208
For at få mere uddannelse efter kurset	49	43	8	100	205
For at få bedre jobmulig- heder i fremtiden	84	13	4	101	208

For deltagerne i videregående VEU spiller personlig udvikling også en – endda meget stor – rolle for motivationen for deltagelse. Men også de fremtidige jobmuligheder er en stærkt motiverende faktor.

Tabel 11.15**Andelen, der selv tog initiativ til kursusdeltagelsen. Procent**

	Andel	Antal
Ja	87	182
Ja, delvis	8	17
Nej	5	10
I alt	100	209

Blandt deltagerne i videregående VEU har deltagerens eget initiativ en afgørende betydning. Og der er ikke forskel mellem dem med svage læsefærdigheder og dem, der ikke er svage læsere.

Tabel 11.16**Andel, der blev opfordret af følgende. Procent**

	Opfordrede/krævede	Nej, ingen af delene	Ved ikke/irrelevant	I alt	Antal
Arbejdsgiver eller nærmeste leder	25	67	8	100	208
Kollega(er)	10	79	11	100	207
Familie/bekendte	10	77	13	100	207
Sagsbehandler i kommunen	1	69	30	100	207
Arbejdsformidlingen	2	67	31	100	207
Fagforening, arbejdsløshedskasse	2	69	29	100	207
Uddannelsesinstitution	4	70	27	101	207
Andre	1	74	24	99	207

Sammenlignet med fx deltagerne i erhvervsrettet VEU er det forholdsvis få, der er blevet opfordret af deres arbejdsgiver til deltagelse i videregående VEU. Samlet set er deltagerne i videregående VEU ikke i særlig stor udstrækning blevet opfordret til deltagelse. Da der er meget få svage læsere, er der ikke grundlag for med statistisk sikkerhed at udtale sig om forskelle mellem svage og ikke svage læsere.

11.5 Intern VEU

VEU internt på virksomheden omfatter i brugersurvey 3.489 kursusforløb og udgør i undersøgelsen dermed det største VEU-aktivitetsområde.

Tabel 11.17**Andel på intern VEU, der angiver følgende grunde til kursusdeltagelse. Procent**

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
Fordi De var nyansat	7	93	-	100	3.472
Fordi det var nødvendigt i Deres job	83	17	-	100	3.480
Fordi De fik nye arbejds- opgaver	36	64	-	100	3.477
Fordi De gerne vil blive Bedre til Deres arbejde	80	20	-	100	3.476
Fordi der ikke var så meget at lave i Deres job	3	97	-	100	3.478
Fordi De ønskede bedre mu- lighed for at beholde Deres job	38	62	-	100	3.465

Bem.: ”-” betyder, at dette svar ikke er afgivet af nogen.

Flere af de svage læsere (10 %) – sammenlignet med de gode læsere – begrundede deltagelsen med, at de var nyansatte, mens færre af dem (31 %) begrundede deltagelsen med, at de fik nye arbejdsopgaver.

Færre af de svage læsere (73 %) – sammenlignet med de gode læsere – begrundede deltagelsen med, at de gerne vil blive bedre til deres arbejde. Faktisk: flere af de svage læsere begrundede *ikke* deltagelsen med ønsket om at blive bedre til deres arbejde.

Tabel 11.18**Andel, der motiverer deltagelsen med følgende. Procent**

	Vigtig/ ret vigtig	Ikke grunden	Ved ikke/ irrelevant	I alt	Antal
For at udvikle Dem per- sonligt	74	26	-	100	3.472
For at vedligeholde Deres viden og kunnen	79	21	-	100	3.478
For at få mere uddannelse efter kurset	29	71	-	100	3.462
For at få bedre jobmulig- heder i fremtiden	38	62	-	100	3.459

Bem.: ”-” betyder, at dette svar ikke er afgivet af nogen.

Lidt flere af de gode læsere angiver ønsket om at vedligeholde viden og kunnen som grund til deltagelsen.

Lidt flere af de svage læsere angiver ikke personlig udvikling som begrundelse for deltagelse. Flere af de svage læsere (43 %) begrundede deltagelsen med ønsket om at få bedre jobmuligheder i fremtiden.

Tabel 11.19**Andel, der selv tog initiativ til kursusdeltagelsen. Procent**

	Andel	Antal
Ja	36	1.298
Ja, delvis	21	725
Nej	43	1.463
I alt	100	3.486

Der er færre svage læsere (32 %), der selv har taget initiativet, og andelen af svage læsere, der ikke har taget initiativ, er højere.

Tabel 11.20**Andel, der blev opfordret af følgende. Procent**

	Opfordrede/krævede	Nej, ingen af delene	Ved ikke/irrelevant	I alt	Antal
Arbejdsgiver eller nærmeste leder	72	27	1	100	3.479
Kollega(er)	14	80	6	100	3.484
Familie/bekendte	2	87	11	100	3.484
Sagsbehandler i kommunen	0	75	25	100	3.483
Arbejdsformidlingen	0	75	25	100	3.483
Fagforening, arbejdsløshedskasse	1	75	24	100	3.483
Uddannelsesinstitution	1	74	25	100	3.482
Andre	1	79	19	99	3.482

Bem.: "0" bruges i betydningen "under 0,5%".

Intern VEU benyttes stort set kun efter opfordring/krav fra arbejdsgiver eller kollega(er) og der er ikke forskelle imellem svage læsere og gode læsere. Andelen, der deltager på opfordring af andre end arbejdsgiver eller kollegaer, er så lille, at man ikke med sikkerhed kan vurdere, om der er forskelle imellem læsesvage og gode læsere.

11.6 Læsesvages motivation for deltagelse i VEU i forhold til baggrundskarakteristika

Når vi i det følgende ser på motivation og baggrund for deltagelse i VEU, ses der på deltagere uafhængig af, hvilken type VEU deltagelsen gælder. Havde analysen været opdelt på typer af VEU, ville materialet blive for tyndt. I en række tilfælde kan der ikke identificeres væsentlige forskelle mellem forskellige grupper i relation til fx ansættelsessektor, køn og uddannelse. Det er i den forbindelse vigtigt at være meget opmærksom på, at resultaterne ikke kan generaliseres til fx hele aldersgrupper. Hvis fx de ældre deltagere er lige så motiverede som de yngre, kan ikke deraf sluttes, at ældre generelt er lige så motiverede som yngre. Sagen er jo den, at langt flere yngre deltagere i VEU.

Som i den foregående del af dette kapitel belyses motivationen og baggrunden for deltagelsen ud fra de spørgsmål, som kapitlet indledes med.

I analysen i dette afsnit ses alene på de læsesvages motivation og baggrund for deltagelse i VEU i forhold til en række centrale baggrundsvariabler. Fremstillingen er tilrettelagt således, at der alene fremhæves forskelle i besvarelsen af et givet spørgsmål i forhold til baggrunds faktorer. Kommenteres et spørgsmål ikke, er det udtryk for, at der ikke kan iagttages forskelle mellem de forskellige grupper, fx ansatte i de forskellige sektorer, køn, uddannelse og alder.

Stillingskategori og motivation for deltagelse

I dette afsnit ses på, om motivationen og baggrunden for deltagelse hænger sammen med deltagerens arbejdsmarkedsstatus, dvs. om de er: selvstændige/medhjælpende ægtefæller, lønmodtagere eller ledige/aktiverede.

Væsentligt færre ledige – 29% mod 70% i gennemsnit – angiver, at de deltog, fordi det var *nødvendigt i deres (daværende) job*.

Med hensyn til begrundelsen *nye arbejdsopgaver* ses færre selvstændige og ledige med bekræftende svar – i begge tilfælde 9% mod et gennemsnit på 29%. Blandt de selvstændige angiver forholdsvis mange – 11% mod 5% af alle – at begrundelsen nye arbejdsopgaver ikke var relevant for dem.

Blandt de ledige er andelen, der angiver, at de deltog for at *blive bedre til deres arbejde*, forholdsvis lille – 32% imod et gennemsnit på 68%. Tilsvarende svarer en stor del af de ledige (60%), at det at blive bedre til deres arbejde *ikke* var grunden til deltagelse. Andelen af de selvstændige, der giver dette svar, er forholdsvis lille (12%).

Der er ikke tegn på forskelle imellem de tre grupper, når man ser på, om deltagelsen var resultat af, at *der ikke var så meget at lave i respondenternes job*.

Ikke overraskende er andelen, der begrundede deltagelse med ønsket om at *beholde deres job* lavest blandt de selvstændige. Kun 11% af de selvstændige – imod 39% i gennemsnit – angiver, at ønsket om at beholde jobbet var en vigtig eller ret vigtig grund til deltagelse. I overensstemmelse hermed angiver forholdsvis mange selvstændige, at ønsket om at beholde jobbet ikke var grunden til deltagelse (75%) eller, at spørgsmålet ikke er relevant for dem (15%). Der er ikke tegn på forskelle imellem lønmodtagere og ledige.

Når der ses på initiativet til at deltage, svarer lidt flere selvstændige ja til, at det sker på *eget initiativ*.

I det følgende ser vi på, om der er forskelle med hensyn til, hvem der opfordrede til deltagelse. Som forventeligt er der væsentligt færre selvstændige – 14% mod 53% i gennemsnit – der svarer bekræftende på, at de er blevet *opfordret af arbejdsgiver eller nærmeste leder*. Blandt de ledige er andelen, der er blevet opfordret af en arbejdsgiver eller af deres nærmeste leder også forholdsvis lav (15%). En forholdsvis stor andel af lønmodtagerne (59%) deltog, fordi deres arbejdsgiver opfordrede til/krævede det.

Kun godt 1% af de ledige – mod et gennemsnit på 12% – svarer, at de blev *opfordret til deltagelse af kolleger*.

I gennemsnit angiver ca. 6%, at de *deltog på opfordring fra familie/bekendte*. Men der er tydelige forskelle imellem de tre grupper. Blandt selvstændige og ledige svarer godt 15%, at de blev opfordret til deltagelse af familie/bekendte, mens det samme kun gælder for godt 4% af lønmodtagerne.

Deltagelse på opfordring af en sagsbehandler i kommunen er en vigtig årsag blandt de ledige. Hele 46% af de ledige – imod et gennemsnit på 6% – angiver opfordring fra en sagsbehandler i kommunen som årsag til deltagelse. Blandt selvstændige og lønmodtagere giver kun ca. 2% denne grund.

Det samme billede ses, når det undersøges, hvor mange der deltog efter opfordring fra arbejdsformidlingen. Ca. 22% af de ledige angiver denne grund, hvor det kun gælder 2 hhv. 3% af de selvstændige og lønmodtagerne.

Forholdsvis mange ledige – 12% mod et gennemsnit på 5% – angiver, at de deltog efter opfordring fra fagforening eller arbejdsløshedskasse.

Køn

Der kan kun identificeres meget få kønsforskelle i de læsesvages motivation og baggrund for deltagelse i VEU.

Men der er en tendens til, at kvinder i højere grad deltager i VEU, *fordi de er nyansatte*. Færre kvinder (68%) end mænd (83%) angiver således, at det *ikke* var fordi de var nyansatte, at de

deltog i VEU.

Andelen, der angiver, at *bedre mulighed for at beholde jobbet* var en vigtig grund til deres deltagelse i VEU, udgør 36%. Andelen er dog noget lavere blandt kvinder (31%).

Med hensyn til, om der var nogen, der opfordrede til at deltage eller krævede det, er der en svag tendens til, at lidt flere mænd, 57%, mod 45% kvinder, svarer, at deres *arbejdsgiver eller nærmeste leder har opfordret til eller krævet deltagelsen*.

Blandt mændene udgør andelen, der deltog efter opfordring fra en sagsbehandler i kommunen, 4%, mens den blandt kvinder er lidt højere, nemlig 10%.

Uddannelse

Ligeledes gælder det, når vi ser på uddannelse, at kun i forhold til få spørgsmål kan der ses forskelle i motivation og baggrund for deltagelse blandt de læsesvage i relation til uddannelse.

Der er en meget svag tendens til, at flere – 12% mod et gennemsnit på 8% – af de ufaglærte begrundede deltagelsen med, at de er nyansatte. En forklaring kan tænkes at være, at mobiliteten blandt ufaglærte er højere end blandt andre uddannelsesgrupper.

Blandt personer med gymnasial uddannelse ses en meget svag tendens til at flere (37%) begrundede deltagelse i VEU med, at *de fik nye arbejdsopgaver*. I gennemsnit begrundede 27% deltagelse i VEU med nye arbejdsopgaver. Blandt personer med kort videregående uddannelse ses det omvendte forhold, nemlig at forholdsvis få begrundede deltagelse i VEU med nye arbejdsopgaver.

Der er forholdsvis få med gymnasial uddannelse (34% mod 54% i gennemsnit), der angiver, at det *ikke* var ønsket om *bedre mulighed for at beholde deres job*, der var grunden til deltagelse. Blandt personer med mellemlang videregående/bachelor uddannelse begrundede en forholdsvis lille andel (21%) deltagelse i VEU med ønsket om bedre muligheder for at beholde jobbet.

I forhold til, om deltagerne er blevet opfordret til deltagelse i VEU, ses at lidt flere ufaglærte – 6% mod et gennemsnit på 3% – er blevet *opfordret af en sagsbehandler i kommunen/arbejdsformidlingen*. Blandt faglærte er andelen, der *ikke* er blevet opfordret, forholdsvis høj (79%). Desuden ses en tendens til, at personer med gymnasial uddannelse forholdsvis ofte deltager i VEU på opfordring af en sagsbehandler i kommunen (der er dog ikke ret mange observationer).

En forholdsvis høj andel af de ufaglærte (7%) og en forholdsvis lav andel af personer med mellemlang videregående/bachelor uddannelse (1%) er blevet *opfordret til deltagelse af arbejdsformidlingen*.

Alder

Selv om der på enkelte områder er aldersforskelle med hensyn til motivation og baggrund for deltagelse, er det markant, at der på de fleste områder ikke kan ses aldersforskelle. De ældre arbejdstagere er således lige så motiverede som de yngre. I det følgende trækkes der områder frem, hvor der ses aldersmæssige forskelle, eller områder, hvor det er særlig interessant, at der ikke er forskelle.

Begrundelsen *nyansat* for deltagelse i VEU aftager – ikke bemærkelsesværdigt – med alderen. 21% af deltagerne i alderen 18-24 år giver denne begrundelse, mens det tilsvarende tal for personer i alderen 55-64 år er 3%. Forklaringen er naturligvis den enkle, at langt flere unge end ældre er nyansatte.

Ønsket om *personlig udvikling* som motivation for deltagelse – i gennemsnit 69% – i VEU gælder for alle uafhængig af alder. De ældre læsesvage arbejdstagere, der deltager i VEU, er således lige så motiverede for personlig udvikling som de yngre.

De 25-34-årige skiller sig ud, når det kommer til *vedligeholdelse af viden og kunnen* som begrundelse for deltagelse i VEU, da forholdsvis få (60% imod 69% i gennemsnit) benytter denne begrundelse.

Der ses en tæt sammenhæng mellem alder og begrundelsen om at få *mere uddannelse* efterfølgende. Jo ældre, jo mindre er det et motiverende perspektiv. 55% af de unge i alderen 18-24 år har dette motiv med deltagelsen. Det tilsvarende tal for de 55-64-årige er 23%.

Forventeligt ses den samme sammenhæng m.h.t. motivet om *bedre jobmuligheder i fremtiden*. 69% af de unge i alderen 18-24 år har dette motiv. Det tilsvarende tal for de 55-64-årige er 24%.

Der ses en svag tendens til sammenhæng mellem alder og deltagelse i VEU på opfordring af en sagsbehandler i kommunen, idet forholdsvis mange 25-34-årige (12%) og forholdsvis få 35-54-årige (4%) angiver dette. Samme tendens, dog ikke så stærk, ses omkring deltagelse på opfordring af arbejdsformidlingen og fagforening eller arbejdsløshedskasse.

12. Faktorer, der virker hæmmende for læsesvages deltagelse i VEU

I dette kapitel analyseres, hvad læsesvage i arbejdsstyrken selv har angivet som grund til, at de i 2004 ikke har deltaget i voksen- eller efteruddannelse. Analyserne omfatter dels grunden til, at nogle slet ikke har været på efteruddannelse i 2002, dels grunden til ikke at have været på efteruddannelse, selv om man mener at have brug for det.

I analyserne skelnes mellem selvstændige og medhjælpende ægtefæller, lønmodtagere og ledige på interviewtidspunktet i 2005, idet det antages, at grundene til ikke at have deltaget i efteruddannelse er forskellige for disse tre grupper.

12.1 Selvstændige

Knap halvdelen af de selvstændige har deltaget i en eller anden form for efteruddannelse i 2004, mens den anden halvdel altså ikke har. Der er ingen forskel på, hvor stor en andel af læsesvage og af ikke-læsesvage, der har deltaget i efteruddannelse.

Alle selvstændige – uanset om de har deltaget i efteruddannelse eller ikke i 2004 – er blevet spurgt, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag fx kursus – fx i forbindelse med det nuværende arbejde. Svarene på spørgsmålet fremgår af tabel 12.1.

Tabel 12.1

Selvstændige fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle selvstændige
Ja, i meget høj grad	10	9	9
Ja, i høj grad	10	10	10
Ja, i nogen grad	27	18	20
Nej, ikke særligt	26	31	30
Nej, slet ikke	27	32	31
I alt	100	100	100
Antal	104	452	556

p = 0,3

I alt ca. 60% af alle selvstændige er mest tilbøjelige til at vurdere, at de ikke har brug for mere efteruddannelse i dag. Der er ingen statistisk signifikant forskel på læsesvage og ikke-læsesvages vurdering af deres behov for efteruddannelse. Man kunne forstille sig, at deltagelse i efteruddannelse i 2004 spiller ind på vurderingen af behovet for efteruddannelse, men blandt læsesvage selvstændige har deltagelse i efteruddannelse i 2004 imidlertid ingen statistisk signifikant sammenhæng med vurderingen af behovet for efteruddannelse i dag.

Blandt dem, der vurderer, at de har et behov i dag, er den oftest angivne grund til, at de endnu ikke har fået en sådan uddannelse *arbejdspres, travlhed i arbejdet, eller at ingen kan overtage arbejdet*. I alt 46% angiver dette som den vigtigste grund, og det er den hyppigste grund blandt

både læsesvage og ikke-læsesvage selvstændige. Blandt læsesvage nævner 11% som den vigtigste grund, at *de ikke selv har råd*, mens 7% nævner, at *de ikke selv har taget initiativ til at komme på kursus eller uddannelse*. Ingen andre grunde nævnes af over 4% af de læsesvage. Populationen er for lille til blandt læsesvage at analysere, om fx køn, alder og uddannelse har betydning for, hvilken grund der er givet for ikke at have fået en efteruddannelse.

Halvdelen af de selvstændige synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i arbejdstiden, mens 37% vurderer, at mulighederne er utilstrækkelige (tabel 12.2).

Tabel 12.2

Selvstændige fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i arbejdstiden

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle selvstændige
Ja, i høj grad	21	25	25
Ja, i nogen grad	24	25	25
Nej, ikke tilstrækkelige muligheder	28	22	23
Nej, slet ingen muligheder	17	13	14
Ikke interesseret i efteruddannelse	10	15	14
I alt	100	100	101
Antal	105	441	546

p = 0,34.

Der er ingen signifikant forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage selvstændiges vurdering af mulighederne for efteruddannelse i arbejdstiden. Også i dette tilfælde er populationen af læsesvage for lille til at analysere, om køn, alder mv. spiller en rolle for vurderingen.

Ligeledes omkring halvdelen af alle selvstændige synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i fritiden, men også i dette tilfælde vurderer godt 35%, at mulighederne er utilstrækkelige (tabel 12.3).

Tabel 12.3

Selvstændige fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i fritiden

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle selvstændige
Ja, i høj grad	20	19	19
Ja, i nogen grad	25	29	28
Nej, ikke tilstrækkelige muligheder	31	29	30
Nej, slet ingen muligheder	11	7	8
Ikke interesseret i efteruddannelse	13	16	15
I alt	100	100	100
Antal	105	444	549

p = 0,46.

Heller ikke i dette tilfælde er der nogen signifikant forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvages vurdering.

12.2 Lønmodtagere

En betydelig større andel lønmodtagere end selvstændige har deltaget i en form for efteruddannelse i 2004. I alt har 70% af lønmodtagerne deltaget i mindst én form for efteruddannelse i 2004, mens altså 30% ikke har (tabel 12.4).

Tabel 12.4

Lønmodtagere fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de har deltaget i en eller anden form for efteruddannelse i 2004

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Har deltaget i efteruddannelse	62	71	70
Har ikke deltaget i efteruddannelse	38	29	30
I alt	100	100	100
Antal	1.043	5.566	6.609

$p < 0,0001$.

Som det fremgår af tabellen, er der en større andel læsesvage end ikke-læsesvage lønmodtagere, som ikke har deltaget i en eller anden form for efteruddannelse i 2004.

Også lønmodtagere er blevet spurgt, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag, fx et kursus – fx i forbindelse med deres nuværende arbejde. I alt godt 40% vurderer, at de har brug for mere efteruddannelse, jf. tabel 12.5.

Tabel 12.5

Lønmodtagere fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ja, i meget høj grad	9	9	9
Ja, i høj grad	14	14	14
Ja, i nogen grad	18	18	18
Nej, ikke særligt	32	34	34
Nej, slet ikke	26	24	25
I alt	99	99	100
Antal	1.019	5.497	6.516

$p = 0,62$.

Som det fremgår af tabellen, er der ikke forskel på andelen af læsesvage og af ikke-læsesvage lønmodtagere, der vurderer, at de har brug for mere efteruddannelse i dag. Derimod viser vurderingen blandt læsesvage lønmodtagere sammenhæng med, om man har deltaget i efteruddannelse i 2004 eller ikke (tabel 12.6).

Tabel 12.6

Læsesvage lønmodtagere fordelt efter, om de har deltaget i efteruddannelse i 2004 og procentvis efter, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag

	Har deltaget	Har ikke deltaget	Alle læsesvage lønmodtagere
Ja, i meget høj grad	13	4	9
Ja, i høj grad	15	12	14
Ja, i nogen grad	19	18	18
Nej, ikke særligt	34	30	32
Nej, slet ikke	20	37	26
I alt	101	101	99
Antal	650	369	1.019

$p < 0,0001$.

De, der har deltaget i efteruddannelse i 2004, synes oftere end dem, der ikke har, at de har brug for mere efteruddannelse i dag. Det indikerer, at der er en gruppe blandt læsesvage, der generelt er indstillet på løbende at efteruddanne sig, eller befinder sig i et job, der kræver løbende efteruddannelse, mens en anden gruppe er i den modsatte situation.

I tabel 12.7 er vist, hvad lønmodtagere, der synes, at de har behov for mere efteruddannelse, angiver som grund til, at de endnu ikke har fået en sådan uddannelse.

Tabel 12.7

Lønmodtagere, som synes, at de har brug for mere efteruddannelse, fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, hvad der er den vigtigste grund til, at de ikke har fået efteruddannelse, de synes, at de har brug for

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ny i jobbet	10	8	8
Arbejdsopgaverne ændrer sig hele tiden	5	8	7
Arbejdspres, travlhed	26	27	27
Svært at få lov at komme på kursus i arbejdstiden	9	9	9
Arbejdsgiver synes ikke, der er behov	5	4	5
Har ikke selv råd	2	3	3
Har ikke selv taget initiativ	6	6	6
Har ikke lyst til at komme på kursus	2	1	1
Mangler kvalifikationer	2	1	1
Hensyn til familien	2	4	4
Ved ikke nok om mulighederne	1	2	1
Der findes ikke egnede kurser/uddannelser	8	6	7
Kursus/uddannelse ligger på ubekvemme tidspunkter	0	0	0
Der er ikke plads på kurset/uddannelsen	0	1	1
Kurset/uddannelsen ligger for langt væk	0	0	0
Andet	14	16	16
Ved ikke/uoplyst	6	5	6
I alt	98	101	101
Antal	435	2.365	2.799

Som for selvstændige er *arbejdspres eller travlhed* lønmodtagernes hyppigst angivne grund til ikke at have deltaget i efteruddannelse, som de vurderer at have brug for. Godt 25% angiver dette som den vigtigste grund. I sammenligning hermed angives andre grunde hver især kun sjældent, men det oftest nævnte er, at det er *svært at få lov til at komme på kursus i arbejdstiden*, at man er *ny i jobbet*, eller at *der ikke findes egnede kurser eller uddannelser*. Blandt dem, der har givet en anden grund end de anførte i tabellen, er det hyppigste, at *man er i gang med en uddannelse eller*

skal i gang senere, eller at arbejdsgiveren ikke har økonomiske midler. Der er ingen forskel i hyppigheden af de grunde som læsesvage og ikke-læsesvage angiver.

Blandt læsesvage lønmodtagere er der visse forskelle på, hvilken grund mænd og kvinder angiver som den vigtigste. Mænd angiver oftere end kvinder arbejdspress eller travlhed i jobbet, at arbejdsgiveren ikke synes, der er behov, og at man ikke selv har taget initiativ til at komme på kursus/efteruddannelse. Kvinder angiver oftere end mænd, at det er svært at få lov til at komme på kursus i arbejdstiden, ikke at have lyst til at komme på kursus og hensyn til familien. Især læsesvage lønmodtagere i alderen 18-24 år, men også i alderen 25-34 år, angiver oftere end ældre arbejdstagere, at den vigtigste grund til ikke at deltage i efteruddannelse, de synes, de har brug for, er, at de er nye i jobbet, ligesom de oftere angiver en anden grund end de anførte, fx at de er i gang med en uddannelse. Lønmodtagere i alderen 55-64 år adskiller sig fra de yngre lønmodtagere ved, at de oftere angiver, at arbejdsgiveren ikke synes, at de har brug for efteruddannelse, mens ingen i aldersgruppen angiver, at de ikke selv har taget initiativ til at komme på kursus eller uddannelse.

Lønmodtagere, som ikke har deltaget i efteruddannelse i 2004, og som ikke synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag, er spurgt, hvad der er grunden til, at de ikke har deltaget i kursus eller efteruddannelse i 2004. I tabel 12.8 er vist, hvad der er angivet som den vigtigste grund.

Tabel 12.8

Lønmodtagere¹⁾ fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, hvad der er den vigtigste grund til, at de ikke har deltaget i kursus eller efteruddannelse i 2004

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ny i jobbet	9	4	5
Arbejdsopgaverne ændrer sig hele tiden	0	1	1
Arbejdspress, travlhed	12	11	11
Svært at få lov at komme på kursus i arbejdstiden	2	5	4
Arbejdsgiver synes ikke der er behov	5	8	7
Har ikke selv råd	3	1	1
Har ikke selv taget initiativ	12	8	9
Har ikke lyst til at komme på kursus	15	14	14
Mangler kvalifikationer	3	1	1
Hensyn til familien	3	7	6
Ved ikke nok om mulighederne	2	2	2
Der findes ikke egnede kurser/uddannelser	7	8	8
Kursus/uddannelse ligger på ubekvemme tidspunkter	-	1	1
Der er ikke plads på kurset/uddannelsen	-	0	0
Kurset/uddannelsen ligger for langt væk	1	0	0
Har ikke brug for kursus/efteruddannelse	11	9	9
Andet	5	10	9
Ved ikke/uoplyst	11	12	12
I alt	101	102	100
Antal	185	785	970

1) Har ikke deltaget i efteruddannelse i 2004 og synes ikke, at de har brug for mere efteruddannelse.

De hyppigste grunde til ikke at have deltaget i kursus eller efteruddannelse i 2004 er, at man ikke har lyst til at komme på kursus, arbejdspress eller travlhed, at man ikke har brug for kursus eller efteruddannelse, eller at man ikke selv har taget initiativ. Der er ingen markante forskelle mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

Flertallet af lønmodtagere synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og at deltage i efteruddannelse i arbejdstiden, men 35% vurderer, at de er utilstrækkelige (tabel 12.9).

Tabel 12.9

Lønmodtagere fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i arbejdstiden

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ja, i høj grad	24	30	29
Ja, i nogen grad	32	30	30
Nej, ikke tilstrækkelige muligheder	25	27	27
Nej, slet ingen muligheder	12	9	9
Ikke interesseret i efteruddannelse	6	5	5
I alt	99	100	100
Antal	1.005	5.422	6.427

$p < 0,0001$.

Der er ikke markant forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage lønmodtagere i andelen, der synes at mulighederne for at deltage i efteruddannelse i arbejdstiden er utilstrækkelige. Forskellen består i, hvor stor en andel der synes, at mulighederne *i høj grad* er tilstrækkelige, og ikke-læsesvage angiver oftere, at mulighederne i høj grad er tilstrækkelige.

Blandt læsesvage lønmodtagere synes mænd oftere end kvinder, at mulighederne for at lære mere og deltage i efteruddannelse i arbejdstiden er tilstrækkelige. En større andel blandt de yngste læsesvage lønmodtagere end blandt de øvrige synes, at mulighederne for efteruddannelse er utilstrækkelige. En større andel blandt de yngste og de ældste er ikke interesseret i efteruddannelse.

Mere end halvdelen af lønmodtagerne synes også, at muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i fritiden er tilstrækkelige, men 31% vurderer, at mulighederne er utilstrækkelige (tabel 12.10).

Tabel 12.10

Lønmodtagere fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i fritiden

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ja, i høj grad	17	23	21
Ja, i nogen grad	33	34	34
Nej, ikke tilstrækkelige muligheder	31	28	29
Nej, slet ingen muligheder	9	7	7
Ikke interesseret i efteruddannelse	10	8	8
I alt	100	100	99
Antal	996	5.400	6.396

$p < 0,001$.

En mindre andel læsesvage lønmodtagere end ikke-læsesvage finder mulighederne tilstrækkelige. Der i dette tilfælde ingen forskel i læsesvage mænd og kvinders vurdering af mulighederne, mens yngre læsesvage (under 35 år) oftere vurderer, at mulighederne er tilstrækkelige end midaldrende og ældre læsesvage. For de ældste skyldes dette hovedsageligt, at de ikke er interesseret i efteruddannelse.

Lønmodtagerne er spurgt, om de inden for det sidste års tid har givet udtryk for, at de ikke var interesseret i et kursus eller uddannelse, som deres arbejdsgiver eller leder har opfordret dem til at deltage i. Kun godt i alt 6% svarer bekræftende på dette (tabel 12.11).

Tabel 12.11

Lønmodtagere fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de inden for det sidste års tid har givet udtryk for, at de ikke var interesseret i et kursus eller uddannelse, som deres arbejdsgiver eller leder har opfordret dem til at deltage i

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ja	6	6	6
Nej	76	82	81
Arbejdsgiver/leder har ikke opfordret	18	12	13
I alt	100	100	100
Antal	1.033	5.517	6.550

$p < 0,0001$.

Forskellen mellem læsesvage og ikke-læsesvage lønmodtagere består ikke i andelen, der har givet udtryk for, at de ikke var interesseret, men i andelen, som er blevet opfordret til at deltage i et kursus eller efteruddannelse. En større andel læsesvage er ikke blevet opfordret. Der er ingen forskel mellem mænd og kvinder og mellem de forskellige aldersgrupper.

Den vigtigste grund, som er angivet til ikke at være interesseret i et kursus eller efteruddannelse, som arbejdsgiveren eller en leder har foreslået, er vist i tabel 12.12.

Tabel 12.12

Lønmodtagere, som inden for det sidste års tid har givet udtryk for, at de ikke var interesseret i et kursus eller uddannelse, som deres arbejdsgiver eller leder har opfordret dem til at deltage i, opgjort på læsesvage og ikke-læsesvage samt procentvis fordelt efter den vigtigste grund til, at de ikke var interesseret

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Det ville være for dyrt	-	2	2
Det interesserede ikke	23	18	19
Det skulle foregå i fritiden	9	3	4
Travlhed, arbejdspress	16	25	24
Det ville ikke gavne vedkommende	29	25	25
Kunne ikke på det pågældende tidspunkt	5	10	9
Andet	18	17	17
I alt	99	100	100
Antal	61	339	400

$p = 0,08$.

Den hyppigst angivne vigtigste årsag til ikke at være interesseret i et kursus eller efteruddannelse er travlhed, eller at kurset eller uddannelsen vurderes ikke at være til gavn for vedkommende, men manglende interesse angives også af en relativ stor andel. Forskellen i læsesvage og ikke-læsesvage lønmodtageres vigtigst angivne grund er knap nok signifikant, men læsesvage angiver hyppigere som grund, at kurset eller uddannelsen skulle foregå i fritiden, eller at kurset/uddannelsen ikke interesserede, mens ikke-læsesvage hyppigere angiver travlhed eller at tidspunktet var ubejligt.

Endelig ses på, i hvilken udstrækning arbejdsgivers eller leders afslag på deltagelse i efteruddannelse begrænser deltagelsen i efteruddannelse. I tabel 12.13 er vist, hvor stor en andel af lønmodtagerne, der inden for det seneste år har oplevet at have fået afslag fra deres arbejdsgiver eller leder på deltagelse i en konkret efteruddannelsesaktivitet.

Tabel 12.13

Lønmodtagere fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de inden for det seneste års tid har fået afslag fra deres arbejdsgiver/leder om deltagelse i en konkret efteruddannelsesaktivitet

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle lønmodtagere
Ja, én gang	7	6	6
Ja, to eller flere gange	2	3	3
Nej	91	91	91
I alt	100	100	100
Antal	1.030	5.516	6.546

$p = 0,74$.

Det er de færreste, som har oplevet at få afslag på deltagelse i en konkret efteruddannelsesaktivitet, og ud af dem, som har fået afslag, har knap 60% enten senere fået mulighed for at deltage eller regner med at komme til at deltage senere. Der er ingen forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage lønmodtagere. Blandt læsesvage er der ingen forskel med hensyn til køn og alder på andelen, der har fået afslag.

12.3 Ledige

Knap halvdelen af de ledige har deltaget i en form for efteruddannelse i 2004. Som blandt lønmodtagere har en lidt større andel ikke-læsesvage end læsesvage ledige deltaget, men forskellen er ikke statistisk signifikant.

I alt vurderer 60% af de ledige, at de har brug for mere efteruddannelse i dag, jf. tabel 12.14. Det er en større andel end blandt både selvstændige og lønmodtagere.

Tabel 12.14

Ledige fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle ledige
Ja, i meget høj grad	28	24	25
Ja, i høj grad	17	18	18
Ja, i nogen grad	18	16	17
Nej, ikke særligt	18	20	20
Nej, slet ikke	19	21	20
I alt	100	99	100
Antal	137	389	526

$p = 0,76$.

Som det fremgår af tabellen, er der ikke forskel på andelen af læsesvage og af ikke-læsesvage ledige, der vurderer, at de har brug for mere efteruddannelse i dag. Derimod viser vurderingen blandt læsesvage ledige sammenhæng med, om man har deltaget i efteruddannelse i 2004 eller ikke (tabel 12.15).

Tabel 12.15

Læsesvage ledige fordelt efter, om de har deltaget i efteruddannelse i 2004 og procentvis efter, om de synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag.

	Har deltaget	Har ikke deltaget	Alle læsesvage ledige
Ja, i meget høj grad	23	32	28
Ja, i høj grad	23	12	17
Ja, i nogen grad	29	9	18
Nej, ikke særligt	18	18	18
Nej, slet ikke	7	28	19
I alt	100	99	100
Antal	63	74	137

$p < 0,0001$.

Vi finder det samme mønster som blandt lønmodtagere, nemlig at dem, der ikke har deltaget i efteruddannelse i 2004, oftere end dem, der har, synes, at de ikke har brug for mere efteruddannelse i dag. Der er dog også en relativ stor gruppe, som ikke har deltaget i efteruddannelse, og som synes, at de i meget høj grad har brug for det. Det indikerer, at der også blandt ledige er en gruppe blandt læsesvage, der generelt er indstillet på løbende at efteruddanne sig, mens en anden gruppe er i den modsatte situation.

De ledige, som synes, at de har brug for mere efteruddannelse i dag, er også blevet spurgt, hvad der er grunden til, at de endnu ikke har fået en sådan efteruddannelse. I tabel 12.16 er vist, hvad ledige har angivet som den vigtigste grund.

Tabel 12.16

Ledige, som synes, at de har brug for mere efteruddannelse, fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, hvad der er den vigtigste grund til, at de ikke har fået en efteruddannelse, de synes, at de har brug for

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle ledige
Jeg er lige blevet ledig	15	15	15
Svært at få lov til at komme på kursus af AF/kommunen	6	15	12
AF/kommunen synes ikke der er brug for det	5	2	3
Har ikke selv råd	1	11	8
Har ikke selv taget initiativ	10	6	7
Har ikke lyst til at komme på kursus	3	1	2
Mangler kvalifikationer	13	5	7
Hensyn til familien	12	12	12
Ved ikke nok om mulighederne	7	3	4
Der findes ikke egnede kurser/uddannelser	-	3	2
Kursus/uddannelse ligger på ubekvemme tidspunkter	1	1	1
Der er ikke plads på kurset/uddannelsen	-	1	1
Kurset/uddannelsen ligger for langt væk	1	1	1
Andet	22	21	21
Ved ikke/uoplyst	5	4	4
I alt	101	101	100
Antal	83	231	314

Blandt de ledige nævnes hyppigst som den vigtigste grund, at man *lige er blevet ledig*. Andre hyppige grunde, som dog hver især kun vedrører 12% af de ledige, er, at det er *svært at få lov til at komme på kursus af AF eller kommunen* eller *hensyn til familien*. Blandt dem, som har angivet en anden grund, end de anførte, er den hyppigste grund, at man *er eller skal i gang med en ud-*

dannelse, eller at man *ikke synes at have behov for efteruddannelse*.

Den mest markante forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage ledige er, at læsesvage hyppigere angiver, at de mangler kvalifikationer, og at ikke-læsesvage hyppigere angiver, at det er svært at få lov af AF eller kommunen, eller at de ikke selv har råd.

Blandt læsesvage angiver mænd hyppigere end kvinder, at de lige er blevet ledige, at de ikke selv har taget initiativ, og at de ikke ved nok om mulighederne. Kvinder nævner hyppigere end mænd hensyn til familien. Faktisk nævner ingen læsesvage, ledige mænd dette som grund. Populationen af læsesvage er for lille til at analysere forskelle mellem alders- og uddannelsesgrupper.

Godt halvdelen af de ledige synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse som ledig, mens kun 12% ikke er interesseret i efteruddannelse (tabel 12.17).

Tabel 12.17

Ledige fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse som ledig

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle ledige
Ja, i høj grad	17	20	19
Ja, i nogen grad	33	31	32
Nej, ikke tilstrækkelige muligheder	24	25	25
Nej, slet ingen muligheder	13	13	13
Ikke interesseret i efteruddannelse	14	11	12
I alt	100	100	101
Antal	132	360	492

$p = 0,86$.

Der er ingen forskel på læsesvage og ikke-læsesvage lediges vurdering af mulighederne for at lære mere og deltage i efteruddannelse. Blandt læsesvage er der ingen forskel i mænd og kvinders vurdering af mulighederne. Populationen af læsesvage ledige er for lille til at afdække forskelle mellem alders- og uddannelsesgrupper.

Omkring halvdelen af de ledige synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i fritiden (tabel 12.18).

Tabel 12.18

Ledige fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter, om de synes, at de har tilstrækkelige muligheder for at lære mere og deltage i efteruddannelse i fritiden

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle ledige
Ja, i høj grad	7	18	15
Ja, i nogen grad	26	35	33
Nej, ikke tilstrækkelige muligheder	39	25	29
Nej, slet ingen muligheder	12	12	12
Ikke interesseret i efteruddannelse	16	9	11
I alt	100	99	100
Antal	130	361	491

$p < 0,0001$.

En mindre del af de læsesvage ledige end af de ikke-læsesvage ledige synes, at de har tilstrækkelige muligheder. Der er også en større andel blandt de læsesvage ledige end blandt de ikke-læsesvage, der angiver, at de ikke er interesseret i efteruddannelse. Der er ingen forskel mellem mænd og kvinder, mens populationen af læsesvage også i dette tilfælde er for lille til at afdække forskelle mellem alders- og uddannelsesgrupper.

Omkring halvdelen af de ledige har mere eller mindre grundigt drøftet efteruddannelse med en sagsbehandler i kommunen eller i AF. Der er ingen forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

13. Læsesvages udbytte af voksen- og videreuddannelse

I dette kapitel analyseres læsesvages egen vurdering af deres udbytte af at have deltaget i voksen- og efteruddannelse (VEU) i 2004. I analyserne indgår selvsagt kun personer, som i 2004 har deltaget i en form for voksen- og videreuddannelse. Udbyttet af deltagelse i VEU analyseres i relation til:

- virksomhedsinterne kurser
- erhvervsrettet VEU
- almen VEU.

Da der i populationen kun er 19 læsesvage, som i 2004 har deltaget i videregående VEU, udføres der ikke analyser af læsesvages udbytte af deltagelse i videregående VEU.

En person kan have deltaget i mere end én form for virksomhedsintern, erhvervsrettet eller almen efteruddannelse, og enheden i de følgende analyser er derfor antal forskellige uddannelser inden for den overordnede kategori. I analyserne sammenholdes læsesvages oplevede udbytte med ikke-læsesvages oplevede udbytte.

13.1 Udbytte af interne kurser

I alt har 41% af arbejdsstyrken deltaget i mindst ét virksomhedsinternt kursus i 2004. Langt de fleste af disse er personer, som var ansat som lønmodtagere på interviewtidspunktet. De udgør således 98% af alle, der har deltaget i et virksomhedsinternt kursus. Når vi skelner mellem læsesvage og ikke-læsesvage, har en større andel ikke-læsesvage (44%) end læsesvage (30%) deltaget i et virksomhedsinternt kursus.

Generel vurdering af udbytte

Langt de fleste (85%) og stort set alle læsesvage har ikke haft udgifter ved at deltage i et virksomhedsinternt kursus. I tabel 13.1 er vist, i hvilken udstrækning deltagerne finder udbyttet af deltagelsen tilfredsstillende.

Tabel 13.1

Læsesvage og ikke-læsesvage deltagere i virksomhedsinterne kurser i 2004 fordelt efter, om de har haft udgifter til kurserne eller ikke og procentvis efter, om udbyttet var tilfredsstillende

Udbyttet var tilfredsstillende	a. Har ikke haft udgifter		b. Har haft udgifter	
	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Læsesvage	Ikke-læsesvage
Ja, i meget høj grad	27	31	(32)	28
Ja, i høj grad	43	39	(20)	34
Ja, i nogen grad	20	20	(14)	26
Nej, ikke særligt	7	7	(34)	8
Nej, slet ikke	3	3	(-)	4
I alt	100	100	(100)	100
Antal	419	2.952	14	85

a.: $p = 0,33$; b.: $p = -$

Næsten 90% af alle deltagere i et virksomhedsinternt kursus i 2004 synes, at de i det mindste i nogen grad har fået et tilfredsstillende udbytte af deltagelsen, og omkring 70% synes endda, at det har de i høj grad. Læsesvage og ikke-læsesvage, som ikke selv har haft udgifter til deltagel-

sen, vurderer ikke udbyttet signifikant forskelligt, og blandt dem, der selv har haft udgifter, er der ikke grundlag for at sammenligne læsesvage og ikke-læsesvage.

Blandt læsesvage, der ikke selv har haft udgifter, er der ingen forskel i oplevet udbytte mellem mænd og kvinder. Populationen er for lille til at analysere forskelle i forhold til aldersgrupper, herkomst, beskæftigelsesstatus og uddannelse.

Udbytte i form af færdigheder og viden i relation til arbejde

Udbyttet af deltagelse i virksomhedsinterne kurser kan have form af øget viden eller forbedrede færdigheder i forhold til svarpersonens aktuelle job eller jobmulighederne overhovedet. Oplevet udbytte i den form fremgår af tabel 13.2.

Tabel 13.2

Deltagere i virksomhedsinterne kurser i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af viden eller færdigheder i relation til et job

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Færdigheder/viden, som direkte kunne bruges i daværende job</i>						
Læsesvage	38	28	22	12	100	437
Ikke-læsesvage	40	30	21	10	101	3.038
<i>b. Færdigheder/viden, som kunne bruges i andre job</i>						
Læsesvage	18	25	32	25	100	426
Ikke-læsesvage	18	27	30	25	100	2.985
<i>c. Viden i øvrigt inden for svarpersonens arbejdsområde eller fag</i>						
Læsesvage	20	29	25	26	100	434
Ikke-læsesvage	21	31	28	20	100	3.019

a.: $p = 0,33$; b.: $p = 0,76$; c.: $p = 0,05$

Det fremgår af tabellen, at der især opleves et udbytte af virksomhedsinterne kurser i forhold til det job, som svarpersonen havde på tidspunktet for kurset. Det gælder både læsesvage og ikke-læsesvage. Op mod 90% oplever, at de i en eller anden grad har fået et udbytte i forhold til deres daværende job. Der er imidlertid også en betydelig andel, der har oplevet et udbytte i forhold til andre job eller i forhold til deres arbejdsområde eller fag. En større andel læsesvage end ikke-læsesvage oplever, at de ikke har opnået en viden eller færdigheder, de kan bruge inden for deres arbejdsområde eller fag.

Blandt læsesvage er der ingen signifikant forskel mellem mænd og kvinders udbytte, men der er en tendens til, at mænd i mindre grad end kvinder vurderer, at de har fået et udbytte i form af viden inden for deres arbejdsområde eller fag. Der er ingen aldersmæssige forskelle i vurderingen af udbytte i form af viden og færdigheder.

Det er et spørgsmål, i hvilken udstrækning det oplevede udbytte retter sig mod de faglige kvalifikationer eller mod mere almene kvalifikationer i form af selvtillid, samarbejdsevne, viden om ledelse og organisation eller øgede kontakter. Det fremgår af tabel 13.3.

Tabel 13.3

Deltagere i virksomhedsinterne kurser i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af faglige og almene kvalifikationer i relation til et job

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Gode faglige kvalifikationer</i>						
Læsesvage	17	27	29	27	100	432
Ikke-læsesvage	19	32	27	22	100	3.031
<i>b. Mere selvtillid</i>						
Læsesvage	11	19	25	45	100	436
Ikke-læsesvage	11	21	23	45	100	3.021
<i>c. Bedre evne til at samarbejde</i>						
Læsesvage	7	19	24	50	100	436
Ikke-læsesvage	9	19	24	48	100	3.023
<i>d. Viden om ledelse og organisation</i>						
Læsesvage	7	11	18	64	100	436
Ikke-læsesvage	9	12	17	62	100	3.034
<i>e. Nye kontakter</i>						
Læsesvage	6	15	21	58	100	435
Ikke-læsesvage	7	14	21	58	100	3.039

a.: $p < 0,05$; b.: $p = 0,79$; c.: $p = 0,43$; d.: $p = 0,55$, e.: $p = 0,84$

Den største andel har oplevet et udbytte i form af gode faglige kvalifikationer, mens omkring halvdelen vurderer, at deltagelse i et virksomhedsinternt kursus har givet mere selvtillid eller bedre evne til at samarbejde i en eller anden grad. Mindre end halvdelen af deltagerne – men dog omkring 40% – vurderer, at de har haft et udbytte i form af viden om ledelse og organisation eller nye kontakter.

En mindre andel læsesvage end ikke-læsesvage har oplevet et udbytte i form af gode faglige kvalifikationer. Ved de andre former for udbytte er der ingen forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

I gruppen af læsesvage kan det observeres, at en større andel kvinder end mænd vurderer, at de har fået gode faglige kvalifikationer eller mere selvtillid af det virksomhedsinterne kursus. Der kan også observeres nogle aldersforskelle. Særligt læsesvage i aldersgruppen 55-64 år vurderer, at de har fået mere selvtillid af det virksomhedsinterne kursus, mens særligt læsesvage i alderen 25-34 år vurderer, at de ikke har. En større andel i alderen 18-24 år end i de øvrige aldersgrupper vurderer, at de har fået bedre evne til at samarbejde eller har fået nye kontakter.

I tabel 13.4 er vist, i hvilken udstrækning deltagerne i interne kurser i 2004 bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde, forudsat at de har et arbejde.

Tabel 13.4**Læsesvage og ikke-læsesvage deltagere i virksomhedsinterne kurser i 2004 procentvis fordelt efter, om de bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde**

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle
Ja, i meget høj grad	33	35	34
Ja, i høj grad	28	29	29
Ja, i nogen grad	22	25	24
Nej, ikke særligt	7	5	6
Nej, slet ikke	7	4	5
Lærte ikke noget	0	0	0
Irrelevant	2	1	2
I alt	99	99	100
Antal	436	3.039	3.475

p = 0,1

Næsten 90% af alle vurderer, at de i en eller anden grad bruger det, de lærte på det virksomhedsinterne kursus, de i 2004 deltog i. Også langt de fleste læsesvage vurderer, at de bruger det, de lærte, men der er en ikke signifikant tendens til, at en større andel end blandt ikke-læsesvage vurderer, at de ikke gør. En større andel læsesvage mænd end læsesvage kvinder vurderer, at de ikke bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde.

Udbytte i form af forbedrede job- og uddannelsesmuligheder

I dette afsnit analyseres, i hvilken udstrækning deltagere i virksomhedsinterne kurser oplever, at de har fået et bredere udbytte i form af forbedrede uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder. Deltagernes svar på sådanne spørgsmål fremgår af tabel 13.5

Tabel 13.5**Deltagere i virksomhedsinterne kurser i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i forhold til uddannelses- og jobmuligheder**

Kurset/undervisningen har medvirket til eller kan medvirke til:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Lyst til at lære mere</i>						
Læsesvage	20	34	20	26	100	433
Ikke-læsesvage	20	33	25	21	99	3.005
<i>b. Bedre mulighed for mere uddannelse</i>						
Læsesvage	8	21	17	54	100	428
Ikke-læsesvage	8	17	22	54	101	2.973
<i>c. Bedre jobmuligheder</i>						
Læsesvage	9	20	22	49	100	424
Ikke-læsesvage	8	16	25	51	100	2.960
<i>d. Større arbejdsglæde</i>						
Læsesvage	11	27	25	37	100	432
Ikke-læsesvage	12	29	29	31	101	3.008
<i>e. Mere interessant arbejde</i>						
Læsesvage	9	21	19	51	100	433
Ikke-læsesvage	9	19	22	51	101	3.009
<i>f. Højere løn</i>						
Læsesvage	2	6	10	82	100	434
Ikke-læsesvage	3	4	11	82	100	3.006
<i>g. Bedre mulighed for at beholde arbejde</i>						
Læsesvage	11	20	25	44	100	424
Ikke-læsesvage	9	18	24	49	100	2.972

a.: $p = 0,07$; b.: $p = 0,07$; c.: $p = 0,17$; d.: $p = 0,06$; e.: $p = 0,45$; f.: $p = 0,14$; g.: $p = 0,25$

Den største andel af deltagerne i virksomhedsinterne kurser vurderer, at de har fået et udbytte i form af lyst til at lære mere. Det oplever omkring tre fjerdedele i større eller mindre grad. Omkring to tredjedele oplever, at de har fået større arbejdsglæde, mens omkring halvdelen vurderer, at de har bedre mulighed for at beholde deres arbejde. Derimod er det usædvanligt at vurdere, at et virksomhedsinternt kursus medvirker til højere løn, idet mindre end 20% vurderer dette.

Der er ingen signifikante forskelle i læsesvages og ikke-læsesvages vurdering af udbytte i forhold til job- og uddannelsesmuligheder, men der er en tendens til, at en mindre andel læsesvage end ikke-læsesvage vurderer, at et virksomhedsinternt kursus har medvirket til, at de har fået lyst til at lære mere, at de har fået bedre mulighed for mere uddannelse eller til større arbejdsglæde.

En større andel læsesvage kvinder end læsesvage mænd vurderer, at et virksomhedsinternt kursus, de har deltaget i, har medvirket til, at de har fået lyst til at lære mere eller større arbejdsglæde. Læsesvage i alderen 18-24 år vurderer i større grad end læsesvage i de øvrige aldersgrupper, at de har fået større arbejdsglæde. Læsesvage i alderen 25-34 år vurderer dette i mindre grad end øvrige. Især læsesvage i alderen 18-24 år vurderer, at deltagelsen har betydet højere løn.

13.2 Udbytte af erhvervsrettet VEU

Det er kun en mindre del af arbejdsstyrken (8%), der i 2004 har deltaget i en erhvervsrettet efteruddannelse. En større andel ledige end selvstændige og lønmodtagere har deltaget i en erhvervsrettet efteruddannelse. Læsesvage adskiller sig fra ikke-læsesvage ved, at en større andel (11% i forhold til 7%) har deltaget.

Populationen af læsesvage, som har deltaget i erhvervsrettet VEU, er for lille til at analysere forskelle i udbytte med hensyn til køn, alder og uddannelse mv.

Langt den største andel (83%) har ikke selv haft udgifter ved at deltage i erhvervsrettet VEU, og der er ingen forskel på læsesvage og ikke-læsesvage. Deltagernes overordnede tilfredshed med deltagelsen fremgår af tabel 13.6.

Tabel 13.6

Læsesvage og ikke-læsesvage deltagere i erhvervsrettet VEU i 2004 fordelt efter, om de har haft udgifter til uddannelse eller ikke og procentvis efter, om udbyttet var tilfredsstillende

Udbyttet var tilfredsstillende	a. Har ikke haft udgifter		b. Har haft udgifter	
	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Læsesvage	Ikke-læsesvage
Ja, i meget høj grad	29	34	27	47
Ja, i høj grad	34	37	20	26
Ja, i nogen grad	27	16	41	15
Nej, ikke særligt	6	9	4	6
Nej, slet ikke	4	4	8	7
I alt	100	99	100	100
Antal	116	379	27	66

a.: p = 0,14; b.: p = 0,06

Alt i alt vurderer op mod 90% af deltagerne, at de har haft et tilfredsstillende udbytte af at deltage i erhvervsrettet VEU i 2004, uanset om de selv har haft udgifter eller ikke. Der er ingen forskel i andelen af læsesvage og ikke-læsesvage, der synes, at udbyttet var tilfredsstillende, men blandt dem, der ikke selv har haft udgifter, er ikke-læsesvage mere tilbøjelige til at vurdere, at udbyttet i høj grad har været tilfredsstillende. Der er betydelig usikkerhed forbundet med at sammenligne læsesvage og ikke-læsesvage, der selv har haft udgifter.

Udbytte i form af færdigheder og viden i relation til arbejde

Oplevet udbytte ved deltagelse i erhvervsrettet VEU i form af øget viden eller forbedrede færdigheder i forhold til svarpersonens aktuelle job eller jobmulighederne overhovedet er vist i tabel 13.7.

Tabel 13.7

Deltagere i erhvervsrettet VEU i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af viden eller færdigheder i relation til et job

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	Ikke relevant	I alt	Antal
<i>a. Færdigheder/viden, som direkte kunne bruges i daværende job</i>							
Læsesvage	33	18	20	22	6	99	143
Ikke-læsesvage	33	26	15	18	8	100	447
<i>b. Færdigheder/viden som kunne bruges i andre job</i>							
Læsesvage	28	27	23	23	-	101	140
Ikke-læsesvage	25	31	24	17	3	100	446
<i>c. Viden i øvrigt inden for svarpersonens arbejdsområde eller fag</i>							
Læsesvage	20	18	24	35	4	101	142
Ikke-læsesvage	21	25	20	31	2	99	449

a.: $p = 0,17$; b.: $p = 0,15$; c.: $p = 0,36$

Omkring 80% af alle vurderer, at de har opnået viden eller færdigheder, som de kunne bruge i deres daværende job eller i andre job, mens »kun« omkring 70% vurderer, at de har fået viden i øvrigt inden for deres arbejdsområde eller fag. Der er en tendens til, at læsesvage i mindre udstrækning vurderer, at de har fået viden eller færdigheder, de kunne bruge i deres daværende job eller i andre job, eller viden i øvrigt inden for deres arbejdsområde eller fag. Der er imidlertid usikkerhed knyttet til, om denne forskel er reel.

I tabel 13.8 er vist, hvilken form for udbytte i relation til deres beskæftigelse eller jobmuligheder deltagerne i erhvervsrettet efteruddannelse i 2004 vurderer, de har fået.

Tabel 13.8

Deltagere i erhvervsrettet VEU i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af faglige og almene kvalifikationer i relation til et job

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Gode faglige kvalifikationer</i>						
Læsesvage	22	25	27	25	99	141
Ikke-læsesvage	24	28	26	21	99	445
<i>b. Mere selvtillid</i>						
Læsesvage	16	19	29	36	100	144
Ikke-læsesvage	16	21	21	42	100	444
<i>c. Bedre evne til at samarbejde</i>						
Læsesvage	9	14	19	59	101	143
Ikke-læsesvage	8	13	20	59	100	446
<i>d. Viden om ledelse og organisation</i>						
Læsesvage	3	6	14	77	100	143
Ikke-læsesvage	6	9	14	71	100	448
<i>e. Nye kontakter</i>						
Læsesvage	11	16	22	51	100	143
Ikke-læsesvage	10	14	22	54	100	448

a.: $p = 0,64$; b.: $p = 0,25$; c.: $p = 0,99$; d.: $p = 0,26$; e.: $p = 0,88$

Den største andel nævner, at udbyttet har været gode faglige kvalifikationer efterfulgt af mere selvtillid. Det er dog kun en forholdsvis beskedne andel, der vurderer, at dette i meget høj grad har været udbyttet. Omvendt oplever kun omkring 25% af deltagerne, at de har fået et udbytte i form af viden om ledelse og organisation. Der er ingen signifikante forskelle mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

Spørgsmålet er, om deltagerne konkret bruger det, de lærte, i deres nuværende job. Det er vist i tabel 13.9.

Tabel 13.9

Læsesvage og ikke-læsesvage deltagere i erhvervsrettet VEU i 2004 procentvis fordelt efter, om de bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle
Ja, i meget høj grad	24	25	25
Ja, i høj grad	15	22	20
Ja, i nogen grad	21	18	19
Nej, ikke særligt	7	8	7
Nej, slet ikke	11	9	10
Lærte ikke noget	1	0	1
Irrelevant	23	17	18
I alt	101	99	100
Antal	143	447	590

$p = 0,37$

Knap 65% af alle, der i 2004 har deltaget i erhvervsrettet efteruddannelse, og som er beskæftiget, angiver, at de bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde. Når alene personer, der var beskæf-

tigede i 2005 betragtes, drejer det sig om knap 80%. Der er ingen signifikant forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

Udbytte i form af forbedrede job- og uddannelsesmuligheder

Udbyttet af deltagelse i erhvervsrettet efteruddannelse kan have en bredere karakter i form af forbedrede job- og uddannelsesmuligheder. Dette analyseres i dette afsnit med udgangspunkt i tabel 13.10, der angiver deltagernes oplevede udbytte.

Tabel 13.10

Deltagere i erhvervsrettet VEU i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i forhold til uddannelses- og jobmuligheder

Kurset/undervisningen har medvirket til eller kan medvirke til:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Lyst til at lære mere</i>						
Læsesvage	17	27	34	22	100	141
Ikke-læsesvage	24	31	22	23	100	439
<i>b. Bedre mulighed for mere uddannelse</i>						
Læsesvage	11	20	26	43	100	140
Ikke-læsesvage	15	20	19	46	100	434
<i>c. Bedre jobmuligheder</i>						
Læsesvage	16	23	34	27	100	135
Ikke-læsesvage	18	20	23	39	100	438
<i>d. Større arbejdsglæde</i>						
Læsesvage	10	16	33	41	100	137
Ikke-læsesvage	14	23	28	35	100	435
<i>e. Mere interessant arbejde</i>						
Læsesvage	10	16	25	49	100	138
Ikke-læsesvage	12	19	21	49	101	434
<i>f. Højere løn</i>						
Læsesvage	4	6	14	76	100	139
Ikke-læsesvage	7	7	14	72	100	436
<i>g. Bedre mulighed for at beholde arbejde</i>						
Læsesvage	13	17	24	45	99	135
Ikke-læsesvage	10	17	20	53	100	420

a.: $p < 0,05$; b.: $p = 0,24$; c.: $p < 0,05$; d.: $p = 0,1$; e.: $p = 0,53$; f.: $p = 0,49$; g.: $p = 0,45$

»Lyst til at lære mere« er det udbytte, som den største andel af deltagerne vurderer at have fået af erhvervsrettet efteruddannelse i 2004, og især læsesvage har oplevet et udbytte af denne karakter. En stor andel af alle vurderer også, at de har fået bedre jobmuligheder gennem den erhvervsrettede efteruddannelse, og også i dette tilfælde oplever læsesvage i større udstrækning end ikke-læsesvage et sådant udbytte. Omvendt angiver kun en beskedent andel (ca. 25%), at de har fået et udbytte i form af højere løn. Ud over de nævnte tilfælde er der ingen signifikant forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

13.3 Udbytte af almen VEU

I alt har 3% af arbejdsstyrken deltaget i mindst én almen efteruddannelse i 2004. Langt de fleste – 70% – af disse var ansat som lønmodtagere på interviewtidspunktet. Når vi skelner mellem læsesvage og ikke-læsesvage, har en større andel læsesvage (8%) end ikke-læsesvage (2%) deltaget i en almen efteruddannelse. Da kun få af stikprøvens læsesvage har deltaget i almen efteruddannelse, analyseres ikke nærmere, hvad der karakteriserer læsesvage, der har haft et udbytte af almen efteruddannelse.

Generel vurdering af udbytte

I alt 58% har ikke haft udgifter ved at deltage i en almen efteruddannelse. Det vil sige, at sammenlignet med en række andre kursustyper er det forholdsvis mange – 42% – der oplyser at de har haft udgifter. En mindre andel læsesvage (25%) end ikke-læsesvage (53%) har haft udgifter ved deltagelsen i almen efteruddannelse. I tabel 13.11 er vist, i hvilken udstrækning deltagerne finder udbyttet af deltagelsen tilfredsstillende.

Tabel 13.11

Læsesvage og ikke-læsesvage deltagere i almen efteruddannelse i 2004 fordelt efter, om de har haft udgifter til kurserne eller ikke og procentvis efter, om udbyttet var tilfredsstillende

Udbyttet var tilfredsstillende	a. Har ikke haft udgifter		b. Har haft udgifter	
	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Læsesvage	Ikke-læsesvage
Ja, i meget høj grad	35	27	(50)	37
Ja, i høj grad	34	38	(20)	24
Ja, i nogen grad	17	23	(8)	14
Nej, ikke særligt	10	8	(6)	10
Nej, slet ikke	4	4	(-)	3
Irrelevant	-	-	(14)	16
I alt	100	100	(100)	100
Antal	63	64	21	71

a.: $p = 0,74$; b.: $p = -$

Knap 90% af de læsesvage deltagere i en almen efteruddannelse i 2004 synes, at de i det mindste i nogen grad har fået et tilfredsstillende udbytte af deltagelsen, og 35% af de læsesvage angiver, at det har de i meget høj grad. Der er ingen signifikant forskel mellem læsesvage og ikke-læsesvage.

Udbytte i form af færdigheder og viden i relation til arbejde

Udbyttet af deltagelse i almen efteruddannelse kan både vedrøre svarpersonens arbejde, personlige udvikling og langsigtede perspektiver i forhold til arbejdsmarkedet. Oplevet udbytte i relation til arbejde fremgår af tabel 13.12.

Tabel 13.12

Deltagere i almen efteruddannelse i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af viden eller færdigheder i relation til et job

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Færdigheder/viden, som direkte kunne bruges i daværende job</i>						
Læsesvage	29	18	19	34	100	70
Ikke-læsesvage	24	14	26	35	100	107
<i>b. Færdigheder/viden, som kunne bruges i andre job</i>						
Læsesvage	25	36	21	18	100	76
Ikke-læsesvage	20	26	32	22	100	115
<i>c. Viden i øvrigt inden for svarpersonens arbejdsområde eller fag</i>						
Læsesvage	12	18	11	59	100	75
Ikke-læsesvage	5	12	20	63	100	117

a.: $p = 0,57$; b.: $p = 0,25$; c.: $p = 0,06$

Det fremgår af tabellen, at der især opleves et udbytte af almen efteruddannelse i forhold til det job, som svarpersonen havde på tidspunktet for uddannelsen og i forhold til færdigheder/viden, der kan bruges i andre job. Det gælder både læsesvage og ikke-læsesvage. Det er markant, at en almen efteruddannelse i modsætning til fx de virksomhedsinterne kurser for deltagerne ser ud til at spille en væsentlig rolle i et langsigtet perspektiv

Der er ingen signifikant forskel i læsesvages og ikke-læsesvages vurdering af udbyttet, men der ses en tendens til, at en større andel læsesvage oplever, at de i høj grad har opnået en viden eller færdigheder, de i øvrigt kan bruge inden for deres arbejdsområde eller fag. Den modsatte tendens sås i forbindelse med virksomhedsinterne kurser.

Det er et spørgsmål, i hvilken udstrækning det oplevede udbytte af almen efteruddannelse retter sig mod de faglige kvalifikationer eller mod mere almene kvalifikationer i form af selvtillid, samarbejdsevne, viden om ledelse og organisation eller øgede kontakter. Det fremgår af tabel 13.13.

Tabel 13.13

Deltagere i almen efteruddannelse i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af viden eller færdigheder i relation til et job

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Gode faglige kvalifikationer</i>						
Læsesvage	20	28	16	35	99	82
Ikke-læsesvage	12	23	29	36	100	124
<i>b. Mere selvtillid</i>						
Læsesvage	28	34	15	24	101	82
Ikke-læsesvage	15	26	31	28	100	128
<i>c. Bedre evne til at samarbejde</i>						
Læsesvage	16	25	26	34	101	83
Ikke-læsesvage	8	16	21	54	99	127
<i>d. Viden om ledelse og organisation</i>						
Læsesvage	1	9	6	84	100	82
Ikke-læsesvage	3	4	7	86	100	127
<i>e. Nye kontakter</i>						
Læsesvage	13	23	21	44	101	83
Ikke-læsesvage	8	15	33	45	10	129

a.: $p = 0,06$; b.: $p < 0,01$; c.: $p < 0,01$, d.: $p = 0,27$; e.: $p < 0,05$

Tabel 13.13 viser en gennemgående tendens til, at bortset fra viden om ledelse og organisation har læsesvage et større udbytte af almen efteruddannelse sammenlignet med ikke-læsesvage. Næsten halvdelen udtrykker, at de i meget høj grad eller i høj grad har fået gode faglige kvalifikationer. Det tilsvarende tal for de ikke-læsesvage er godt hver tredje. Og med hensyn til selvtillid er det over 60% af de læsesvage, der udtrykker, at de i høj grad eller meget høj grad har fået den styrket. Blandt de ikke-læsesvage er det »kun« godt 40%.

Også med hensyn til styrket samarbejdsevne og nye kontakter scorer de læsesvage højere end de ikke-læsesvage. Samlet synes almen efteruddannelse at give de læsesvage et forholdsvis godt udbytte.

I tabel 13.14 er vist, i hvilken udstrækning deltagere i almen efteruddannelse i 2004 bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde.

Tabel 13.14**Læsesvage og ikke-læsesvage deltagere i almen efteruddannelse i 2004 procentvis fordelt efter, om de bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde**

	Læsesvage	Ikke-læsesvage	Alle
Ja, i meget høj grad	25	17	20
Ja, i høj grad	12	12	12
Ja, i nogen grad	10	22	16
Nej, ikke særligt	10	12	11
Nej, slet ikke	6	16	12
Lærte ikke noget	-	1	0
Irrelevant	37	21	28
I alt	100	101	99
Antal	84	131	215

 $p < 0,01$

Næsten 50% af alle vurderer, at de i en eller anden grad bruger det, de lærte på den almene efteruddannelse, de i 2004 deltog i, i deres nuværende arbejde. Hvis vi ser bort fra dem, der ikke har besvaret spørgsmålet, formodentlig fordi de er uden arbejde, er andelen 67%. En større andel læsesvage end ikke-læsesvage vurderer, at de bruger det, de lærte, i deres nuværende arbejde, men en større andel læsesvage, der har deltaget i almen efteruddannelse, er formodentlig uden arbejde.

Udbytte i form af forbedrede job- og uddannelsesmuligheder

I dette afsnit analyseres, i hvilken udstrækning deltagere i almen efteruddannelse oplever, at de har fået et bredere udbytte i form af forbedrede uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder. Deltagernes svar på sådanne spørgsmål fremgår af tabel 13.15.

Tabel 13.15

Deltagere i almen efteruddannelse i 2004 fordelt på læsesvage og ikke-læsesvage og procentvis efter oplevet udbytte i form af lyst til uddannelse, arbejdsglæde mv.

Kurset/undervisningen gav:	Ja, i meget høj grad	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	I alt	Antal
<i>a. Lyst til at lære mere</i>						
Læsesvage	32	34	19	15	100	83
Ikke-læsesvage	20	37	28	14	99	125
<i>b. Bedre muligheder for mere uddannelse</i>						
Læsesvage	25	33	20	23	101	83
Ikke-læsesvage	15	26	22	37	100	124
<i>c. Bedre jobmuligheder</i>						
Læsesvage	32	24	24	19	99	77
Ikke-læsesvage	16	19	24	41	100	123
<i>d. Større arbejdsglæde</i>						
Læsesvage	17	37	23	23	100	73
Ikke-læsesvage	11	27	16	46	100	114
<i>e. Mere interessant arbejde</i>						
Læsesvage	20	27	24	29	100	72
Ikke-læsesvage	10	24	16	50	100	113
<i>f. Højere løn</i>						
Læsesvage	12	12	13	63	100	73
Ikke-læsesvage	1	9	11	79	100	114
<i>g. Bedre mulighed for at beholde deres arbejde</i>						
Læsesvage	17	21	23	40	101	66
Ikke-læsesvage	3	20	21	57	101	109

a.: $p = 0,08$; b.: $p < 0,05$; c.: $p < 0,01$; d.: $p < 0,05$; e.: $p < 0,05$; f.: $p < 0,01$; g.: $p < 0,01$

Også her er der en klar tendens til, at de læsesvage har et højt udbytte af deltagelsen i almen efteruddannelse, sammenlignet med de ikke-læsesvage.

Hver tredje af de læsesvage udtrykker, at de i meget høj grad har fået lyst til at lære mere efter deltagelsen. For de ikke-læsesvage er den tilsvarende andel godt en femtedel. Og hver fjerde af de læsesvage – sammenlignet med 15% af de ikke-læsesvage – vurderer, at de efter deltagelsen har fået bedre muligheder for mere uddannelse.

Væsentligt flere læsesvage – 32% – finder ligeledes, at deltagelsen i almen VEU i meget høj grad har forbedret deres jobmuligheder sammenlignet med de ikke-læsesvage, hvor kun 16% har den samme vurdering.

Også på øvrige områder »scorer« de læsesvage højere end de ikke-læsesvage: større arbejdsglæde, mere interessant arbejde, højere løn og bedre muligheder for at beholde arbejdet.

Referencer

- Arnbak, E. og I. Borstrøm (2004) *FVU-deltageres bevidsthed om og udbytte af læse-, stave- og skriveundervisning – en afprøvning af to undervisningsmateriale*. UVM, København.
- Brugersurvey 2004, Redegørelse for data mv. (2005): Socialforskningsinstituttet, 26. maj 2005.
- Carey, S.; S. Low og J. Hansbro (1997): *Adult Literacy in Britain*. Stationary Office, London.
- Carter, J.; K. Kjertmann, L. Klewe og I. Larsen (2004): *Forberedende Voksenundervisning (FVU) – en undersøgelse af erfaringerne med FVU*. DPU.
- Department for Education and Skills (2003): *National adult learning survey (NALS) 2002*. DfEE, London.
- EVA (2005): *Forberedende Voksenundervisning, evalueringsrapport*. EVA, København.
- Gabrielsen, E. (2000): *Slik Leser voksne i Norge. En kartlegging av leseferdigheten i aldersgruppen 16-65 år*. Senter for leseforskning, Stavanger.
- Gabrielsen, E. (2002): »Lese for livet«. *Lesekompetansen i den norske voksenbefolkningen sett i lys av visjonen om en enhetsskole*. Institutt for samfunnspsykologi, Psykologisk fakultet, Universitet i Bergen.
- Jensen, T.P. og A. Holm (2000): *Danskernes læse-regne-færdigheder – i et internationalt lys*. akf forlaget, København.
- Jensen, T.P. et al. (2000): *Læsekurser for voksne, udbytte og tilrettelæggelse*. akf forlaget, København.
- Jensen, T.P. et al. (2001): *Læsefærdigheder og deltagelse i samfundslivet*. akf forlaget, København.
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2004): *Rapport om aktiviteten hos udbydere af danskundervisning for voksne udlændinge m.fl. i 2003*.
- OECD (1997): *Literacy Skills for a Knowledge Society*. OECD, Paris.
- OECD (2005): *Promoting Adult Learning*.
- Tuijnman, A. og Z. Hellström (red.) (2001): *Nyfikna sinnen. Nordisk vuxenutbildning i jämförelse*. Nordisk Ministerråd, København.
- VUC Statistik, Kursusåret 2001/2002.

Bilagstabeller

Bilagstabel 5.1

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser breve eller notater på arbejdet. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	32,7	49,0	64,0	59,8	1591	56,2
Få gange om ugen	9,2	15,0	13,5	13,8	388	13,7
Én gang om ugen	9,1	7,5	4,9	5,2	173	6,1
Mindre end én gang om ugen	5,6	3,1	3,1	3,9	94	3,3
Aldrig	42,1	24,2	14,1	16,4	559	19,8
Uoplyst	1,3	1,2	0,5	1,0	24	0,9
I alt	100,0	100,0	100,1	100,1	2829	100,0

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.2

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter på arbejdet. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	21,1	21,9	33,1	36,7	808	28,5
Få gange om ugen	7,0	17,5	21,6	19,4	536	19,0
Én gang om ugen	6,8	14,4	14,7	9,8	388	13,7
Mindre end én gang om ugen	3,4	8,5	8,3	8,1	226	8,0
Aldrig	60,5	36,4	21,9	25,0	847	29,9
Uoplyst	1,3	1,3	0,5	1,0	26	0,9
I alt	100,1	100,0	100,1	100,0	2831	100,0

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.3

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker på arbejdet. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	10,7	18,0	25,6	26,2	620	21,9
Få gange om ugen	8,8	13,5	21,4	21,7	502	17,8
Én gang om ugen	7,5	13,5	13,8	14,7	377	13,3
Mindre end én gang om ugen	10,1	13,2	15,3	12,5	396	14,0
Aldrig	61,6	40,2	23,3	23,8	905	32,0
Uoplyst	1,3	1,7	0,6	1,0	30	1,1
I alt	100,0	100,1	100,0	99,9	2830	100,1

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.4

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser diagrammer eller skemaer på arbejdet. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	19,1	20,1	22,1	24,8	605	21,4
Få gange om ugen	3,7	8,7	16,6	16,6	364	12,9
Én gang om ugen	8,8	8,2	11,9	15,3	301	10,6
Mindre end én gang om ugen	5,5	10,4	11,7	8,8	299	10,6
Aldrig	61,6	51,2	37,0	33,6	1230	43,5
Uoplyst	1,3	1,5	0,8	1,0	30	1,1
I alt	100,0	100,1	100,1	100,1	2829	100,1

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.5**Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer på arbejdet. Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	12,2	24,2	28,6	25,2	725	25,6
Få gange om ugen	4,3	8,5	11,6	10,0	280	9,9
Én gang om ugen	8,6	6,8	9,9	9,8	246	8,7
Mindre end én gang om ugen	5,7	7,7	11,0	12,3	270	9,5
Aldrig	67,3	51,4	38,4	41,7	1281	45,3
Uoplyst	1,9	1,4	0,6	1,0	28	1,0
I alt	100,0	100,0	100,1	100,0	2830	100,0

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.6**Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser skriftligt materiale på et andet sprog end dansk på arbejdet. Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	2,4	8,5	18,7	21,1	400	14,1
Få gange om ugen	1,8	4,1	10,3	13,5	220	7,8
Én gang om ugen	1,2	3,2	8,1	8,3	168	5,9
Mindre end én gang om ugen	5,4	9,8	11,8	12,2	302	10,7
Aldrig	87,3	73,3	50,5	43,9	1716	60,6
Uoplyst	1,9	1,2	0,5	1,0	26	0,9
I alt	100,0	100,1	99,9	100,0	2832	100,0

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.7

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser vejledninger, instruktioner, fx til medicin, opskrifter eller andre produkter på arbejdet. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Hver dag	13,1	16,8	16,1	17,1	459	16,2
Få gange om ugen	6,3	9,3	13,2	10,9	316	11,2
Én gang om ugen	7,5	8,7	12,2	13,8	305	10,8
Mindre end én gang om ugen	10,9	11,2	13,4	14,7	355	12,6
Aldrig	60,4	52,6	44,5	42,6	1369	48,4
Uoplyst	1,9	1,3	0,5	1,0	27	0,9
I alt	100,1	99,9	99,9	100,1	2831	100,1

Bem.: Tabellen omfatter kun personer, der har været beskæftiget inden for de sidste 12 måneder før undersøgelsestidspunktet.

Bilagstabel 5.8

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser aviser, blade eller magasiner. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Dagligt	74,0	74,5	77,3	72,6	2563	75,6
Ugentligt	20,9	22,3	19,6	23,0	709	20,9
Månedligt	1,4	1,1	1,7	2,9	51	1,5
Flere gange om året	0,6	0,1	0,3	0,0	7	0,2
Aldrig	3,1	1,7	1,1	0,9	50	1,5
Uoplyst	0,0	0,3	0,2	0,6	8	0,2
I alt	100,0	100,0	100,2	100,0	3388	99,9

Bilagstabel 5.9

Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser bøger. Procent

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Dagligt	18,2	24,5	31,3	35,6	945	27,9
Ugentligt	11,6	15,3	20,5	25,7	613	18,1
Månedligt	12,0	16,7	18,1	15,9	571	16,9
Flere gange om året	11,0	12,1	13,9	9,8	430	12,7
Aldrig	47,3	31,2	16,1	12,5	825	24,3
Uoplyst	0,0	0,3	0,1	0,5	5	0,2
I alt	100,1	100,1	100,0	100,0	3389	100,1

Bilagstabel 5.10**Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man bruger computer til tekstbehandling. Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Dagligt	2,7	9,5	16,5	15,8	426	12,6
Ugentligt	2,7	14,1	28,1	33,6	710	20,9
Månedligt	2,0	8,6	12,5	15,3	348	10,3
Flere gange om året	1,7	2,9	5,0	8,4	140	4,1
Aldrig	90,9	64,8	37,8	26,5	1762	52,0
Uoplyst	0,0	0,0	0,2	0,5	4	0,1
I alt	100,0	99,9	100,1	100,1	3390	100,0

Tabel 5.11**Læsefærdigheder opdelt efter hvor ofte man læser bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk. Procent**

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Andel
Dagligt	0,8	2,3	4,7	6,7	121	3,6
Ugentligt	3,2	7,5	12,9	18,0	350	10,3
Månedligt	4,3	8,0	16,4	20,6	422	12,4
Flere gange om året	3,9	8,6	16,9	16,7	428	12,6
Aldrig	87,9	73,7	49,1	38,0	2069	61,0
Uoplyst	0,0	0,0	0,1	0,0	1	0,0
I alt	100,1	100,1	100,1	100,0	3391	99,9